

Statistisch jaarboek 2013

Centraal Bureau voor de Statistiek

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Omslag

Bruikman reclamestudio, Den Haag

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

Het Statistisch jaarboek is verkrijgbaar via
de reguliere boekhandel en Sdu Klantenservice

Sdu Klantenservice

Postbus 20014
2500 EA Den Haag
Tel. (070) 378 98 80
Fax (070) 378 97 83
E-mail: sdu@sdu.nl

Internet

www.cbs.nl

ISSN: 0924-2686

ISBN: 978-90-357-1530-1

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2013
Vereenvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
**	nader voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
0 (0,0)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
niets (blank)	2012 tot en met 2013
2012–2013	het gemiddelde over de jaren 2012 tot en met 2013
2012/2013	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2012
2012/'13	en eindigend in 2013
2010/'11–	
2012/'13	oogstjaar, boekjaar, enz., 2010/'11 tot en met 2012/'13

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Inhoud

	Voorwoord	7
1	De crisis en het gezin	9
2	Minder verhuizingen, blijvende verhuishwensen	15
3	Veranderende profielkeuzes	23
4	Arbeid en sociale zekerheid	29
5	Bedrijven	47
6	Bevolking	57
7	Bouwen en wonen	75
8	Financiële en zakelijke diensten	85
9	Gezondheid en welzijn	93
10	Handel en horeca	107
11	Industrie en energie	115
12	Inkomen en bestedingen	123
13	Internationale handel	133
14	Landbouw	141
15	Macro-economie	153
16	Natuur en milieu	165
17	Onderwijs	175
18	Overheid en politiek	183
19	Prijzen	193
20	Veiligheid en recht	203
21	Verkeer en vervoer	215
22	Vrije tijd en cultuur	227
	Trefwoordenregister	235

Voorwoord

Het *Statistisch jaarboek 2013* biedt in een handzaam formaat de belangrijkste cijfers over de Nederlandse samenleving. De cijfers zijn per thema geordend.

Dit jaarboek opent met enkele bijdragen rond actuele zaken: de invloed van de crisis op het aantal huwelijken en geboorten, over doorstroming op de woningmarkt en over de verschillen in profielkeuzes in het onderwijs tussen jongens en meisjes.

Net als alle andere publicaties van het CBS is het *Statistisch Jaarboek* gratis als pdf-bestand te downloaden van www.cbs.nl. Het *Statistisch Jaarboek* verschijnt dit jaar ook weer als e-book.

De cijfers in dit jaarboek zijn slechts een selectie van de statistieken waarover het CBS beschikt. In StatLine, de statistische databank van het CBS, staan alle statistische uitkomsten en de meest actuele cijfers. De databank is gratis toegankelijk via www.cbs.nl/statline en via een iPhone app. RSS-feeds op de CBS-website maken zichtbaar welke (StatLine)tabellen geactualiseerd zijn en welke artikelen of publicaties er nieuw zijn verschenen. Daarnaast twittert het CBS dagelijks over recente publicaties (<http://twitter.com/statistiekpbs>). Via de CBS-website zijn ook thematische websites te benaderen, zoals CBS in uw buurt, CBS voor uw bedrijf en CBS in de klas.

De CBS-Infoservice kunt u bellen voor statistische informatie. De Infoservice verschaft ook informatie over het publicatiepakket van het CBS en treedt op als helpdesk voor vragen over het gebruik van StatLine. Op werkdagen is de Infoservice van 9.00 tot 17.00 uur bereikbaar op nummer (088) 570 70 70 (normaal tarief).

Vragen kunt u ook stellen door gebruik te maken van het elektronische webformulier (www.cbs.nl/infoservice).

Directeur-Generaal van de Statistiek,
Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, juni 2013

1

De crisis en
het gezin

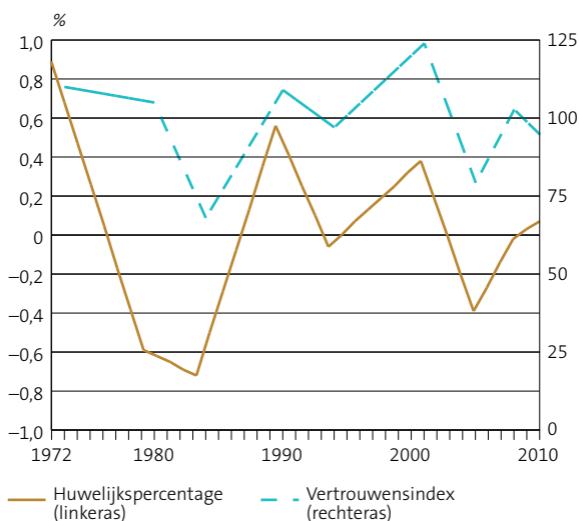
1. De crisis en het gezin

Economische crises leiden tot productieverliezen, werkloosheid en dalende inkomens, maar ze beïnvloeden ook sociaal gedrag. In de recente jaren van economische tegenwind daalde het aantal huwelijken, partnerregistraties en geboorten, en verhuisden vooral mensen met een koopwoning minder vaak dan in perioden van hoogconjunctuur.

Crisis draagt bij aan minder huwelijken

Het jaarlijks aantal huwelijken vertoont al sinds 1970 een dalende trend. In dat jaar vonden er in Nederland nog 124 duizend huwelijken plaats, tegen 69 duizend in 2012. Wordt dit aantal afgezet tegen het aantal 'huwbare' personen, dan blijkt de teruggang nog veel sterker. Per duizend niet-gehuwde 20- tot 60-jarigen, de leeftijdsgroep waarin het overgrote deel van de huwelijken plaatsvindt, zijn in 1970 83 huwelijken gesloten. In 2012 waren het er nog maar 15 per duizend. Van compensatie door een groter aantal geregistreerde partnerschappen was in dat jaar geen sprake.

1.1 Huwelijkspercentage (afwijking t.o.v. van trend) en vertrouwensindex¹⁾

¹⁾ Beide zijn gecorrigeerd voor toevallingsfluctuaties.

Voor een deel komt dit doordat steeds meer mensen alleenwonen, door uitstel van samenwonen, scheiding of verweduwing. Belangrijker is

echter dat samenwonen en kinderen krijgen steeds meer los zijn komen te staan van het huwelijk. Momenteel is nog maar één op de vijf kinderloze samenwoners onder de 30 jaar gehuwd en wordt ruim de helft van alle eerste kinderen buiten het huwelijk geboren. Voor velen is trouwen een bezegeling geworden van een al langer bestaande relatie. Het is een niet noodzakelijke gebeurtenis die kan worden uitgesteld als de financiële middelen ontoereikend zijn. Uit recent onderzoek is gebleken dat in een periode van recessie een daling van de huwelijkssluiting met één procentpunt mag worden verwacht. Dit is een gecombineerd effect van conjunctuur en trend: 0,6 procent is van de conjunctuur en 0,4 procent van de trendmatige daling. De diepte- en hoogtepunten in de langetermijnreeks van de huwelijkssluitingen vallen prachtig samen met de ups en downs van de conjunctuur (consumentenvertrouwen).

Economie beïnvloedt aantal geboorten

De aantallen geboorten schommelden in de afgelopen decennia van jaar op jaar, al waren deze schommelingen in een wat langer historisch perspectief vrij bescheiden. De grote ontwikkelingen in het geboortecijfer liggen dan ook al ver achter ons. Medio vorige eeuw vormden geboorten van vierde en volgende kinderen nog de grootste groep naar rangorde.

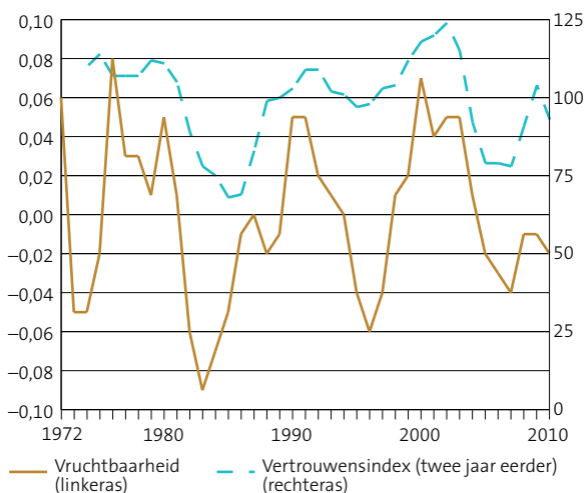
De gemiddelde gezinsgrootte kromp tot de jaren zeventig vooral door een spectaculaire afname van vierde en volgende kinderen, sinds medio jaren zestig gevolgd door derde kinderen en vervolgens ook door tweede en eerste kinderen. Sinds begin jaren tachtig zijn de geboortecijfers opmerkelijk stabiel, al zijn er schommelingen zichtbaar waaraan de economische omstandigheden mede debet waren. De grootste toename van het aantal geboorten vanaf 1996 werd overigens vooral door een ander verschijnsel bepaald. Het uitstel van kinderen, ofwel de stijging van de leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind kregen, nam niet langer toe, terwijl de inhaal van geboorten op hogere leeftijden nog enige tijd doorging.

Economische tegenslag, gemeten door een relatief gering vertrouwen van consumenten in de economie, heeft een klein maar onmiskenbaar effect op de aantallen geboorten.

In de grafiek is te zien dat de richting van de verandering in de vruchtbaarheid in alle conjunctuurcycli dezelfde is als in de vertrouwensindex. In perioden van toenemend vertrouwen neemt de vruchtbaarheid toe, in perioden waarin het vertrouwen terugloopt, daalt de vruchtbaarheid.

De huidige economische crisis wordt dan ook, met enige vertraging, weerspiegeld in een neergang van de geboorteaantallen. Tussen 2010 en 2012 daalde het aantal geboorten met 5 procent, van ruim 184 duizend naar ruim 175 duizend. In absolute aantallen was deze daling het grootst bij de eerste geboorten, in relatief opzicht was bij alle rangorden (eerste, tweede, derde, vierde en volgende kinderen) de daling ongeveer even sterk. In 2012 waren het vooral de twintigers die tot uitstel overgingen. Voor een deel zal de daling worden gecompenseerd wanneer de economie weer aantrekt.

1.2 Afwijking totaal vruchtbaarheidscijfer t.o.v. trend en vertrouwensindex

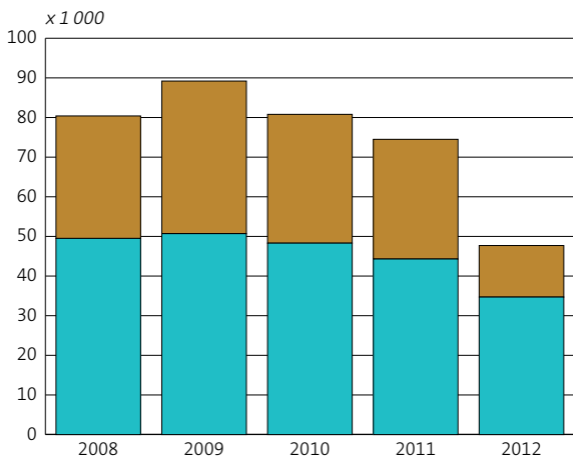

Krimpemde economie, krimpende bevolkingsgroei

Door minder geboorten en meer sterfgevallen is de natuurlijke aanwas in recente jaren gedaald. In 2012 werd zelfs de kleinste natuurlijke aanwas gemeten sinds 1871. Het vooral in 2012 hogere aantal sterfgevallen komt overigens niet of nauwelijks door de economische crisis. Het sterftecijfer nam vooral toe door de strenge kou in februari van dat jaar en, in mindere mate, door een griepgolf in maart.

Naast de natuurlijke aanwas daalde ook het migratiesaldo, het verschil tussen immigratie en emigratie. Mede hierdoor was de bevolkingsgroei in 2012 aanzienlijk kleiner dan aan het begin van de economische crisis. Migratie speelde in 2012 een ondergeschikte rol in de bevolkingsgroei. Mede door de verslechterde economie kwamen er uit vrijwel alle werelddelen per saldo minder mensen naar Nederland. Een duidelijke uitzondering vormde Zuid-Europa. Vermoedelijk was ons land, ondanks de crisis, nog steeds een aantrekkelijk vestigingsland voor de nog veel zwaarder beproefde Zuid-Europeanen.

1.3 Bevolkingsgroei

■ Natuurlijke aanwas ■ Migratiesaldo

2

Minder
verhuizingen,
blijvende
verhuisc-
wensen

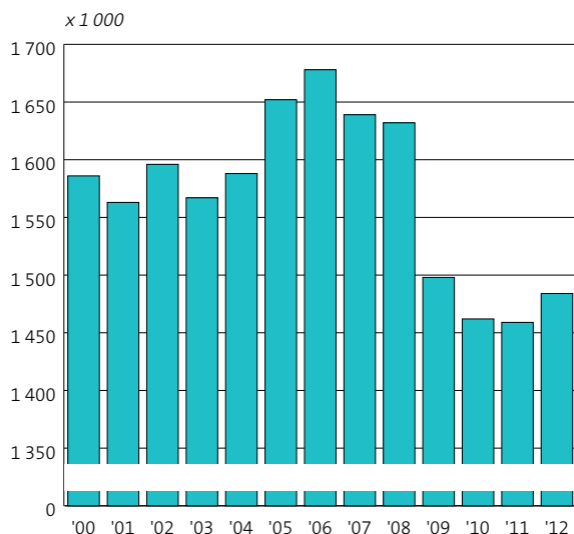
2. Minder verhuizingen, blijvende verhuishwensen

Een goede doorstroming op de woningmarkt helpt huishoudens om een woning en een woonomgeving te vinden die goed past bij hun wensen. Huishoudens moeten hun woningkeuze laten hangen van het beschikbare woningaanbod. De omvang daarvan en de keuzemogelijkheden worden bepaald door het aantal nieuwe woningen dat wordt gebouwd en het aantal woningen dat beschikbaar komt bij verhuizingen. Zowel de bouw van nieuwe woningen als het aantal verhuizingen is de laatste jaren teruggelopen.

Vanaf 2009 minder verhuizingen

Sinds 2009 verhuizen er zo'n 1,5 miljoen personen per jaar. Dat zijn er aanzienlijk minder dan in de jaren vóór 2008, toen de economie begon in te zakken. De daling van het aantal verhuizingen is het grootst onder eigenaar-bewoners. Het aantal doorstromers dat in 2012 uit een koopwoning is verhuisd, is meer dan 40 procent lager dan in 2009. De daling van het aantal doorstromers vanuit huurwoningen was veel minder groot, 15 procent. Het aantal starters dat verhuisde, veranderde niet.

2.1 Verhuisde personen

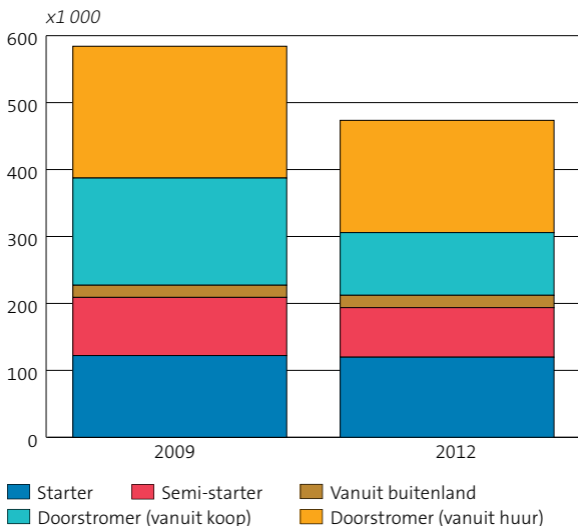

Minder doorstroming vanuit koopwoning

De grootste daling blijkt zich voor te doen onder gezinnen met kinderen en ouderen (45-plus). Alleenstaanden, eenouderhuishoudens en jonge paren (tot 45 jaar) verhuisden minder vaak, maar niet zo dramatisch als de grotere gezinnen en de ouderen. Het aantal instromers op de woningmarkt nam maar iets af.

Er zijn twee verklaringen voor deze patronen. Ten eerste zijn er minder koopwoningen verkocht. Dit raakt vooral doorstromers die eerst hun woning willen verkopen voordat ze verhuizen. Deze groep bestaat voor meer dan de helft uit oudere paren en gezinnen met kinderen. Ten tweede verschillen de verhuismotieven van huishoudens. Starters en jonge paren hebben doorgaans dringende motieven om te verhuizen, zoals uit-huis-gaan, bijvoorbeeld om te gaan studeren, samenwonen of gezinsuitbreiding. Het aantal koopstarters is weliswaar afgenomen, maar veel minder sterk dan het aantal doorstromers, ondanks de strengere hypotheekregels en de slechte economische vooruitzichten. Ouderen hebben minder vaak knellende redenen en verhuizen vooral om hun woonsituatie te verbeteren.

2.2 Verhuisde huishoudens naar positie op woningmarkt

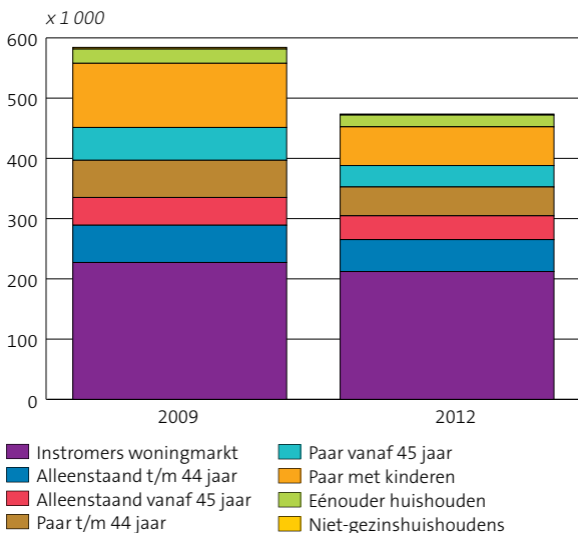

Doorstroming naar bovenkant van huurmarkt

Bij nadere beschouwing blijkt dat vooral het aandeel verhuizingen naar de duurere koopsegmenten afnam. Het aandeel verhuizingen naar de goedkopere koopwoningen daalde van 19 naar 18 procent.

Bij verhuizingen naar huurwoningen deed zich het omgekeerde voor. Huishoudens zijn juist meer verhuisd naar de bovenkant van de huurmarkt en minder naar goedkope huurwoningen.

2.3 Verhuisde huishoudens naar samenstelling huishoudens

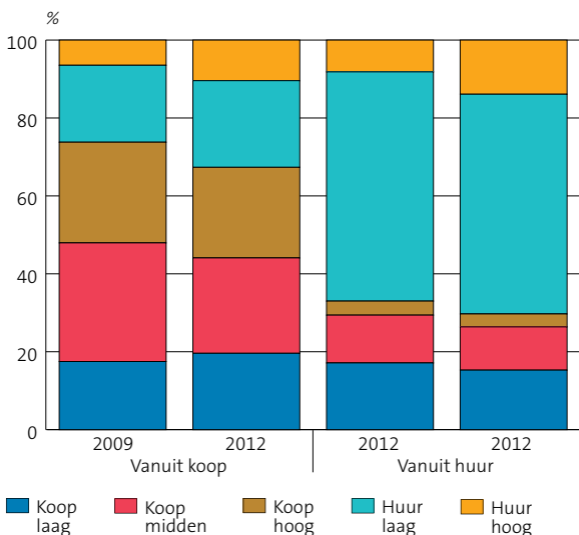

Verantwoordelijk voor deze verschuiving zijn vooral de huishoudens die uit een huurwoning doorstromen, voor een kleiner deel zijn het huishoudens uit een koopwoning die verhuizen naar een duurdere huurwoning. Het aandeel verhuizingen naar vrije-sectorhuurwoningen is gestegen van 7 procent naar 12 procent. Mogelijke verklaringen voor deze verhuisbeweging zijn het aangepaste toewijzingbeleid van corporaties, in combinatie met de minder gunstige vooruitzichten op de koopmarkt, met inbegrip van de strengere hypotheekregels.

Net zoveel starters, maar in andere typen woning

Het aantal starters dat is verhuisd, is vrijwel onveranderd. De starters hebben wel andere woningen betrokken. Driekwart van de starters begint in een huurwoning. Vergeleken met 2009 is het aandeel starters dat start in een huurwoning, zelfs gestegen, vooral in het duurdere huursegment, met huren boven de aftoppingsgrens.

2.4 Verhuisbewegingen naar eigendomsverhouding en prijsklasse

Uitstel van verhuisplannen

Ruim 2,1 miljoen huishoudens willen binnen twee jaar verhuizen naar een andere woning. Bijna de helft van deze potentiële verhuizers-huishoudens is actief op zoek geweest naar een andere woning. Velen hebben hun verhuisplannen niet kunnen realiseren, en denken niet dat zij binnen twee jaar nog verhuizen. Twee derde van deze huishoudens met een verhuishwens is jonger dan 45 jaar. Het zijn vooral de verwachte grote gebeurtenissen zoals uit-huis-gaan, samenwonen en gezinsvorming, die hun verhuishwensen voeden.

Die beslissing om te wachten met verhuizen staat niet los van de eigendomsvorm (een koop- of huurwoning) en van de huidige woonsituatie. Eigenaar-bewoners zijn bijvoorbeeld terughoudender dan huurders, vooral waar het gaat om het accepteren van de gewenste (koop)woning. Zij kopen die pas als eerst de eigen woning is verkocht.

De meeste huishoudens die hun verhuishwens opschorten zijn de eigenaar-bewoners, ouderen (45-plus, zowel paren als alleenstaanden) en paren met kinderen. Voor de meeste groepen is de situatie op de woningmarkt de doorslaggevende reden. De oudere alleenstaanden geven te kennen dat zij graag willen verhuizen vanwege hun 'gezondheid' en de wens om dicht bij familie te wonen.

Veel animo voor koop-naar-huur

Vooral het aantal huishoudens dat een huurwoning wenst, is toegenomen. Een kwart van deze wachtenden woont nu al in een huurwoning en zoekt een andere huurwoning, driekwart zijn doorstromers vanuit

een koopwoning en starters die een huurwoning willen. Het leidt op de woningmarkt vooral tot een stijgende vraag naar huurappartementen. Het aantal huishoudens dat wil verhuizen naar een koopwoning nam ook toe. Dit zijn vooral doorstromers uit een koopwoning. Starters en huurders hebben minder belangstelling voor een koopwoning dan in 2009. Vooral de vraag naar meergezinskoopwoningen is afgenomen. Dalende prijzen en verlaging van de overdrachtsbelasting maakten kopen in 2011 en 2012 weliswaar aantrekkelijker, de sombere economische vooruitzichten, scherpere hypotheekregels en de voortdurende discussie rondom de hypotheekrenteaftrek wegen echter juist voor de koopstarters zwaar door in de verhuisplannen.

3

Verande-
rende
profiel-
keuzes

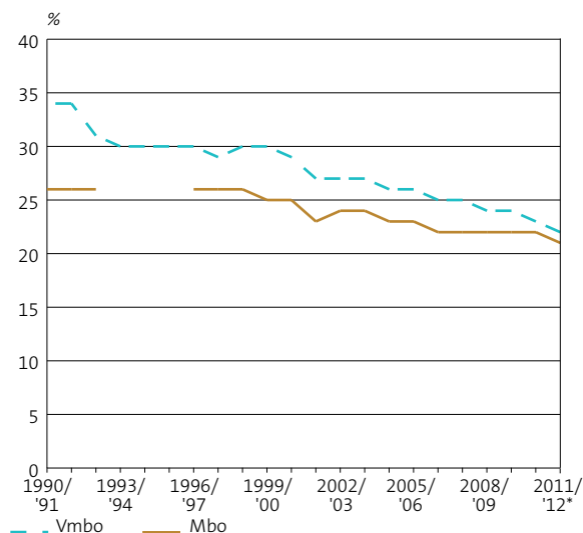
3. Veranderende profielkeuzes

Het onderwijs is toegankelijker dan een eeuw geleden. Het aantal meisjes, kinderen uit lagere sociale milieus en allochtonen in het voortgezet onderwijs is steeds verder toegenomen. Op de hogere onderwijsniveaus is het deelnamepercentage van meisjes inmiddels hoger dan van jongens.

Hogere opleidingen

Een van de trends is dat steeds meer jongens en meisjes een hogere opleiding volgen binnen het voortgezet onderwijs. In 1990/'91 zat 71 procent van de jongens in het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs in een klas voor mavo of voorbereidend beroepsonderwijs (vbo). In 2011/'12 was dit 57 procent. Op dat moment volgde 22 procent een havo- en 21 procent een vwo-opleiding. Bij de meisjes vond een bijna even grote verschuiving plaats, zij het op een hoger niveau. Van de meisjes in het derde leerjaar zat in 1990/'91 66 procent in een mavo- of vbo-klas, in 2011/'12 was dat 53 procent. Met deelnamepercentages van 23 in het havo en 24 in het vwo zijn ze de jongens qua opleidingsniveau de baas. Niet anders dan twintig jaar geleden kiezen jongens en meisjes nog steeds voor verschillende onderwijsrichtingen, maar op alle onderwijsniveaus neemt dat verschil af.

3.1 Segregatie-index in vmbo en mbo

Stereotype beroepskeuzes

Meisjes kiezen traditioneel vooral voor de zorg en het onderwijs en zijn ook oververtegenwoordigd in sociaal-culturele opleidingen. Jongens kiezen veel vaker voor natuur en techniek. Die verschillende keuzes in onderwijsrichting leiden tot zogeheten sekse-stereotype beroepskeuzes: vrouwen zijn dan ook oververtegenwoordigd in zorg- en onderwijsberoepen. In technische beroepen zijn ze ver in de minderheid.

De laatste jaren zijn veel maatregelen genomen die erop gericht waren meisjes te stimuleren te kiezen voor een bètavakkenpakket. Die maatregelen zijn succesvol geweest.

Zorgmeisjes en techniekjongens

In het vmbo zijn de verschillen in onderwijsrichting tussen jongens en meisjes het sterkst afgenomen. De zogeheten segregatie-index is er in 2011/12 iets meer dan 20 procent. Deze index geeft aan dat 20 procent van de leerlingen van onderwijsrichting zou moeten veranderen om een gelijke verdeling tussen meisjes en jongens te krijgen. In dat jaar koos 47 procent van de meisjes in vmbo-3/4 voor zorg en welzijn tegen 5 procent van de jongens. Van de jongens koos 41 procent voor techniek tegen 4 procent van de meisjes. De tweede sector voor zowel meisjes als jongens in het vmbo is economie. In 1990/91 stond de segregatie-index in het vmbo nog op 34 procent.

Meer dubbele profielen

Binnen de profielen van havo en vwo is de segregatie-index met 13 procent en 11 procent een stuk lager. De invoering van de vernieuwde tweede fase in havo en vwo in 2007/08 zorgde er voor een versnelde afname van de segregatie. Wiskunde en economie zijn in de havo vanaf dat moment niet meer verplicht in het profiel cultuur en maatschappij, en een profiel zonder deze vakken beperkt de studiekeuze in het hoger onderwijs. Havomeisjes kiezen sindsdien vaker voor een profiel economie en maatschappij, maar ook voor een van de natuurprofielen.

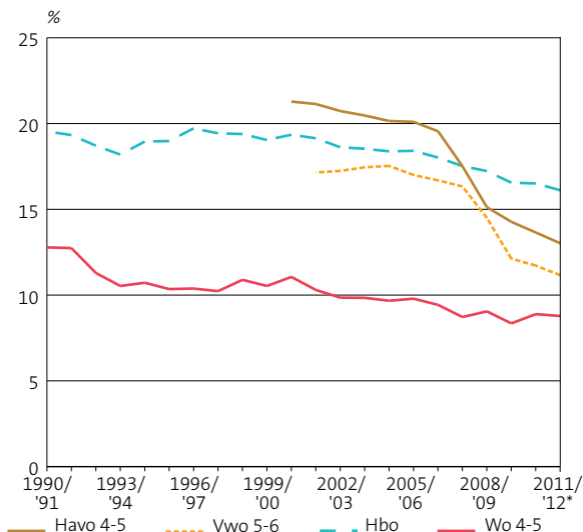
Meer meisjes – én jongens – kiezen ook een dubbel profiel. Vóór de vernieuwde tweede fase deden havomeisjes dat veel minder vaak dan de jongens.

Ook in het vwo zijn sinds de invoering van de vernieuwde tweede fase de profielkeuzes van jongens en meisjes meer op elkaar gaan lijken. In het vwo kozen sinds 2007/08 tweemaal zoveel meisjes voor het profiel natuur en techniek. Deze stijging ging samen met een toename van het aandeel dubbele profielen binnen de natuurrichting.

Geringe ongelijkheid in hoger onderwijs

Ook in het hbo kiezen vrouwen en mannen, nog steeds, seksespecifiek. De segregatie-index is in 2011/12 16 procent. Vrouwen kiezen in het hbo meer voor onderwijs en gezondheidszorg en welzijn dan mannen, die vaker sociale wetenschappen, bedrijfskunde en de bètarichtingen doen. Op de universiteit verschillen vrouwen en mannen het minst in studierichting. De segregatie-index ligt er al jaren onder de 10 procent.

3.2 Segregatie-index in havo, vwo en hoger onderwijs

Meer vrouwen met bètaprofielen

Een belangrijke oorzaak van de sekseongelijke verdeling van opleidingsrichtingen is dat vrouwen traditioneel erg weinig kiezen voor studies in de richting van natuur en techniek, met name in het vmbo en het mbo. Het aandeel vrouwen binnen de sector techniek bedroeg in 2011/12 respectievelijk 8 procent en 17 procent. In 2005/'06 was in de havo maar één op de tien leerlingen binnen het profiel natuur en techniek een vrouw, maar na de invoering van de vernieuwde tweede fase steeg dit tot 24 procent (2011/'12). In het vwo verdubbelde in die tijd het aandeel vrouwen dat koos voor een profiel natuur en techniek (van 19 tot 38 procent). Dat ging samen met een stijging van het aandeel dubbele profielen binnen de natuurrichting. Het hogere aandeel vrouwen binnen het profiel natuur en techniek in havo en vwo heeft niet direct geleid tot een toename van het aandeel vrouwen dat in het hoger onderwijs voor een studie natuur en/of techniek kiest, maar in 2011/'12 hebben vrouwen wel iets van deze achterstand ingehaald.

3.3 Vrouwen in bèta-richtingen

	2000/'01	2005/'06	2011/'12*
	%		
Vmbo-3/4 totaal, excl. vmbo-t sector techniek	43 3	46 6	47 8
Havo-4/5 totaal	53	51	51
NT/NG-profiel	36	36	43
NT-profiel	12	10	24
Vwo-5/6 totaal ¹⁾	54	53	53
NT/NG-profiel ¹⁾	45	46	48
NT-profiel ¹⁾	20	19	38
Mbo totaal	46	47	47
sector techniek	11	13	17
natuur en techniek ²⁾		7	8
Hbo totaal ³⁾	53	53	52
natuur en techniek ²⁾³⁾	12	12	17
Wo totaal ³⁾	51	52	53
natuur en techniek ²⁾³⁾	22	20	26

¹⁾ Voor vwo 2001/'02 in plaats van 2000/'01.

²⁾ Volgens de Isced-indeling.

³⁾ Eerstejaars bachelor en doctoraal.

Sinds 1990/'91 zijn wel meer vrouwen in het hoger onderwijs bètastudies gaan doen, maar verder dan tot 17 procent (natuur- en techniek op het hbo) en 19 procent (techniek, industrie en bouwkunde in het wo) kwamen de deelnamecijfers niet. Op de universiteiten daalde het aandeel vrouwen dat een studie natuurwetenschappen en informatica doet zelfs iets.

In verband met de te verwachten tekorten van technisch geschoolden op de arbeidsmarkt is het belangrijk dat meer meisjes en jongens voor technische opleidingen kiezen.

4

Arbeid
en sociale
zekerheid

4. Arbeid en sociale zekerheid

Arbeidsmarkt in mineur

In 2012 was het effect van de krimpende economie goed zichtbaar op de arbeidsmarkt. Het aantal banen nam af, de werkloosheid groeide en het aantal vacatures liep terug. De stijging van de cao-lonen was groter dan in 2011, maar hield opnieuw de inflatie niet bij.

Minder banen werknemers

Het aantal banen van werknemers is in 2012 gedaald. Er waren 59 duizend banen minder dan in 2011, waarmee er evenveel banen waren als in 2007. In vrijwel alle bedrijfstakken was sprake van krimp. Vooral in de zakelijke dienstverlening en de bouw nam de werkgelegenheid af.

Ruim half miljoen werklozen in 2012

In 2012 waren gemiddeld 507 duizend personen werkloos. De werkloosheid steeg hiermee van 5,4 procent van de beroepsbevolking in 2011 tot 6,4 procent in 2012. Onder jongeren is de werkloosheid het hardst gestegen. Het gemiddelde aantal openstaande vacatures kwam in 2012 uit op 122 duizend, 11 duizend minder dan een jaar eerder.

Meer bijstandsuitkeringen

Eind december 2012 werden er 325 duizend bijstandsuitkeringen aan personen tot 65 jaar verstrekt, 9 duizend meer dan een jaar eerder. De toename komt geheel voor rekening van de bijstandsontvangers van 27 jaar of ouder.

Cao-lonen blijven achter bij inflatie

In 2012 zijn de cao-lonen met 1,6 procent gestegen. Dat is meer dan in 2011, toen de stijging 1,1 procent was. De inflatie kwam in 2012 uit op 2,5 procent en ligt al tweeënhalf jaar boven de cao-loonstijging. De stijging van de cao-lonen verschilt nauwelijks per bedrijfstak.

Pensioenleeftijd neemt verder toe

De gemiddelde leeftijd waarop werknemers met pensioen gaan, is in 2012 opgelopen tot 63,6 jaar. Dat is een half jaar hoger dan in 2011. Ruim 40 procent van de werknemers was bij pensionering 65 jaar of ouder. In de periode 2000–2006 was de gemiddelde pensioenleeftijd nog 61 jaar. Daarna zette een gestage stijging in als gevolg van wetswijzigingen en nieuwe regelgeving.

4.1 Werkgelegenheid, 2012* (1 000 personen)

	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen
Werkzame personen totaal	8 686	7 428	1 259
Landbouw, bosbouw en visserij	226	98	128
Nijverheid en energie	904	852	51
Bouwnijverheid	466	350	116
Handel, vervoer en horeca	2 174	1 926	248
Informatie en communicatie	262	230	32
Financiële dienstverlening	256	249	7
Verhuur en handel van onroerend goed	70	63	8
Zakelijke dienstverlening	1 362	1 193	169
Overheid en zorg	2 331	2 234	97
Cultuur, recreatie, overige diensten	635	232	403

4.2 Banen van werknemers (x 1 000)

	2010*	2011*	2012*
Totaal	7 861	7 904	7 845
Landbouw, bosbouw en visserij	108	107	105
Nijverheid en energie	882	876	865
Bouwnijverheid	379	371	355
Handel, vervoer en horeca	1 984	2 017	2 024
Informatie en communicatie	237	240	241
Financiële dienstverlening	269	264	256
Verhuur en handel van onroerend goed	69	68	66
Zakelijke dienstverlening	1 282	1 297	1 284
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	542	530	517
Onderwijs	510	507	500
Gezondheids- en welzijnszorg	1 324	1 357	1 367
Cultuur, recreatie, overige diensten	276	272	266
Mannen	4 217	4 227	4 171
Vrouwen	3 644	3 677	3 675

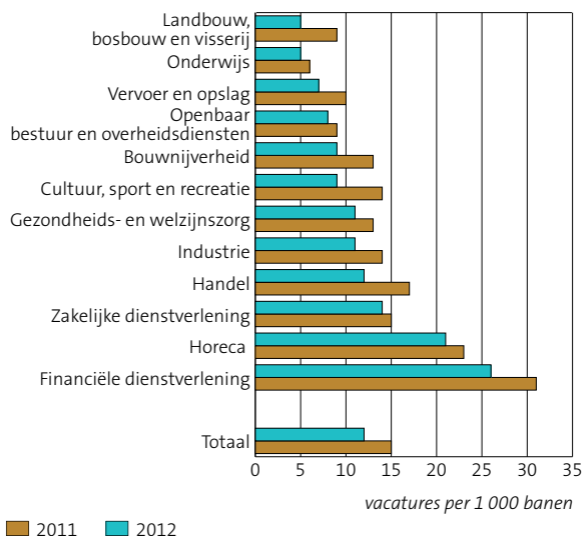
4.3 Banen van werknemers, 2012* (x 1 000)

	Totaal	Mannen	Vrouwen
Totaal	7 845	4 171	3 675
Landbouw, bosbouw en visserij	105	70	35
Nijverheid en energie	865	669	196
Bouwnijverheid	355	317	38
Handel, vervoer en horeca	2 024	1 169	855
Informatie en communicatie	241	174	68
Financiële dienstverlening	256	141	115
Verhuur en handel van onroerend goed	66	35	31
Zakelijke dienstverlening	1 284	728	555
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	517	322	195
Onderwijs	500	200	300
Gezondheids- en welzijnszorg	1 367	231	1 136
Cultuur, recreatie, overige diensten	266	114	152

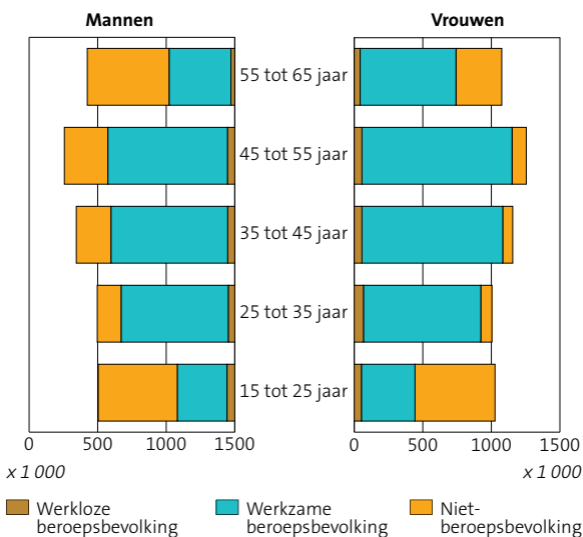
4.4 Vacatures (x 1 000)

	2010	2011	2012
Openstaande vacatures			
Totaal	121,6	132,5	111,5
Landbouw, bosbouw en visserij	1,2	1,3	1,2
Nijverheid en energie	11,5	15,4	11,6
Bouwnijverheid	5,7	6,0	4,5
Horeca	3,7	8,7	7,6
Handel	22,9	25,1	20,0
Vervoer en opslag	3,7	4,3	3,4
Informatie en communicatie	7,4	8,9	7,7
Financiële dienstverlening	5,8	7,9	7,2
Zakelijke dienstverlening	19,8	21,9	19,5
Openbaar bestuur	6,8	4,7	4,4
Onderwijs	3,8	3,4	3,1
Gezondheids- en welzijnszorg	19,0	18,7	16,2
Cultuur, recreatie, overige diensten	5,1	5,2	4,4
Bedrijfs grootte			
1 tot 10 werknemers	26,1	28,4	23,5
10 tot 100 werknemers	30,0	32,7	26,0
100 en meer werknemers	65,5	71,5	62,0
Ontstane en vervulde vacatures			
Ontstane vacatures	743	766	658
Vervulde vacatures	737	774	679

4.5 Vacaturegraad naar bedrijfstak, 31 december

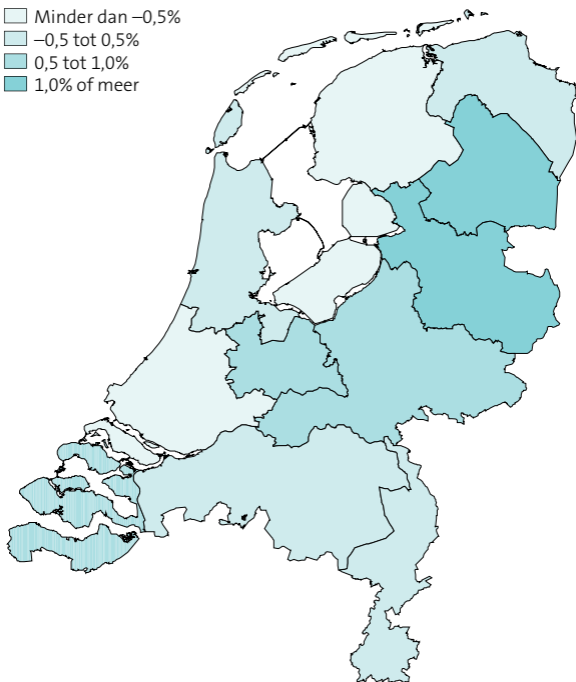

4.6 Arbeidspositie bevolking, 2012

4.7 Banen van werknemers per provincie, 2011*

- Minder dan -0,5%
- 0,5 tot 0,5%
- 0,5 tot 1,0%
- 1,0% of meer

Werkzame personen, 2012

Werknemers

Zelfstandigen

 = 1 miljoen

4.8 Beroepsbevolking, 15 tot 65 jaar (x 1 000)

	2010	2011	2012
Beroepsbevolking	7 817	7 811	7 894
mannen	4 337	4 319	4 343
vrouwen	3 480	3 492	3 551
15 tot 25 jaar	856	847	861
25 tot 35 jaar	1 738	1 727	1 751
35 tot 45 jaar	2 094	2 024	1 985
45 tot 55 jaar	2 024	2 052	2 077
55 tot 65 jaar	1 104	1 162	1 220
Werkzame beroepsbevolking	7 391	7 392	7 387
mannen	4 119	4 095	4 069
vrouwen	3 272	3 297	3 318
15 tot 25 jaar	756	764	753
25 tot 35 jaar	1 650	1 631	1 638
35 tot 45 jaar	2 000	1 936	1 878
45 tot 55 jaar	1 934	1 957	1 968
55 tot 65 jaar	1 050	1 104	1 149
Werkloze beroepsbevolking	426	419	507
mannen	218	224	274
vrouwen	208	195	233
15 tot 25 jaar	100	83	108
25 tot 35 jaar	87	96	113
35 tot 45 jaar	93	88	106
45 tot 55 jaar	91	94	108
55 tot 65 jaar	54	58	71

Netto arbeidsparticipatie, 2012

73,7%

Mannen

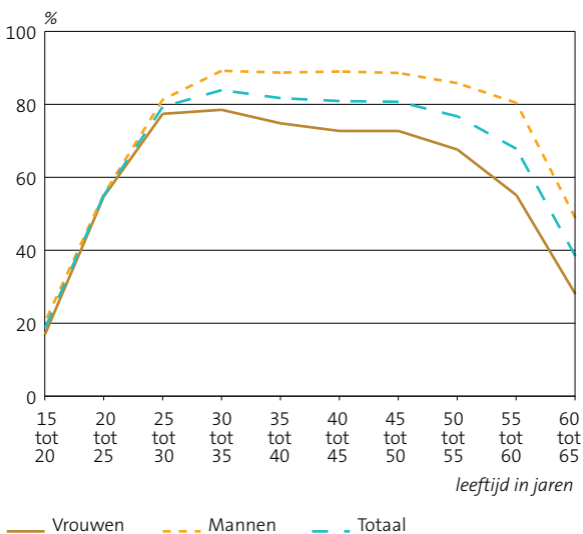
60,6%

Vrouwen

4.9 Netto arbeidsparticipatie (% van de bevolking)

	2010	2011	2012
Totaal	67,1	67,2	67,2
Mannen	74,4	74,2	73,7
Vrouwen	59,7	60,2	60,6
15 tot 25 jaar	37,7	38,0	37,2
25 tot 35 jaar	83,5	82,4	81,6
35 tot 45 jaar	82,6	82,0	81,2
45 tot 55 jaar	78,7	79,0	78,8
55 tot 65 jaar	48,7	51,0	53,4
Autochtonen	69,4	69,6	69,6
Westerse allochtonen	64,7	64,9	65,6
Niet-westerse allochtonen	52,8	53,5	53,1
Turken	52,1	54,4	52,4
Marokkanen	48,4	50,3	45,8
Surinamers	60,2	61,7	61,3
Antillianen/Arubanen	57,2	51,7	56,8
overig niet-westers	50,2	50,4	51,7

4.10 Netto arbeidsparticipatie, 2012

4.11 Werkloosheid (% van de beroepsbevolking)

	2010	2011	2012*
Totaal	5,4	5,4	6,4
Mannen	5,0	5,2	6,3
Vrouwen	6,0	5,6	6,6
15 tot 25 jaar	11,7	9,8	12,6
25 tot 35 jaar	5,0	5,5	6,5
35 tot 45 jaar	4,5	4,4	5,4
45 tot 55 jaar	4,5	4,6	5,2
55 tot 65 jaar	4,9	5,0	5,8
Autochtonen	4,5	4,2	5,0
Westerse allochtonen	6,5	7,1	8,2
Niet-westerse allochtonen	12,6	13,1	15,5
Turken	11,3	11,2	14,5
Marokkanen	14,6	13,0	19,6
Surinamers	10,4	10,3	14,2
Antillianen/Arubanen	12,5	17,4	16,3
overig niet-westers	13,8	15,1	14,9
Basisonderwijs	11,0	10,0	12,0
Vmbo	8,0	7,2	9,1
Havo, vwo, mbo	5,1	5,2	6,3
Hbo, wo bachelor	3,6	3,7	4,4
Wo master, doctor	3,8	4,0	4,3

4.12 Werkloosheid naar provincie, 2012

- Minder dan 5%
- 5 tot 6%
- 6 tot 7%
- 7% of meer

4.13 Werkenden (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal	7 391	7 392	7 387
Autochtonen	6 042	6 012	5 979
Westerse allochtonen	675	682	699
Niet-westerse allochtonen	661	689	700
Turken	136	145	143
Marokkanen	104	111	103
Surinamers	150	156	156
Antillianen/Arubanen	55	51	57
overig niet-westers	216	227	242
Basisonderwijs	337	361	336
Vmbo	1 277	1 309	1 253
Havo, vwo, mbo	3 147	3 130	3 136
Hbo, wo bachelor	1 638	1 639	1 664
Wo master, doctor	923	885	923
Beroepsniveau			
Elementair	515	509	
Lager	1 666	1 673	
Middelbaar	2 732	2 720	
Hoger	1 652	1 673	
Wetenschappelijk	719	709	
Werknemers	6 341	6 315	6 292
vaste arbeidsrelatie	5 237	5 195	5 115
flexibele arbeidsrelatie	1 104	1 120	1 177
Zelfstandigen	1 049	1 077	1 095
12 tot 20 uur per week	713	710	698
20 tot 35 uur per week	2 281	2 313	2 364
35 uur en meer	4 397	4 369	4 325
Regelmatige werktijden	2 882	2 699	2 708
Onregelmatige werktijden	4 504	4 688	4 673
avondwerk	3 654	3 802	3 761
nachtwerk	1 218	1 194	1 180
zaterdag	3 445	3 606	3 621
zondag	2 424	2 515	2 543

4.14 Verdiend uurloon van werknemers (euro)

	2010	2011*
Alle werknemers	20,41	20,62
w.o.		
voltijdwerknemers	21,69	22,03
Landbouw, bosbouw en visserij	14,61	14,93
Delfstoffenwinning	35,31	39,98
Industrie	20,23	20,58
Energie- en waterleidingbedrijven	27,35	28,33
Bouwnijverheid	21,33	21,42
Handel	17,43	17,64
Horeca	12,71	12,68
Vervoer en opslag	19,02	19,26
Informatie en communicatie	24,90	25,37
Financiële dienstverlening	28,05	28,76
Zakelijke dienstverlening	18,63	18,89
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	23,00	23,11
Onderwijs	24,01	24,30
Gezondheids- en welzijnszorg	20,16	20,26
Cultuur, recreatie, overige diensten	19,06	19,08
15 tot 20 jaar	6,08	6,08
20 tot 25 jaar	11,59	11,55
25 tot 30 jaar	15,97	15,97
30 tot 35 jaar	19,26	19,35
35 tot 40 jaar	21,81	22,03
40 tot 45 jaar	23,08	23,39
45 tot 50 jaar	23,63	23,90
50 tot 55 jaar	24,09	24,33
55 tot 60 jaar	24,40	24,57
60 tot 65 jaar	24,19	24,47
65 tot 75 jaar	19,32	20,45

4.15 Gemiddeld verdiend jaarloon per baan (1 000 euro)

	2010	2011
Alle werknemers	31,0	31,3
w.o.		
voltijdwerknemers	44,7	45,7
Landbouw, bosbouw en visserij	19,7	20,4
Delfstoffenwinning	77,3	86,5
Industrie	37,7	38,6
Energie- en waterleidingbedrijven	54,0	55,9
Bouwnijverheid	38,8	39,3
Handel	24,8	25,0
Horeca	12,5	12,5
Transport en opslag	33,2	33,7
Informatie en communicatie	46,8	47,7
Financiële dienstverlening	53,4	55,6
Zakelijke dienstverlening	25,6	25,9
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	41,6	41,6
Onderwijs	34,2	34,3
Gezondheids- en welzijnszorg	24,8	25,1
Cultuur, recreatie, overige diensten	21,7	21,7

4.16 Cao-lonen van werknemers (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012
Bruto uurloon (incl. bijzondere beloningen)	1,3	1,1	1,6
Particuliere bedrijven	1,0	1,3	1,6
Gesubsidieerde sector	2,0	1,4	1,5
Overheid	1,6	0,1	1,2
Landbouw, bosbouw en visserij	0,8	1,5	1,3
Delfstoffenwinning	.	.	.
Industrie	1,3	1,2	1,8
Energie- en waterleidingbedrijven	0,9	1,3	1,4
Bouwnijverheid	1,3	0,8	1,8
Handel	0,7	1,3	1,7
Horeca	1,0	1,2	0,9
Vervoer, informatie en communicatie	1,0	1,9	1,5
Financiële dienstverlening	1,1	0,9	1,4
Zakelijke dienstverlening	1,0	1,4	1,6
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	2,0	0,0	1,5
Onderwijs	0,9	0,1	.
Gezondheids- en welzijnszorg	2,3	1,6	1,7
Cultuur, recreatie, overige diensten	1,1	1,3	1,4

4.17 Contractuele loonkosten per uur (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012*
Totaal	1,5	1,6	2,2
Particuliere bedrijven	1,3	1,9	2,3
Gesubsidieerde sector	2,5	1,6	2,0
Overheid	1,7	0,3	2,6
Landbouw, bosbouw en visserij	1,1	1,8	0,8
Delfstoffenwinning	.	.	.
Industrie	1,4	1,5	2,0
Energie- en waterleidingbedrijven	1,5	1,6	3,7
Bouwnijverheid	1,9	1,5	2,5
Handel	1,2	1,8	1,9
Horeca	1,7	1,2	1,1
Vervoer, informatie en communicatie	1,6	1,8	2,3
Financiële dienstverlening	0,2	1,5	3,5
Zakelijke dienstverlening	1,3	2,4	2,4
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	2,0	0,2	2,8
Onderwijs	1,1	0,3	.
Gezondheids- en welzijnszorg	2,8	1,8	2,1
Cultuur, recreatie, overige diensten	1,5	1,7	2,2

4.18 Personen met een uitkering, juni 2012 (x 1000)

	Totaal	WW-uitkering	Bijstandsuitkering	Arbeidsongeschiktheidsuitkering
Totaal (incl. onbekend)	1 503	278	458	790
Mannen	743	151	197	403
Vrouwen	751	126	260	379
15 tot 25 jaar	100	12	24	65
25 tot 35 jaar	206	47	81	81
35 tot 45 jaar	277	66	97	118
45 tot 55 jaar	380	80	108	198
55 tot 65 jaar	484	72	100	321
Autochtoon	989	204	190	611
Allochtoon	506	73	268	171
w.v.				
westers allochtoon	152	32	53	70
niet-westers allochtoon	353	41	216	101

4.19 Uitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Arbeidsongeschiktheid	832	825	817
Wajong	205	216	226
WAO	486	444	406
WAZ	30	26	23
IVA	28	36	43
WGA	82	102	119
Werkloosheid (WW)	264	270	340
Bijstand	345	356	365
IOAW	10	10	11
IOAZ	1	1	1
AKW	1 932	1 934	1 914
ANW	98	87	75
AOW	2 881	3 017	3 136

4.20 Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal arbeidsongeschiktheid	832	825	817
Wajong	205	216	226
WAO	486	444	406
WAZ	30	26	23
IVA	28	36	43
WGA	82	102	119
Mannen	439	430	423
Vrouwen	393	394	394
15 tot 25 jaar	63	66	68
25 tot 35 jaar	78	83	89
35 tot 45 jaar	125	125	123
45 tot 55 jaar	211	210	207
55 tot 65 jaar	354	340	329
Volledig arbeidsongeschikt	641	639	645
Gedeeltelijk arbeidsongeschikt	190	185	171

4.21 WW-uitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2010	2011	2012
Totaal	264	270	340
Mannen	151	149	190
Vrouwen	113	120	151
15 tot 25 jaar	9	10	16
25 tot 35 jaar	41	44	60
35 tot 45 jaar	68	65	80
45 tot 55 jaar	80	80	98
55 tot 65 jaar	65	71	86
Noord-Nederland	32	32	41
Oost-Nederland	55	56	74
West-Nederland	111	116	146
Zuid-Nederland	63	63	77

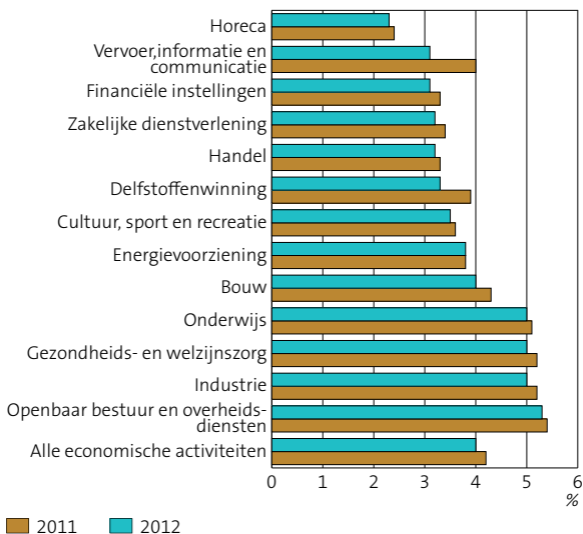
4.22 Bijstandsuitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal	345	356	365
Mannen	154	160	167
Vrouwen	191	196	199
15 tot 25 jaar	23	22	18
25 tot 35 jaar	60	63	67
35 tot 45 jaar	75	76	79
45 tot 55 jaar	81	85	90
55 tot 65 jaar	69	70	72
65 jaar en ouder	38	41	40
Alleenstaande	214	222	228
Alleenstaande ouder	77	79	79
(Echt)paar	53	54	57
Overig	1	1	1
Korter dan 1 jaar	91	79	73
1 jaar en langer	254	277	293

4.23 Uitkeringen naar regio, 31 december 2012 (x 1 000)

	Bij-stand*	WAO*	WIA*	WW
Totaal (incl. buitenland en onbekend)	365	406	162	340
Provincies				
Groningen	18	14	5	13
Friesland	15	12	4	17
Drenthe	10	13	5	11
Overijssel	22	27	9	25
Flevoland	9	10	4	9
Gelderland	34	44	17	40
Utrecht	20	27	11	22
Noord-Holland	68	72	28	51
Zuid-Holland	100	68	30	67
Zeeland	6	8	3	6
Noord-Brabant	40	58	24	53
Limburg	25	35	15	24
w.o.				
Amsterdam	41	21	8	18
Rotterdam	38	12	6	15
's-Gravenhage	23	12	5	11
Utrecht	8	7	3	6

4.24 Ziekteverzuim werknemers

4.25 Algemene ouderdomswet, 31 december (x 1 000)

	2010	2011	2012
Totaal	2 881	3 017	3 136
Volledig Gekort	2 365 516	2 470 547	2 560 576
Nederland Buitenland	2 594 287	2 717 300	2 824 312
Mannen Vrouwen	1 286 1 596	1 357 1 660	1 420 1 716
65 tot 75 jaar 75 tot 85 jaar 85 tot 95 jaar 95 jaar en ouder	1 602 950 309 20	1 702 974 321 21	1 790 996 329 21
Gehuwd Niet-gehuwd	1 780 1 102	1 885 1 132	1 976 1 160
Autochtonen Allochtonen	2 295 343	2 404 362	2 497 383

5

Bedrijven

5. Bedrijven

Meer bedrijven, vooral toename aantal eenmanszaken

Het aantal bedrijven is op 1 januari 2012 met ruim 73 duizend toegenomen in vergelijking met 1 januari 2011 en komt hiermee op bijna 1,25 miljoen. In het jaar daarvoor groeide het aantal bedrijven nog met bijna 46 duizend. De sectoren die de belangrijkste bijdrage geleverd hebben aan de groei zijn holdings en managementadviesbureaus (9,4 duizend), design, fotografie, vertaalbureaus (5,8 duizend) en het onderwijs (5,5 duizend). In de landbouw nam het aantal bedrijven met 1,7 duizend af.

Vooraf het aantal eenmanszaken nam toe. Op 1 januari 2012 waren er 694 duizend. Dat is bijna 62 duizend meer dan op 1 januari 2011 en hiermee zijn de eenmanszaken goed voor 80 procent van de groei van het aantal bedrijven. Dit is een ontwikkeling die al langer gaande is. In januari 2007 vertegenwoordigden de 473 duizend eenmanszaken 49 procent van de bedrijvenpopulatie. In 2012 is dat 56 procent.

In de bouw en de overige zakelijke dienstverlening is het aandeel eenmanszaken het grootst, in de financiële dienstverlening is dit het laagst. De meest voorkomende rechtsvorm in deze sector is de besloten vennootschap (bv).

Na de eenmanszaak is de bv de meest voorkomende rechtsvorm, gevolgd door de maatschappen en samenwerkingen.

Websites gemeengoed

In 2012 had 84 procent van de bedrijven een website. Dit aandeel is sinds 2005 nog maar nauwelijks gegroeid. Vrijwel alle grote bedrijven hebben een eigen site en ook veel kleine bedrijven hebben een website.

Bij een kwart van de bedrijven kunnen klanten via de website bestellen of boeken. De horeca is op dit terrein de meest actieve bedrijfstak (44 procent van de bedrijven). Ook veel energie- en handelsbedrijven verkopen hun producten *online*.

5.1 Bedrijven naar economische activiteit, 1 januari

	2010*	2011*	2012*
Totaal	1 123 235	1 168 985	1 246 330
Landbouw	64 380	62 660	60 970
Bosbouw	490	495	535
Visserij	815	860	865
Winning van aardolie en aardgas	40	35	15
Delfstoffenwinning (geen olie en gas)	145	145	140
Dienstverlening delfstoffenwinning	105	100	135
Voedingsmiddelenindustrie	4 345	4 265	4 520
Drankenindustrie	165	175	195
Tabaksindustrie	5	5	10
Textielindustrie	1 635	1 690	1 810
Kledingindustrie	1 630	1 615	1 675
Leer- en schoenenindustrie	350	360	375
Houtindustrie	2 160	2 185	2 245
Papierindustrie	370	350	345
Grafische industrie	4 115	4 025	4 105
Aardolie-industrie	20	25	25
Chemische industrie	785	765	790
Farmaceutische industrie	160	175	175
Rubber- en kunststofproductindustrie	1 280	1 300	1 300
Bouwmaterialenindustrie	1 920	1 910	1 935
Basismetalaalindustrie	340	355	335
Metaalproductenindustrie	9 630	9 665	9 985
Elektrotechnische industrie	1 395	1 435	1 460
Elektrische apparatenindustrie	1 180	1 170	1 165
Machine-industrie	2 960	2 955	2 945
Auto- en aanhangwagenindustrie	765	755	735
Overige transportmiddelenindustrie	1 350	1 380	1 390
Meubelindustrie	5 990	6 035	6 325
Overige industrie	4 005	4 060	4 485
Reparatie en installatie van machines	3 905	4 260	4 880
Energiebedrijven	660	680	750
Waterleidingbedrijven	25	20	15
Afvalwaterinzameling en -behandeling	100	110	130
Afvalbehandeling en recycling	750	760	780
Sanering en overig afvalbeheer	200	225	240
Algemene bouw en projectontwikkeling	48 340	48 900	52 495
Grond-, water- en wegenbouw	5 935	6 090	6 450
Gespecialiseerde bouw	73 335	73 140	75 595
Autohandel en -reparatie	26 960	27 345	28 770
Groothandel en handelsbemiddeling	72 930	73 255	75 195
Detailhandel (niet in auto's)	93 370	95 405	99 060
Vervoer over land	15 120	15 125	15 520
Vervoer over water	4 970	4 985	5 000
Vervoer door de lucht	310	315	305
Opslag, dienstverlening voor vervoer	4 930	5 125	5 445
Post en koeriers	4 435	4 600	5 125

5.1 Bedrijven naar economische activiteit, 1 januari (slot)

	2010*	2011*	2012*
Logiesverstrekking	7 150	7 410	7 885
Restaurants en cafés	37 180	37 165	38 815
Uitgeverijen	3 195	3 180	3 290
Film- en tv-productie; geluidsopname	9 130	9 705	10 730
Radio- en televisieomroepen	325	310	295
Telecommunicatie	1 260	1 275	1 255
IT-dienstverlening	33 680	36 225	39 910
Diensten op het gebied van informatie	5 305	6 225	7 220
Bankwezen	54 530	57 415	61 020
Verzekeraars en pensioenfondsen	435	490	505
Overige financiële dienstverlening	13 625	13 905	14 395
Verhuur en handel van onroerend goed	29 840	30 580	31 660
Juridische diensten en administratie	36 180	38 360	40 670
Holdings en managementadviesbureaus	72 340	78 080	87 495
Architecten-, ingenieursbureaus e.d.	29 985	31 745	33 635
Research	2 645	2 835	2 945
Reclamewezen en marktonderzoek	29 205	30 700	32 400
Design, fotografie, vertaalbureaus	29 670	33 140	38 910
Veterinaire dienstverlening	1 760	1 835	1 975
Verhuur van roerende goederen	7 545	7 865	8 090
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	10 485	10 655	11 135
Reisbureaus, reisorganisatie en -info	3 250	3 645	3 900
Beveiligings- en opsporingsdiensten	2 115	2 190	2 385
Schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	16 925	18 235	19 665
Overige zakelijke dienstverlening	4 610	5 010	6 165
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	755	780	780
Onderwijs	31 230	35 340	40 820
Gezondheidszorg	40 795	44 765	49 820
Verpleging en zorg met overnachting	1 245	1 310	1 455
Welzijnszorg zonder overnachting	9 765	10 540	11 625
Kunst	40 640	45 555	50 775
Bibliotheken, musea en natuurbehoud	2 500	2 540	2 605
Loterijen en kansspelen	500	470	470
Sport en recreatie	15 330	15 830	17 050
Ideële, belangen-, hobbyverenigingen	12 545	12 680	13 140
Reparatie van consumentenartikelen	7 130	7 270	7 720
Overige persoonlijke dienstverlening	49 625	52 435	56 975

5.2 Bedrijven naar rechtsvorm, 1 januari 2012 (aandeel in %)

	Rechtsvorm			
	een- mans- zaak	ven- noot- schap onder firma (VOF)	beslo- ten ven- noot- schap (BV)	overige rechts- vormen
Landbouw	37	19	9	35
Industrie, delven en energie	48	14	36	2
Bouw	74	10	15	1
Handel	50	21	26	2
Vervoer	47	23	26	4
Horeca	43	37	14	6
Informatie en communicatie	63	9	25	3
Financieel en onroerend goed	8	5	74	13
Zakelijke dienstverlening	63	8	27	3
Overheid, onderwijs en zorg	65	6	10	18
Cultuur en ov. dienstverlening	73	7	4	15

5.3 Investeringen in materiële vaste activa (mln euro)

	2010	2011*
Delfstoffenwinning	1 446	3 044
Industrie	6 105	7 288
Energievoorziening	3 388	3 680
Waterbedrijven en afvalbeheer	1 703	1 566
Bouwnijverheid	1 790	2 047
Handel	4 463	.
detailhandel (niet in auto's)	1 745	.
groothandel en handelsbemiddeling	2 031	.
autohandel en -reparatie	686	.
Horeca	719	.
Vervoer, opslag en communicatie	8 161	.
Verhuur en zakelijke dienstverlening	11 909	.

5.4 Balans en resultaten niet-financiële ondernemingen

	2010	2011*
Balanstotaal (<i>mld euro</i>)	1 322,3	1 575,2
Omzet	1 087,7	1 272,9
Netto resultaat	76,8	94,1
Balans (<i>% van het balanstotaal</i>)		
Activa		
vaste activa		
(im)materieel	25,4	24,1
financieel	35,7	40,3
vlottende activa		
voorraden	6,8	6,7
vorderingen	24,2	21,5
liquide middelen	7,8	7,4
Passiva		
eigen vermogen	43,1	44,0
vreemd vermogen		
op lange termijn	29,2	29,3
op korte termijn	27,7	26,7
Winst- en verliesrekening (<i>% van de omzet</i>)		
Omzet	100,0	100,0
Kosten (-)	75,8	77,4
<i>Toegevoegde waarde</i>	24,2	22,6
Afschrijvingen (-)	3,3	3,1
Lonen (-)	15,6	14,5
<i>Bedrijfsresultaat</i>	5,3	5,0
Resultaat deelnemingen	4,0	4,4
Resultaat rentebaten en -lasten (-)	-1,3	-1,2
Overige resultaten	0,2	0,3
<i>Resultaat voor belastingen</i>	8,2	8,5
Belastingen (-)	1,1	1,0
Aandeel van derden (-)	0,1	0,1
<i>Netto resultaat</i>	7,1	7,4
Winstverdeling (<i>% van netto resultaat</i>)		
Winstuitkeringen	64,8	58,1
Winstinhouningen	35,2	41,9

5.5 Research and development personeel, 2011*

	Eigen R&D-afdeling	Personeel
	<i>aantal</i>	<i>arbeidsjaren</i>
Totaal	.	118 496
w.v.		
bedrijven met 10 werknemers of meer	7 812	63 863
bedrijven met minder dan 10 werknemers	9 710	11 151
instellingen	89	11 284
hoger-onderwijsinstellingen	.	32 198

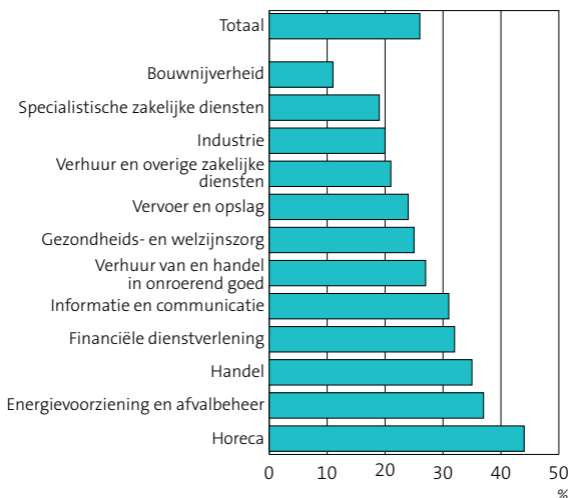
5.6 Research and development, 2011*

	Uitgaven	
	<i>mln euro</i>	<i>% van bbp</i>
Totaal	12 261	2,04
w.v.		
bedrijven met 10 werknemers of meer	6 387	1,06
bedrijven met minder dan 10 werknemers	555	0,09
instellingen	1 324	0,22
hoger-onderwijsinstellingen	3 994	0,66

5.7 Bedrijven met een website (%)

	2010	2012
Totaal (10 of meer werkzame personen)	83	84
Bedrijfsgrootte		
10 tot 20 werkzame personen	78	80
20 tot 50 werkzame personen	82	85
50 tot 100 werkzame personen	91	91
100 tot 250 werkzame personen	93	94
250 tot 500 werkzame personen	96	94
500 of meer werkzame personen	98	97

5.8 Bedrijven waar klanten online kunnen bestellen, januari 2012¹⁾

¹⁾ Bedrijven met tien of meer werkzame personen

Aantal bedrijven

2007

2012

 = 100 000 bedrijven

6

Bevolking

6. Bevolking

Bevolkingsgroei in 2012 ingezakt

Op 1 januari 2013 telde Nederland bijna 16,8 miljoen inwoners. Dat zijn er 48 duizend meer dan een jaar eerder. Vanuit het buitenland kwamen er in 2012 per saldo 13 duizend inwoners bij, 17 duizend minder dan in 2011. Er kwamen 156 duizend immigranten naar Nederland, 143 duizend emigranten verlieten het land. De immigratie is in 2012 voor het eerst sinds 2006 gedaald. De emigratie steeg voor het derde achtereenvolgende jaar. De bijdrage van de natuurlijke aanwas (geboorte minus sterfte) aan de bevolkingsgroei was met 35 duizend sinds 1871 niet zo laag.

Minder geboorten, meer sterfgevallen

De natuurlijke aanwas daalde in 2012 van 44 duizend naar 35 duizend personen. Het aantal levendgeborenen daalde met 5 duizend naar 175 duizend, het kleinste aantal sinds het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het aantal overledenen steeg juist met 5 duizend naar 141 duizend personen. Deze hogere sterfte was geconcentreerd in februari en maart en hing samen met de strenge kou (februari) en in mindere mate met de aansluitende griepgolf (maart).

Saldo migratie Midden- en Oost-Europeanen gedaald

In 2012 kwamen er 156 duizend immigranten naar Nederland, 7 duizend minder dan in 2011. Vooral uit Azië en Afrika kwamen minder asielmigranten. Daarnaast keerden er minder in Nederland geboren emigranten terug naar Nederland.

Aan de stijging van de immigratie uit de Midden- en Oost-Europese landen is in 2012 een eind gekomen. De emigratie van deze groep nam juist verder toe. Per saldo kwamen er 12 duizend Midden- en Oost-Europeanen bij, 6 duizend minder dan in 2011.

Ondanks de terugloop van de totale immigratie nam de immigratie uit Zuid-Europa verder toe, vermoedelijk als gevolg van de economische crisis in deze landen. Per saldo kwamen er in 2012 ruim 4 duizend migranten uit Zuid-Europa naar Nederland.

6.1 Kerncijfers bevolking, 1 januari (x 1 000)

	2010	2012	2013*
Totaal	16 575	16 730	16 778
Mannen	8 203	8 283	8 306
Vrouwen	8 372	8 447	8 472
Ongehuwd	7 702	7 841	.
Gehuwd	6 875	6 851	.
Verweduwd	867	866	.
Gescheiden	1 131	1 172	.
Jonger dan 20 jaar	3 928	3 895	3 870
20 tot 40 jaar	4 193	4 142	4 120
40 tot 65 jaar	5 916	5 977	5 964
65 tot 80 jaar	1 890	2 030	2 121
80 jaar en ouder	648	686	703

6.2 Leeftijd en demografische druk, 1 januari (%)

	2010	2012	2013*
Leeftijd			
jonger dan 20 jaar	23,7	23,3	23,1
20 tot 40 jaar	25,3	24,8	24,6
40 tot 65 jaar	35,7	35,7	35,5
65 tot 80 jaar	11,4	12,1	12,6
80 jaar en ouder	3,9	4,1	4,2
Demografische druk (totaal)	64,0	65,3	66,4
groene druk	38,9	38,5	38,4
grijze druk	25,1	26,8	28,0
Inwoners per km ² land (<i>abs.</i>)	491	496	498

6.3 Bevolkingsomvang en bevolkingsgroei (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Bevolking op 1 januari	16 575	16 656	16 730
geboorte	184	180	175
sterfte	136	136	141
immigratie	154	163	156
emigratie	121	133	143
saldo overige correcties	-1	0	.
Totale groei	81	75	48
Bevolking op 31 december	16 656	16 730	16 778
Bevolkingsgroei (per 1 000 inwoners)	4,9	4,5	2,8

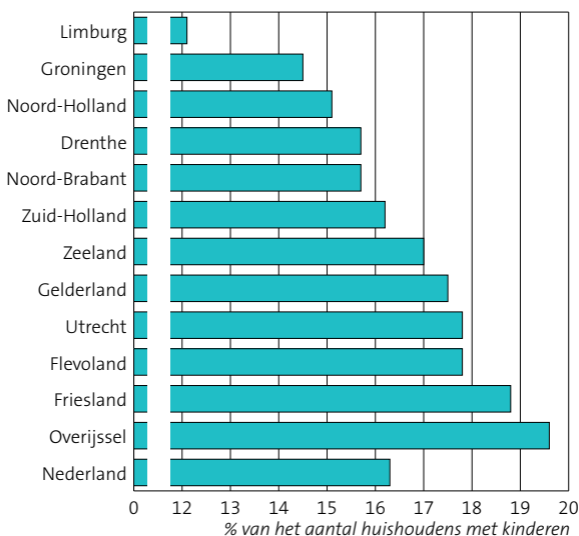
6.4 Bevolking naar herkomstgroepering, 1 januari (x 1 000)

	2010	2011	2012
Totaal	16 575	16 656	16 730
Autochtonen	13 215	13 229	13 236
Allochtonen	3 360	3 427	3 494
1e generatie	1 700	1 735	1 772
westers	644	666	690
w.o.			
EU-landen	389	410	433
Indonesië	119	117	115
niet-westers	1 055	1 069	1 082
w.o.			
Marokko	167	168	168
Ned. Antillen en Aruba	81	82	83
Suriname	185	184	184
Turkije	196	197	197
2e generatie	1 660	1 692	1 722
westers	857	862	866
w.o.			
EU-landen	509	511	513
Indonesië	263	263	263
niet-westers	803	830	856
w.o.			
Marokko	182	188	195
Ned. Antillen en Aruba	57	59	61
Suriname	157	160	163
Turkije	188	192	196

6.5 Huishoudens naar type, 1 januari (x 1 000)

	2010	2011	2012
Totaal	7 386	7 444	7 513
Eenpersoonshuishouden	2 670	2 708	2 762
Meerpersoonshuishouden	4 717	4 736	4 751
samenwonend paar zonder kind(eren)	2 127	2 144	2 148
niet-gehuwd	506	514	512
gehuwd	1 622	1 630	1 637
samenwonend paar met kind(eren)	2 049	2 051	2 048
niet-gehuwd	331	350	361
gehuwd	1 718	1 702	1 687
eenouderhuishouden	486	496	511
overig	54	44	44

6.6 Huishoudens met drie of meer kinderen, 1 januari 2012

6.7 Particuliere huishoudens naar grootte, 1 januari (x 1 000)

	2010	2011	2012
Totaal	7 386	7 444	7 513
1 persoon	2 670	2 708	2 762
2 personen	2 418	2 440	2 455
3 personen	908	905	909
4 personen	971	972	971
5 personen en meer	421	419	415
Gem. huishoudensgrootte (<i>abs.</i>)	2,22	2,21	2,20

6.8 Levendgeborenen (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal	184	180	175
Geslacht			
jongens	94	92	.
meisjes	90	88	.
Rangnummer uit de moeder			
1e kind	85	84	.
2e kind	66	65	.
3e kind	24	22	.
4e en volgende kind	9	9	.
Legitimiteit			
echtelijk	109	105	.
niet-echtelijk	76	75	.
Levendgeborenen per 1 000 inwoners (<i>abs.</i>)	11,1	10,8	10,5
Levendgeborenen per 1 000 vrouwen van 15 tot 50 jaar (<i>abs.</i>)	48,0	47,1	.
Totaal vruchtbaarheidscijfer (<i>abs.</i>)	1,8	1,8	1,7

6.9 Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder (x 1 000)

	2010	2011
Totaal	184,4	180,1
15 tot 20 jaar	1,9	1,7
20 tot 25 jaar	16,4	15,8
25 tot 30 jaar	51,6	50,3
30 tot 35 jaar	69,4	69,2
35 tot 40 jaar	37,2	35,3
40 tot 45 jaar	7,6	7,4
45 jaar en ouder	0,3	0,4

6.10 Gemiddelde leeftijd moeder bij geboorte kind

	2010	2011
Totaal	31,0	31,0
1e kind	29,4	29,4
2e kind	31,7	31,7
3e kind	33,3	33,2
4e en volgende kind	35,1	35,1

6.11 Doodgeborenen naar zwangerschapsduur

	2010	2011
Absoluut		
24 weken en meer	648	620
28 weken en meer	490	486
Per 1 000 geboren		
24 weken en meer	3,5	3,4
28 weken en meer	2,7	2,7

6.12 Enkel- en meervoudige geboorten (x 1 000)

	2010	2011
Totaal	181,8	177,6
Enkelvoudige geboorten	178,8	174,8
Meervoudige geboorten	3,0	2,9
tweeling	3,0	2,8
twee jongens	1,0	1,0
een jongen en een meisje	1,1	0,9
twee meisjes	1,0	0,9
drie- en meervoudig	0,0	0,0

Tweelinggeboorten per 1 000 geboorten

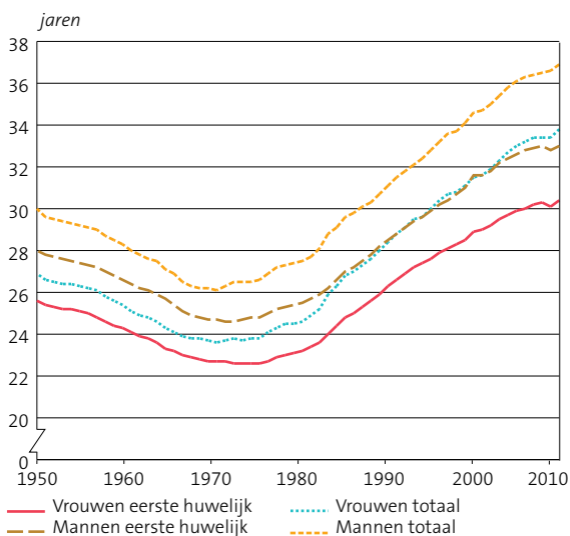
6.13 Allochtone levendgeborenen, geboorteland ouder(s) (x 1 000)

	2010	2011
Totaal	45,3	44,8
Westers	13,8	13,9
w.o.		
België	1,2	1,1
Duitsland	2,1	2,0
Indonesië	0,8	0,8
voormalig Joegoslavië	1,1	1,1
Verenigd Koninkrijk	0,9	0,9
Niet-westers	31,5	30,9
w.o.		
Marokko	7,3	7,1
Ned. Antillen en Aruba	2,3	2,2
Somalië	1,0	1,2
Suriname	3,3	3,2
Turkije	5,3	5,0

6.14 Sterfte

	2010	2011	2012*
Overledenen (x 1 000)	136,1	135,7	140,7
mannen	66,0	65,3	67,8
vrouwen	70,1	70,5	72,9
Zuigelingensterfte (x 1 000)	0,7	0,7	0,6
Perinatale sterfte (x 1 000)	0,9	0,9	.
Overledenen per 1 000 inwoners	8,2	8,1	8,4
Gestandaardiseerde sterfte per 1 000 inwoners	6,4	6,2	.
mannen	5,9	5,7	.
vrouwen	6,6	6,5	.
Zuigelingensterfte per 1 000 levendgeborenen	3,8	3,6	3,7
Perinatale sterfte per 1 000 geboren	4,8	4,8	.
Levensverwachting bij de geboorte (jaren)			
mannen	78,8	79,2	79,2
vrouwen	82,7	82,9	82,8
Gem. leeftijd bij overlijden			
mannen	74,0	74,2	.
vrouwen	79,6	79,6	.

6.15 Gemiddelde leeftijd bij huwelijksluiting

6.16 Huwelijksluiting en partnerschapsregistratie

	2010	2011
Huwelijkssluitingen (<i>x 1 000</i>)	75,4	71,6
twee mannen	0,7	0,6
een man en een vrouw	74,0	70,2
twee vrouwen	0,7	0,8
Partnerschapsregistraties (<i>x 1 000</i>)	9,6	9,9
twee mannen	0,2	0,2
een man en een vrouw	9,1	9,5
twee vrouwen	0,3	0,2
Huwelijkssluitingen per 1 000 inwoners	4,5	4,3
Partnerschapsregistraties per 1 000 inwoners	0,6	0,6
Gem. leeftijd bij huwelijksluiting		
mannen	36,6	36,9
vrouwen	33,4	33,8

6.17 Huwelijksjubilea (*x 1 000*)

	2010	2011	2012
12,5 jaar	66	67	68
25 jaar	54	55	58
40 jaar	70	73	72
50 jaar	33	34	37
60 jaar	6	7	8

6.18 Huwelijksontbinding ¹⁾ (*x 1000*)

	2010	2011	2012*
Totaal	89,9	88,9	90,7
Door:			
overlijden man	38,1	36,9	38,1
overlijden vrouw	18,1	18,2	18,3
(echt)scheiding	33,7	33,8	34,3

¹⁾ Vanaf 2010 inclusief partnerschapsontbinding.

6.19 Huwelijksontbinding

	2010	2011
Huwelijksontbindingen per 1 000 inwoners	5,3	5,3
w.o.		
door echtscheiding	2,0	2,0
Huwelijksontbindingen door overlijden per 1 000 echt)paren	16,2	16,1
mannen	11,0	10,8
vrouwen	5,2	5,3
Echtscheidingspercentage	36,2	36,5
Gem. huwelijksduur bij echtscheiding (jaren)	14,4	14,5
Gem. leeftijd bij echtscheiding		
mannen	45,6	45,8
vrouwen	42,5	42,7
Gem. leeftijd overleden gehuwden		
mannen	74,7	75,0
vrouwen	70,9	71,0
Gem. leeftijd achterblijvende partner		
mannen	72,7	.
vrouwen	71,2	.

6.20 Van echt scheidenden naar leeftijd (x 1 000)

	2010	2011
Mannen	30,7	30,7
jonger dan 30 jaar	1,3	1,3
30 tot 40 jaar	7,1	6,8
40 tot 50 jaar	12,5	12,5
50 jaar en ouder	9,9	10,1
Vrouwen	31,6	31,6
jonger dan 30 jaar	2,9	2,8
30 tot 40 jaar	9,2	9,0
40 tot 50 jaar	12,6	12,6
50 jaar en ouder	6,9	7,3

Aantal huwelijkssluitingen

1990

2011

 = 10 000 huwelijkssluitingen

6.21 Binnen Nederland verhuisde personen (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal	1 462	1 459	1 484
Binnen gemeenten	872	865	878
Tussen gemeenten	590	594	606
binnen provincies	347	347	356
tussen provincies	243	247	250

6.22 Bevolking naar positie in huishouden, 1 januari (x 1 000)

	2010	2011	2012
In particulier huishouden	16 366	16 436	16 511
thuiswonend kind	4 582	4 584	4 591
alleenstaand	2 670	2 708	2 762
samenwonend	8 352	8 391	8 393
zonder kind(eren)			
niet-gehuwd	1 011	1 029	1 024
gehuwd	3 243	3 259	3 273
met kind(eren)			
niet-gehuwd	661	699	722
gehuwd	3 436	3 404	3 374
eenouder	486	496	511
overig	276	257	255
In institutioneel huishouden	209	219	219

6.23 Buitenlandse migratie naar geboorteland (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Immigratie	154,4	163,0	155,7
Werelddelen			
Afrika	14,4	12,8	9,5
Amerika	17,1	17,1	16,4
Azië	24,1	26,2	23,7
Europa	97,5	105,5	102,1
Oceanië	1,4	1,4	1,3
Onbekend	–	–	2,8
Landen			
w.o.			
Nederland	28,4	28,5	26,8
Duitsland	9,4	9,3	8,5
Verenigd Koninkrijk	4,0	4,1	4,2
EU-landen (excl. Nederland)	58,4	66,3	65,2
China	5,0	6,0	5,5
voormalig Joegoslavië	1,3	1,4	1,3
Marokko	2,4	2,7	2,1
(voormalig) Nederlandse Antillen en Aruba	4,4	4,2	3,7
voormalige Sovjet-Unie	6,0	6,6	6,1
Suriname	2,1	2,1	1,8
Turkije	4,5	4,1	3,8
Emigratie (incl. administratieve correcties)	121,4	133,2	142,8
Werelddelen			
Afrika	8,8	8,6	9,0
Amerika	11,9	12,7	13,8
Azië	16,4	17,5	17,5
Europa	83,0	93,0	99,5
Oceanië	1,2	1,3	1,2
Onbekend	–	–	1,7
Landen			
w.o.			
Nederland	41,7	45,9	45,1
Duitsland	6,1	7,3	8,0
Verenigd Koninkrijk	3,7	3,6	3,7
EU-landen (excl. Nederland)	34,6	39,8	45,9
China	2,7	3,1	3,3
voormalig Joegoslavië	1,2	1,2	1,3
Marokko	1,5	1,5	1,8
(voormalig) Nederlandse Antillen en Aruba	3,0	3,1	3,5
voormalige Sovjet-Unie	2,2	2,9	3,5
Suriname	1,6	1,6	2,1
Turkije	3,1	3,3	4,0

6.24 Alloctonen naar herkomstgroepering, 1 januari (x 1 000)

	2010	2011	2012
Werelddelen (totaal)	3 360	3 427	3 494
Afrika	562	577	591
Amerika	611	621	631
Azië	738	747	757
Europa	1 428	1 461	1 495
Oceanië	20	20	21
Landen			
westers	1 501	1 528	1 557
w.o.			
EU-landen	898	921	947
Australië	15	15	15
Canada	14	14	14
Hongarije	16	17	18
Indonesië	382	380	378
voormalig Joegoslavië	79	80	81
Polen	77	87	101
voormalige Sovjet-Unie	56	61	65
Verenigde Staten	33	34	35
niet-westers	1 858	1 899	1 938
w.o.			
Afghanistan	39	40	41
Angola	9	9	9
China	53	56	59
Egypte	21	21	21
Ethiopië	11	12	12
Ghana	21	21	22
Hongkong	18	18	18
Irak	52	53	53
Iran	32	33	34
Kaapverdië	21	21	21
Marokko	349	356	363
Nederlandse Antillen en Aruba	138	141	144
Pakistan	19	19	20
Somalië	27	31	34
Suriname	342	345	347
Thailand	16	17	17
Turkije	384	389	393
Vietnam	19	20	20

6.25 Nationaliteitswijziging naar vorige nationaliteit (x 1 000)

	2010	2011
Verkrijging van het Nederlanderschap (anders dan door geboorte)	26,3	28,6
Werelddelen		
Afrikaans	8,1	9,4
Amerikaans	2,3	2,5
Aziatisch	3,4	4,0
Europees	8,1	8,5
Oceanisch	0,0	0,1
zonder of onbekend	4,3	4,3
Nationaliteiten		
w.o.		
Chinees	0,5	0,4
Iraaks	0,3	0,3
Iraans	0,2	0,3
voormalig Joegoslavisch	0,5	0,5
Marokkaans	5,8	6,8
Somalisch	0,1	0,1
voormalig Sovjet-Russisch	0,7	0,8
Surinaams	1,0	0,9
Verlies van het Nederlanderschap	0,4	0,4

6.26 Verkrijging van het Nederlanderschap naar regeling (x 1 000)

	2010	2011
Totaal	26,3	28,6
Adoptie	0,4	0,4
Erkenning	0,3	0,3
Naturalisatie	18,1	20,6
zelfstandig	13,7	16,0
mede	4,4	4,6
Optie	7,4	7,2

6.27 Bevolkingsprognose

	2013	2040	2060
Bevolking, 1 januari (<i>x 1 000</i>)	16 778	17 816	17 899
jonger dan 20 jaar	3 871	3 811	3 732
20 tot 40 jaar	4 120	4 187	4 256
40 tot 65 jaar	5 962	5 097	5 197
65 tot 80 jaar	2 121	3 124	2 740
80 jaar en ouder	704	1 596	1 974
Bevolking, jaarmutatie (<i>x 1 000</i>)	46	8	9
w.o.			
levendgeborenen	176	182	187
overledenen	141	193	195
immigratie	153	154	155
emigratie (incl. administratieve correcties)	141	136	138
migratiesaldo (incl. administratieve correcties)	12	19	17
overige correcties	0	0	0
Totaal vruchtbaarheidscijfer	1,72	1,75	1,75
Levensverwachting bij de geboorte (<i>jaren</i>)			
mannen	79,4	84,1	87,1
vrouwen	82,9	86,9	89,9
Bevolking, 1 jan. (%)			
jonger dan 20 jaar	23,1	21,4	20,8
20 tot 65 jaar	60,1	52,1	52,8
65 jaar en ouder	16,8	26,5	26,3
Demografische druk (totaal), 1 jan. (%)	66,4	91,9	89,3
groene druk	38,4	41,1	39,5
grijze druk	28,0	50,8	49,9

6.28 Gemiddelde leeftijd van de vader naar aantal uit de moeder geboren kinderen

	Gemiddelde leeftijd van de vader	
	Totaal	1e kind van de moeder
1996	33,0	31,6
1997	33,1	31,7
1998	33,3	31,9
1999	33,3	31,9
2000	33,5	32,0
2001	33,6	32,1
2002	33,7	32,2
2003	33,8	32,3
2004	34,0	32,5
2005	34,0	32,5
2006	34,1	32,5
2007	34,1	32,5
2008	34,1	32,4
2009	34,0	32,4
2010	34,0	32,4
2011	34,0	32,4

6.29 Leeftijd vader en rangnummer moeder, 2011

Leeftijd van de vader (op 31 december)	Rangnummer moeder	
	totaal	1e kind
Totaal	180 060	83 538
Jonger dan 20 jaar	505	474
20 tot 25 jaar	6 700	5 265
25 tot 30 jaar	31 531	20 535
30 tot 35 jaar	62 231	30 568
35 tot 40 jaar	49 364	17 144
40 tot 45 jaar	21 460	6 757
45 tot 50 jaar	6 119	2 005
50 tot 55 jaar	1 549	559
55 tot 60 jaar	431	173
60 tot 65 jaar	120	42
65 jaar of ouder	50	16

7

Bouwen
en wonen

7. Bouwen en wonen

Bestaande koopwoningen bijna 6 procent goedkoper

In 2012 zijn bestaande koopwoningen 5,9 procent in prijs gedaald ten opzichte van een jaar eerder. In Gelderland daalden de prijzen van bestaande koopwoningen met 6,6 procent het hardst. De prijsdaling is het kleinst in Overijssel. Daar werden bestaande koopwoningen 4,5 procent goedkoper.

Naast een prijsdaling nam in 2012 ook het aantal transacties af. In 2012 werden 117,3 duizend bestaande koopwoningen verkocht, 3,5 duizend minder dan in 2011. Er werden vooral minder appartementen verkocht, namelijk 9,1 procent. Hiermee kwam het aantal verkochte appartementen uit op 32,9 duizend. Het aantal verkochte vrijstaande woningen nam in 2012 toe tot 13,8 duizend, 384 meer dan in 2011. De waarde van de verkochte bestaande koopwoningen daalde in 2012 met 8,3 procent tot 27 miljard euro. Deze waardedaling is sterker dan de prijsdaling. Dit betekent dat er in 2012 kwalitatief mindere woningen zijn verkocht dan een jaar eerder.

Goedkope corporatiewoningen voor lage- en middeninkomens

Van de 2,1 miljoen corporatiewoningen (2010) zijn er bijna een miljoen met een WOZ-waarde lager dan 150 duizend euro. Dat aantal is bijna drie keer zo hoog als het aantal koopwoningen in deze prijsklasse.

De reden dat woningcorporaties zoveel goedkope woningen bouwen is, dat zij de taak hebben om betaalbare huisvesting te realiseren voor de minder draagkrachtigen. Het besteedbaar inkomen van de huishoudens in corporatiewoningen met een WOZ-waarde tot 150 duizend euro lag bij een kwart van de huishoudens beneden de 15 duizend euro. Negen op de tien huishoudens in deze lagere inkomensklasse zijn éénpersoonshuishoudens.

De grootste groep huishoudens in deze corporatiewoningen (57 procent) heeft een besteedbaar inkomen tussen 15 duizend en 30 duizend euro. Meer dan de helft zijn éénpersoonshuishoudens, bijna een kwart is een paar zonder kinderen.

Forse krimp bouw in 2012

De bouw is in 2012 van alle bedrijfstakken het zwaarst getroffen door de crisis. De productie daalde met ruim 8 procent, de omzet nam met 7 procent af. De grond-, water- en wegenbouw was de enige bouwbranche die het in 2012 goed deed.

De burgerlijke en utiliteitsbouw is het hardst getroffen door de aanhoudende malaise op de woningmarkt en de markt voor bedrijfsgebouwen. In de grond-, water- en wegenbouw namen de omzetten in de laatste drie kwartalen van 2012 toe, vooral dankzij de leggers van kabels en buizen. Zij profiteerden van stimulerende overheidsmaatregelen in het kader van de Crisis- en herstelwet en de aanleg van kabel- en glasvezel-aansluitingen voor het internetverkeer en telecommunicatie en dergelijke. De omzet van de bouwers van wegen, spoorwegen en tunnels handhaafde zich in 2012 ongeveer op het niveau van 2011.

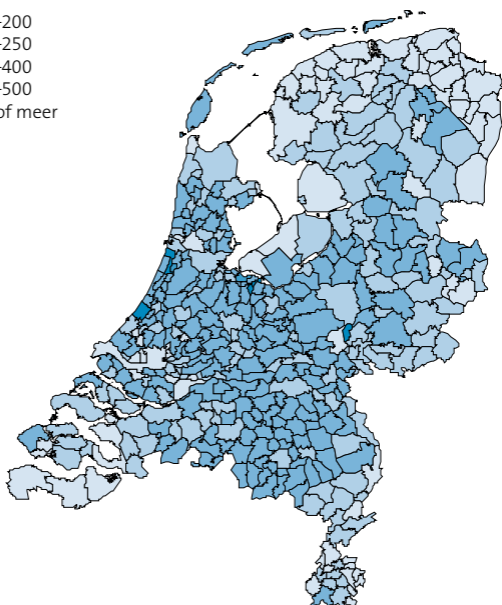
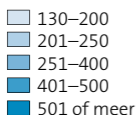
7.1 Prijzen bestaande koopwoningen, jaar-op-jaarontwikkeling (%)

	2010	2011	2012
Totaal woningen			
Groningen	-1,0	-2,6	-5,8
Friesland	-0,3	-4,2	-6,4
Drenthe	-1,4	-2,9	-5,6
Overijssel	-1,5	-2,7	-4,5
Flevoland	-2,6	-2,7	-4,9
Gelderland	-2,0	-2,9	-6,6
Utrecht	-2,1	-2,0	-6,1
Noord-Holland	-2,5	-1,5	-6,0
Zuid-Holland	-1,7	-1,9	-5,7
Zeeland	-2,2	-1,1	-5,0
Noord-Brabant	-2,3	-3,0	-6,5
Limburg	-2,3	-2,3	-5,6
Amsterdam	-0,2	-0,3	-6,2
Rotterdam	-0,5	-0,7	-4,1
's-Gravenhage	-1,4	-1,7	-6,4
Utrecht	-1,9	0,2	-5,8
Nederland	-2,0	-2,3	-5,9

7.2 Prijzen bestaande koopwoningen (jaarmutatie in %)

	2010	2011	2012
Totaal woningen	-2,0	-2,3	-5,9
Eengezinswoning	-2,2	-2,3	-5,9
tussenwoning	-1,7	-2,0	-5,4
hoekwoning	-1,8	-2,1	-5,9
2 onder 1 kap	-2,5	-2,4	-6,5
vrijstaand	-2,9	-2,9	-6,5
Appartementen	-1,3	-2,3	-6,1

7.3 Gemiddelde woningwaarde per gemeente, 1 januari 2012 (x 1 000 euro)

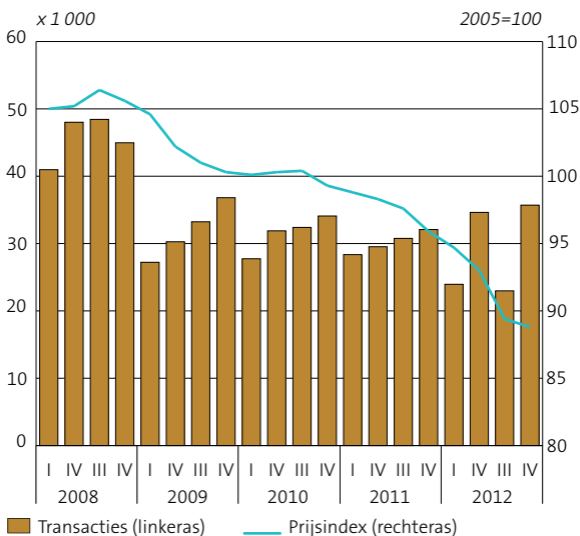
7.4 Gemiddelde WOZ-waarde per woning (1 000 euro)

	2010	2011**	2012**
Totaal	242	237	232
Groningen	180	179	175
Friesland	197	195	190
Drenthe	215	212	207
Overijssel	222	218	214
Flevoland	203	202	197
Gelderland	260	254	246
Utrecht	286	281	276
Noord-Holland	269	262	259
Zuid-Holland	226	222	218
Zeeland	200	198	194
Noord-Brabant	271	264	258
Limburg	206	200	196

7.5 Woningen waarvoor bouwvergunningen zijn verleend

	2010	2011	2012
Totaal	61 028	55 804	37 370
Groningen	1 613	1 881	767
Friesland	1 431	1 824	1 818
Drenthe	1 254	1 389	552
Overijssel	4 504	3 332	2 711
Flevoland	1 570	1 723	1 099
Gelderland	8 342	8 656	5 753
Utrecht	5 552	3 966	2 120
Noord-Holland	10 410	9 372	6 175
Zuid-Holland	12 669	10 576	6 188
Zeeland	1 252	1 256	974
Noord-Brabant	9 608	9 592	7 375
Limburg	2 823	2 237	1 838

7.6 Prijzen en transacties bestaande koopwoningen

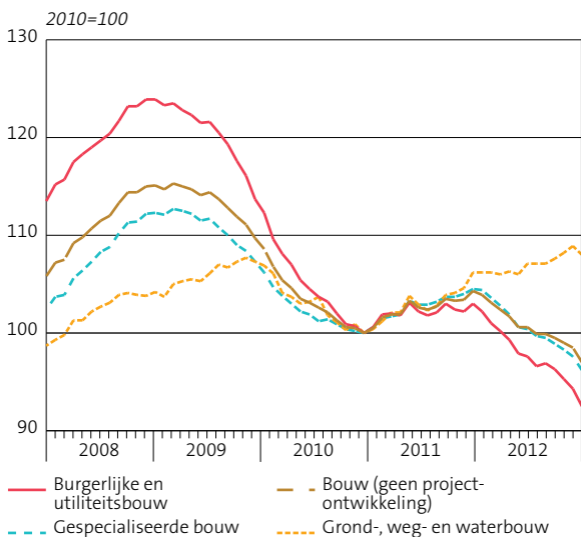
7.7 Voortgangsfasen van het bouwproces (mln euro)

	2010	2011	2012
Nieuwe orders bouwwerken	16 259	14 937	11 127
nieuwbouw	12 999	12 081	8 571
woningen	8 055	7 547	4 691
andere gebouwen	4 944	4 534	3 880
verbouw/uitbreiding	3 260	2 856	2 556
Productie	19 493	17 981	14 720
nieuwbouw	15 777	14 548	11 867
woningen	9 656	9 061	7 141
andere gebouwen	6 121	5 487	4 728
verbouw/uitbreiding	3 715	3 433	2 851
Nog te produceren (ultimo)	14 310	11 873	9 428
nieuwbouw	12 337	10 366	8 022
woningen	7 101	6 120	4 183
andere gebouwen	5 236	4 247	3 840
verbouw/uitbreiding	1 973	1 506	1 406
Gereedgekomen bouwwerken	20 778	20 017	17 528
nieuwbouw	16 943	16 317	14 336
woningen	10 593	9 826	8 921
andere gebouwen	6 350	6 491	5 416
verbouw/uitbreiding	3 835	3 700	3 191

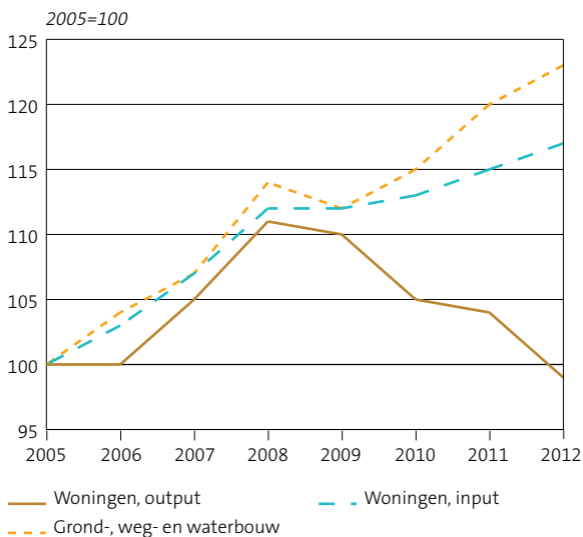
7.8 Omzet bouwnijverheid, alle bedrijven (2010=100)

	2010	2011	2012*
Bouw (geen projectontwikkeling)	100	104,3	97,0
Algemene B&U-bouw	100	103,0	92,5
Grond-, water- en wegenbouw	100	106,2	108,0
Gespecialiseerde bouw	100	104,5	96,2
sloopbedrijven en grondwerk	100	107,0	103,0
bouwinstallatiebedrijven	100	105,1	100,5
afwerkingsbedrijven (bouw)	100	100,6	90,1
overige gespecialiseerde bouw	100	107,2	88,9

7.9 Omzetontwikkeling bouwnijverheid

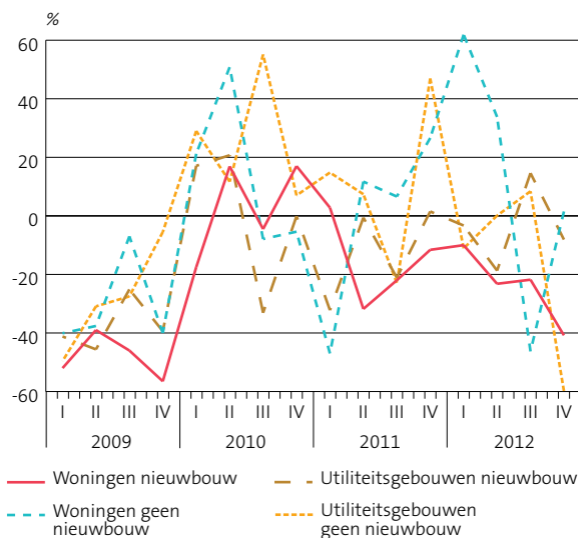
7.10 Bouwkosten

7.11 Waarde vergunningen nieuwe utiliteitsbouw (mln euro)

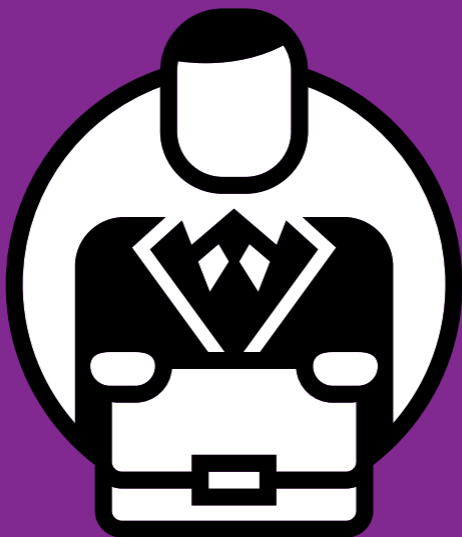
	2010	2011	2012
Totaal	4 944	4 534	3 880
Fabrieken	718	679	604
Hallen en loodsen	339	389	393
Kantoren	664	480	422
Kassen	24	56	18
Scholen	328	407	391
Schuren en stallen	612	570	535
Winkels	28	92	49
Overige gebouwen	2 232	1 861	1 468

7.12 Ontwikkeling bouwsom nieuwe opdrachten architecten

8

Financiële
en
zakelijke
diensten

8. Financiële en zakelijke diensten

Schadeverzekeraars maken minder winst in 2011

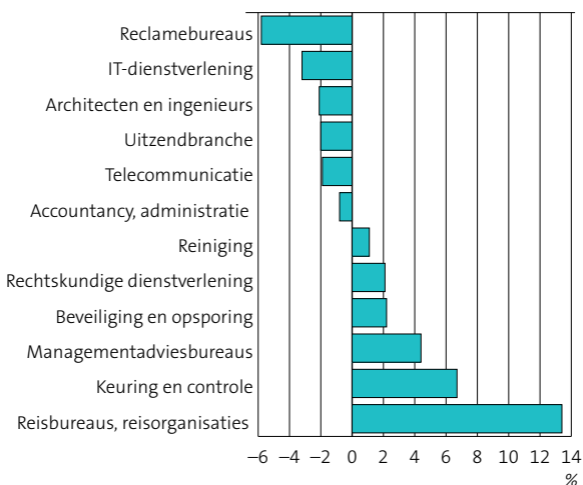
De schadeverzekeraars haalden in 2011 een technisch resultaat van bijna 1,1 miljard euro. Dat is bijna een half miljard euro minder dan een jaar eerder. Dat betekent dat zij minder winst hebben behaald met hun schadeverzekeringen. Vooral de schadeverzekeraars in de branche transport zagen hun technisch resultaat als gevolg van de economische crisis zakken. Zij maakten in 2011 een verlies van 46 miljoen euro. In 2010 was hun resultaat nog positief (11 miljoen euro). Ook bij de ongefallen- en ziekteverzekeraars is het resultaat flink afgenomen. In 2011 maakten zij nog wel winst met hun schadeverzekeringen, 296 miljoen euro, maar het is 421 miljoen euro minder dan een jaar eerder. In deze branche zitten onder andere de aanvullende zorgverzekeringen, die te maken hebben met sterke prijsconcurrentie en een steeds kritischer consument. De schadeverzekeraars voor motorrijtuigen en brand en andere schade maakten in 2011 juist meer winst dan een jaar eerder.

Omzet zakelijke dienstverleners steeg met 0,6 procent in 2012

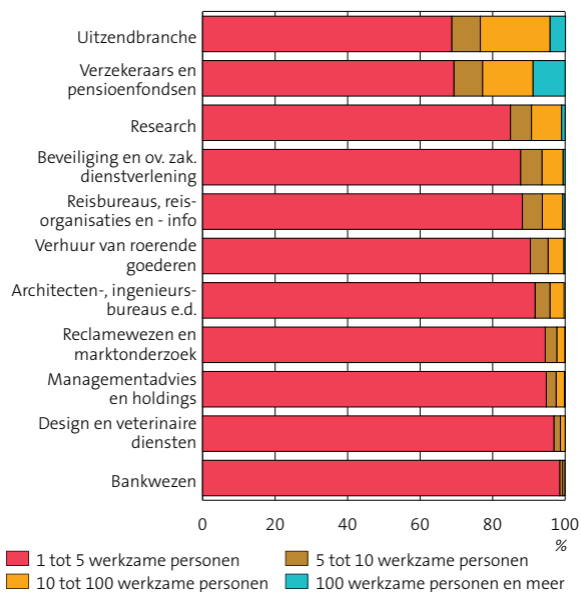
In 2012 nam de omzet van zakelijke dienstverleners toe met 0,6 procent. Dat is minder dan een jaar eerder, toen de omzet nog met 1,5 procent toenam. Dit komt vooral door het vierde kwartaal van 2012. In de eerste drie kwartalen van 2012 groeide de omzet van zakelijke dienstverleners nog, maar dat sloeg in het laatste kwartaal om in een daling.

Binnen de zakelijke dienstverlening is het beeld wisselend. Keurings- en controlebedrijven, managementadviesbureaus en de reisbranche noteerden een flinke groei in de omzet. Mede door de online reisbemiddeling realiseerde de reisbranche met 13,4 procent de grootste omzettoename in 2012. De architecten- en reclamebranche presteerden het slechtst en zagen hun omzet met respectievelijk 13,7 procent en 5,8 procent afnemen. De omzet van de architecten komt hiermee bijna 50 procent onder het niveau van vóór de financieel-economische crisis van eind 2008.

8.1 Omzet zakelijke dienstverlening, 2012 (jaarmutatatie)

8.2 Bedrijven in de financiële en zakelijke dienstverlening, 1 januari 2012*

8.3 Werkzame personen in financiële en zakelijke dienstverlening

	2010		2011*	
	totaal	w.o. vrouwen	totaal	w.o. vrouwen
	x 1 000	%	x 1 000	%
Bankwezen	143	47	140	46
Verzekeraars en pensioenfondsen	61	43	61	43
Managementadvies en holdings	295	46	293	45
Architecten-, ingenieursbureaus e.d.	129	25	128	25
Research	35	36	36	39
Reclamewezen en marktonderzoek	84	42	84	42
Design en veterinaire diensten	37	50	38	50
Verhuur van roerende goederen	30	26	31	29
Uitzendbranche	455	38	473	38
Reisbureaus, reisorganisaties en - info	24	67	24	71
Beveiliging en ov. zak. dienstverlening	257	51	259	52

Tegood Nederlandse huishoudens op bankspaarrekeningen

2008

2011

 = 1 miljard euro

8.4 Beleggingen institutionele beleggers (mld euro)

	2005	2010	2011
Totaal	1 070	1 511	1 608
Beleggingsinstellingen	94	353	366
Pensioenfondsen	636	762	822
Verzekeraars	341	396	419

8.5 Gecombineerde balansgegevens financiële instellingen (mld euro)

	2005	2010	2011
Activa	3 325	4 592	4 928
monetair goud	10	21	24
vordering op internationale instellingen	1	7	7
chartaal- en giraal geld	96	179	181
deposito's	374	389	490
obligaties	634	901	922
financiële derivaten	-9	-11	18
aandelen	470	780	795
waardepapieren op korte termijn	20	21	18
deelnemingen	213	291	293
leningen op korte termijn	278	407	580
leningen op lange termijn	542	753	759
hypotheken	498	662	675
vaste eigendommen	67	57	57
transitoria	113	106	79
overige	18	29	33
Passiva	3 325	4 592	4 928
chartaal geld	23	21	19
giraal geld	253	383	430
deposito's	611	759	895
spaartegoeden	211	288	303
obligaties	482	801	804
aandelen en deelnemingen	398	616	610
waardepapieren op korte termijn	32	93	116
leningen op korte termijn	124	150	194
leningen op lange termijn	189	259	244
transitoria	142	166	200
reserves en voorzieningen	860	1 056	1 112

8.6 Brancheresultaten schadeverzekeraars (mln euro)

	2005	2010	2011*
Technisch resultaat	2 467	1 499	1 088
w.v.			
brand e.a. schade	462	23	189
motorrijtuigen	456	59	173
ongevallen en ziekte	1 194	717	296
transport	94	11	-46
overige	260	688	476

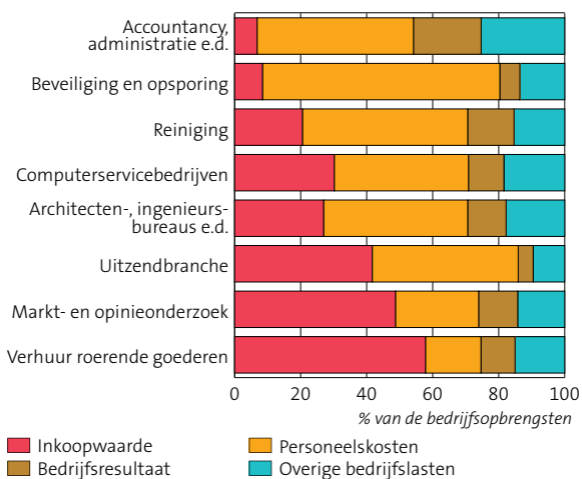
8.7 Resultatenrekening kredietinstellingen (mln euro)

	2005	2010	2011
Baten	81 976	97 467	101 917
rente en soortgelijke baten	61 644	88 519	89 898
opbrengsten waardepapieren	5 468	1 789	3 522
provisie	5 967	6 600	6 675
resultaat financiële transacties	2 627	-849	-332
overige	6 270	1 408	2 154
Lasten	81 976	97 467	101 917
rente en soortgelijke lasten	45 270	67 488	69 130
provisie	838	1 378	1 445
alg. en administratieve uitgaven	18 627	16 078	16 684
overige bedrijfslasten	128	251	277
waardeveranderingen van vorderingen en toevoegingen/onttrekkingen	1 090	3 137	3 911
overige waardeveranderingen	866	1 776	3 067
resultaat uit gewone activiteiten	15 157	7 359	7 403
buitengewone baten en lasten	0	2	-4
belastingen	1 935	1 340	514
winst/verlies boekjaar	13 222	6 021	6 885

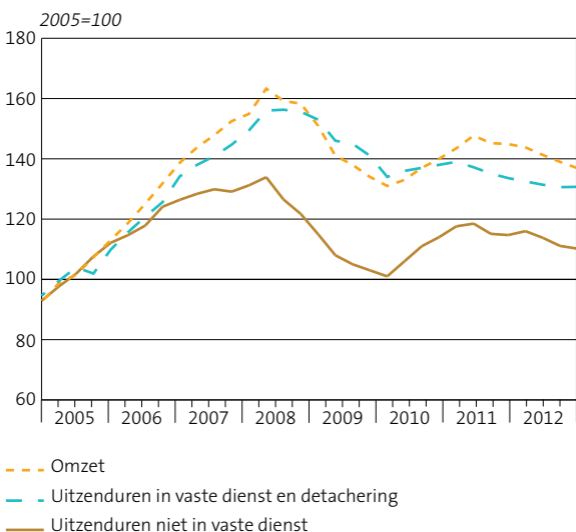
8.8 Resultatenrekening pensioenfondsen (mld euro)

	2005	2010	2011*
Baten	105	111	89
premies eigen rekening	25	28	30
beleggingsopbrengsten	76	79	53
overige baten	4	4	6
Lasten	105	111	89
vermeerdering voorzieningen			
pensioenverplichtingen e.r.	52	85	121
uitkeringen en afkopen e.r.	18	24	25
andere en overige lasten	35	2	-57

8.9 Kosten en bedrijfsresultaat in de zakelijke dienstverlening, 2010

8.10 Kerngegevens uitzendbranche, seizoengecorrigeerd

9

Gezond-
heid en
welzijn

9. Gezondheid en welzijn

Sterfte aan kanker bij kinderen vooral door hersentumor of leukemie

In de periode 2002–2011 overleden in Nederland gemiddeld per jaar 1 440 kinderen tot 20 jaar. Kinderen van 0 en 1 jaar overlijden vooral vanwege problemen rond de geboorte of door aangeboren afwijkingen. Voor kinderen van 2 tot en met 13 jaar is kanker de meest voorkomende doodsoorzaak. Twee op de drie overlijden door een hersentumor of leukemie. Kinderen van 14 jaar of ouder overlijden vooral door verkeersongevallen. Onder de 15- tot 20-jarigen kwamen gemiddeld 38 gevallen per jaar van zelfdoding voor. Onder de jongere tieners was dit aantal veel lager, gemiddeld 7 per jaar.

Zorgkosten hoger bij laag inkomen of niet-westerse herkomst

Voor de zorg die valt onder de basisverzekering vergoedden verzekeraars in 2010 per persoon gemiddeld 2 098 euro. Voor vrouwen zijn de kosten hoger dan voor mannen, maar alleen omdat zij in de vruchtbare leeftijd hogere kosten hebben aan verloskundige zorg, kraamzorg, ziekenhuiszorg en medicijnen. Voor de meeste soorten zorg – ziekenhuiszorg, huisartsenzorg, geestelijke gezondheidszorg – geldt dat verzekeraars voor personen uit huishoudens met de hoogste inkomens de minste zorgkosten betalen. Voor kraamzorg en verloskundige zorg hebben deze huishoudens echter de hoogste kosten. Wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in leeftijdsopbouw hebben personen van niet-westerse herkomst hogere zorgkosten dan autochtonen. Dit verschil is het meest opvallend in de geestelijke gezondheidszorg.

Nederlanders zijn over het algemeen tevreden over hun huisarts

In 2011 gaf ruim 96 procent van de Nederlandse bevolking de huisarts een 6 of hoger als rapportcijfer. Het gemiddelde rapportcijfer voor de huisarts was 7,7. Ouderen zijn positiever in hun oordeel dan jongeren van 20 tot 30 jaar. Gezonde patiënten zijn positiever over de huisarts dan degenen die hun gezondheidstoestand als minder dan goed beoordelen. Uit die laatste groep gaf 93 procent van de mannen hun huisarts een 6 of hoger als rapportcijfer, tegen 98 procent van de mannen die hun gezondheid als zeer goed beoordeelden. Het verschil bij vrouwen was iets kleiner.

Ook over de andere zorgverleners – specialisten, tandartsen en fysiotherapeuten – bestaat algemene tevredenheid. Hun gemiddelde rapportcijfer varieerde tussen de 7,5 en 7,9.

9.1 Gezondheid en functionele beperkingen (%)

	2005	2010	2011
Ervaren gezondheid¹⁾			
zeer goed	25,5	26,8	25,4
goed	54,4	54,1	54,7
gaat wel	16,2	15,4	16,0
(zeer) slecht	3,9	3,7	4,0
Psychische gezondheid²⁾			
In afgelopen vier weken:			
erg zenuwachtig	5,2	5,1	5,9
minder gelukkig	16,9	18,1	17,5
minder kalm en rustig	17,1	16,4	17,2
neerslachtig en somber	5,6	5,3	5,0
zat in de put	3,5	3,1	3,8
Functione beperkingen²⁾			
Ernstige problemen met:			
bewegen	8,1	7,5	6,8
horen	3,0	2,9	3,0
zien	5,0	5,9	6,2

¹⁾ 0 jaar en ouder.

²⁾ 12 jaar en ouder.

9.2 Langdurige aandoeningen (%)

	2005	2010	2011
Aandoening elleboog/pols	5,5	5,3	5,6
Aandoening nek/schouder	9,2	8,6	8,6
Astma/cara	8,2	7,9	7,7
Beroerte	0,3	0,3	0,4
Darmstoornis	2,7	3,2	3,5
Duizelig	2,6	3,4	3,6
Eczeem	4,7	5,0	5,1
Gewrichtsontsteking	4,0	4,2	4,3
Gewrichtsslijtage	9,7	13,0	13,7
Hartaandoening	1,4	2,0	1,7
Hartinfarct	0,3	0,3	0,3
Hoge bloeddruk	11,1	15,1	16,0
Incontinentie	3,7	5,3	5,8
Kanker	1,4	1,6	1,3
Migraine	12,6	14,0	13,8
Psoriasis	1,8	2,5	2,2
Rugaandoening	9,2	8,7	8,8
Suikerziekte	3,4	4,2	4,7
Vernauwing bloedvaten	1,7	1,8	2,0
Andere aandoening	7,5	10,6	10,7

9.3 Roken en alcohol, 12 jaar en ouder

	2005	2010	2011
Rokers (%)	29,5	25,6	25,6
Zware rokers (%)	7,7	4,9	5,1
Rokers (<i>sigaretten/dag</i>)	11,7	10,5	10,2
Drinkt nooit alcohol (%)	18,6	22,3	22,4
Zware drinkers (%)	10,8	9,4	9,4
Drinkers (<i>glazen/dag</i>)	1,4	1,2	1,3

9.4 Over- en ondergewicht (%)

	2005	2010	2011
Mannen 20 jaar en ouder			
Ondergewicht	0,9	1,2	0,6
Normaal gewicht	48,8	45,2	45,9
Overgewicht	50,4	53,6	53,5
w.o.			
matig overgewicht	40,5	43,4	43,3
ernstig overgewicht	9,9	10,2	10,2
Vrouwen 20 jaar en ouder			
Ondergewicht	2,6	2,0	2,3
Normaal gewicht	57,8	55,1	54,8
Overgewicht	39,6	42,9	43,0
w.o.			
matig overgewicht	28,1	30,3	30,3
ernstig overgewicht	11,4	12,6	12,6
Jongens 4 tot 20 jaar			
Overgewicht	12,0	14,2	12,8
w.o.			
matig overgewicht	10,8	11,0	10,1
ernstig overgewicht	1,2	3,2	2,7
Meisjes 4 tot 20 jaar			
Overgewicht	13,9	12,9	12,8
w.o.			
matig overgewicht	10,6	10,0	10,1
ernstig overgewicht	3,2	2,9	2,7

9.5 Plaats bevalling, borstvoeding, geboortegewicht en -lengte

	2008–2010	2009–2011
Plaats van bevalling (%)		
thuis	23	22
ziekenhuis	75	76
Borstvoeding (%)		
bij de geboorte	74	75
Bij geboorte		
gewicht, gemiddeld (<i>gram</i>)	3 436	3 420
lengte, gemiddeld (<i>cm</i>)	50,3	50,3

9.6 Pilgebruik en preventief onderzoek (%)

	2005	2010	2011
Vrouwen 16 tot 50 jaar: Gebruikt anticonceptiepil	40	39	38
Vrouwen 20 jaar en ouder: Uitstrijkje laatste 5 jr	60	58	57
Vrouwen 30 jaar en ouder: Mammografie laatste 2 jr	46	48	48
Mannen 40 jaar en ouder: Psa-test laatste 5 jr	19	24	25

9.7 (Gezonde) levensverwachting bij geboorte (jaren)

	2005	2010	2011
Mannen			
Levensverwachting	77,2	78,8	79,2
w.o.			
in als goed ervaren gezondheid	62,5	63,9	63,7
zonder lichamelijke beperkingen	70,2	70,2	71,1
zonder chronische ziekten	46,6	47,2	46,1
in goede geestelijke gezondheid	72,3	72,4	72,6
Vrouwen			
Levensverwachting	81,6	82,7	82,8
w.o.			
in als goed ervaren gezondheid	61,8	63,0	63,3
zonder lichamelijke beperkingen	67,8	69,7	70,0
zonder chronische ziekten	41,9	40,6	40,9
in goede geestelijke gezondheid	72,0	72,7	73,4

9.8 Medische consumptie, 2011

	Totaal	Mannen	Vrouwen
Contact met huisarts			
Gem. aantal contacten	4,3	3,6	5,1
Personen met contact (%)	72,0	67,2	76,8
Type contact huisarts (%)			
bij de huisarts	77,1	79,7	75,1
huisbezoek	3,7	2,3	4,8
telefonisch	14,1	11,2	16,3
anders	5,1	6,9	3,7
Contact met specialist			
Gem. aantal contacten	2,2	2,0	2,5
Personen met contact (%)	39,0	35,5	42,5
Plaats van contact (%)			
(polikliniek) ziekenhuis	81,5	82,2	80,9
anders	18,5	17,9	19,0
Contact met tandarts			
Gem. aantal contacten	2,3	2,3	2,4
Personen met contact (%)	78,2	76,7	79,7
Reden van contact (%)			
pijn	6,1	6,5	5,7
periodieke controle	62,9	62,8	63,0
behandeling	31,1	30,7	31,4
Contact met fysio- of oefentherapeut			
Gem. aantal contacten	3,9	2,9	4,9
Personen met contact (%)	22,8	19,2	26,4
Alternatieve genezer(s)			
Personen met contact (%)	6,3	4,3	8,3
Medicijnen afgelopen 2 wk			
Op recept (%)	38,0	34,7	41,1
Zonder recept (%)	35,7	29,2	42,2

9.9 Ziekenhuispatiënten, mannen (per 10 000 inw.)

	2005	2009	2010*
Totaal diagnoses	1 041,8	1 189,7	1 222,2
w.o.			
perinatale aandoeningen	40,1	43,4	44,8
kanker	60,9	71,6	73,1
w.o. van			
huid	6,5	9,5	9,2
long en luchtpijp	8,4	9,4	9,6
prostaat	7,7	8,6	9,1
ongevallen	91,5	108,9	112,4
ziekten van			
ademhalingsorganen	106,7	113,0	112,7
hart- en vaatstelsel	161,0	182,4	187,0
w.o.			
acuut hartinfarct	17,3	18,8	18,8
hersenvaatletsels	22,9	25,6	26,9
spier, bot, bindweefsel	136,7	155,5	158,6
spijsverteringsorganen	124,6	145,3	153,2
urogenitaal stelsel	60,5	67,5	69,9

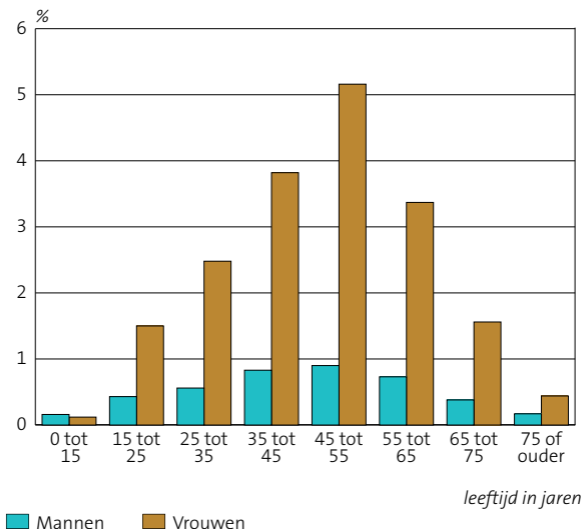
Bron: Dutch Hospital Data, CBS.

9.10 Ziekenhuispatiënten, vrouwen (per 10 000 inw.)

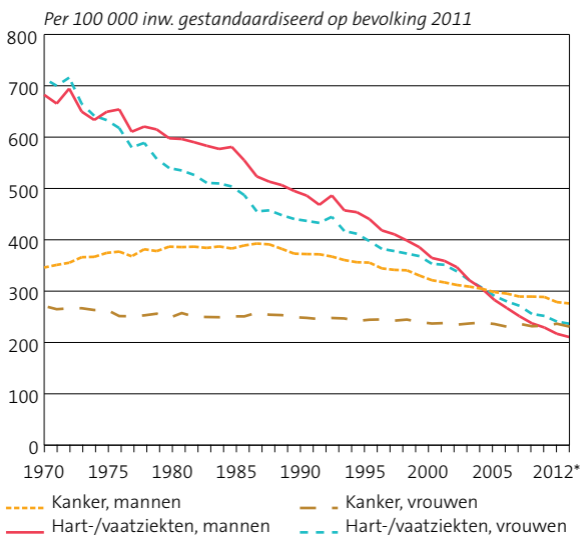
	2005	2009	2010*
Totaal diagnoses	1 281,6	1 454,7	1 506,6
w.o.			
perinatale aandoeningen	33,9	37,0	39,3
kanker	61,6	72,6	74,5
w.o. van			
borst	16,6	19,1	18,7
huid	6,1	8,9	9,1
long en luchtpijp	4,5	5,6	6,2
ongevallen	91,9	108,9	116,0
ziekten van			
ademhalingsorganen	89,4	95,9	97,5
hart- en vaatstelsel	132,4	148,6	153,7
w.o.			
acuut hartinfarct	8,5	8,9	9,1
hersenvaatletsels	21,9	24,6	25,9
spier, bot, bindweefsel	161,1	189,9	196,9
spijsverteringsorganen	110,3	136,6	149,8
urogenitaal stelsel	104,1	109,7	112,9

Bron: Dutch Hospital Data, CBS.

9.11 Personen aan wie een migrainemiddel is verstrekt, 2011

9.12 Sterfte aan kanker en hart- en vaatziekten

9.13 Overleden mannen naar doodsoorzaak (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal	66,0	65,3	67,9
Kanker	23,1	23,0	23,5
w.o. van			
long en luchtpijp	6,5	6,6	6,3
prostaat	2,6	2,5	2,6
Psychische stoornissen	2,3	2,2	2,5
Ziekten van			
ademhalingsorganen	6,7	6,7	7,4
hart en vaatstelsel	18,3	17,9	18,0
w.o.			
acuut hartinfarct	3,8	3,7	3,5
hersenvaatletsels	3,5	3,3	3,3
spijsverteringsorganen	2,4	2,3	2,3
Uitwendige doodsoorzaken	3,2	3,2	3,4
w.o.			
wegverkeersongevallen	0,4	0,5	0,5
zelfdoding	1,1	1,1	1,2
Overige doodsoorzaken	10,0	10,0	10,8

9.14 Overleden vrouwen naar doodsoorzaak (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Totaal	70,1	70,5	72,9
Kanker	19,2	19,9	19,8
w.o. van			
borst	3,2	3,3	3,2
long en luchtpijp	3,7	4,0	4,0
Psychische stoornissen	5,4	5,4	6,0
Ziekten van			
ademhalingsorganen	6,4	6,6	7,1
hart en vaatstelsel	20,7	20,3	20,3
w.o.			
acuut hartinfarct	3,0	2,8	2,7
hersenvaatletsels	5,4	5,1	5,2
spijsverteringsorganen	2,9	2,8	2,9
Uitwendige doodsoorzaken	2,5	2,6	2,9
w.o.			
wegverkeersongevallen	0,2	0,2	0,2
zelfdoding	0,5	0,5	0,6
Overige doodsoorzaken	13,0	12,9	13,8

9.15 Uitgaven zorg (1998=100)

	2005	2010**	2011**
Gezondheidszorg	166	216	221
Welzijnszorg	168	218	225
Per inwoner	160	203	208
Na inflatiecorrectie	131	159	165

9.16 Uitgaven aan zorg naar actoren

	2005	2010**	2011**
Totaal (mld euro)	67,6	87,3	89,7
beleid en beheer	2,8	3,0	3,2
geestel. gezondheidszorg	4,1	5,4	5,7
gehandicaptenzorg	6,0	8,1	8,3
genees- en hulpmiddelen	7,9	9,1	9,3
ouderenzorg	12,9	15,8	16,4
praktijken (para-)medici	5,2	6,9	7,4
ziekenhuiszorg	16,6	22,7	22,8
overig	12,1	16,3	16,7
Uitgaven			
euro per inwoner	4 143	5 253	5 375
% van het bbp	13,2	14,8	14,9

Aantal verpleegkundigen werkzaam in de zorg

1999

2010*

 = 10 000 verpleegkundigen

9.17 Financiën en personeel zorginstellingen

	2010	2011*
Ziekenhuizen		
Bedrijfsopbrengsten (<i>mld euro</i>)	21,6	21,8
Bedrijfslasten (<i>mld euro</i>)	20,9	21,0
Eigen vermogen (<i>mld euro</i>)	3,3	3,8
Werknemers (<i>banen x 1 000</i>)	283,2	287,3
Werknemers (<i>arbeidsjaren x 1 000</i>)	201,3	204,5
Geestelijke gezondheidszorg		
Bedrijfsopbrengsten (<i>mld euro</i>)	5,3	5,6
Bedrijfslasten (<i>mld euro</i>)	5,1	5,4
Eigen vermogen (<i>mld euro</i>)	0,9	1,0
Werknemers (<i>banen x 1 000</i>)	83,7	84,4
Werknemers (<i>arbeidsjaren x 1 000</i>)	63,0	63,5
Gehandicaptenzorg		
Bedrijfsopbrengsten (<i>mld euro</i>)	7,2	7,6
Bedrijfslasten (<i>mld euro</i>)	6,9	7,3
Eigen vermogen (<i>mld euro</i>)	1,4	1,6
Werknemers (<i>banen x 1 000</i>)	163,8	166,4
Werknemers (<i>arbeidsjaren x 1 000</i>)	101,0	103,3
Ouderen- en thuiszorg		
Bedrijfsopbrengsten (<i>mld euro</i>)	15,3	15,7
Bedrijfslasten (<i>mld euro</i>)	14,8	15,2
Eigen vermogen (<i>mld euro</i>)	3,0	3,3
Werknemers (<i>banen x 1 000</i>)	421,5	429,6
Werknemers (<i>arbeidsjaren x 1 000</i>)	220,1	224,3

9.18 Kosten betaald uit de basisverzekering, 2010* (euro/persoon)

	Totaal	Mannen	Vrouwen
Naar zorgvorm			
Totaal	2 098	1 976	2 217
huisartsenzorg	131	120	142
ziekenhuiszorg	1 121	1 071	1 169
farmacie	315	288	340
geestelijke gezondheidszorg	249	257	242
overige zorgvormen	282	238	324
Naar inkomen			
Totaal ¹⁾			
10% laagste inkomens	2 526	2 531	2 522
10% hoogste inkomens	1 716	1 571	1 858
Ziekenhuiszorg			
10% laagste inkomens	1 163	1 141	1 184
10% hoogste inkomens	976	910	1 041
Geestelijke gezondheidszorg			
10% laagste inkomens	577	669	487
10% hoogste inkomens	124	118	130
Naar herkomst, tot 65 jaar			
Totaal ¹⁾			
totale bevolking	1 636	1 503	1 772
autochtoon	1 612	1 464	1 762
niet-westers allochtoon	1 890	1 822	1 959
Ziekenhuiszorg			
totale bevolking	812	735	890
autochtoon	804	724	885
niet-westers allochtoon	925	851	1 000
Geestelijke gezondheidszorg			
totale bevolking	265	277	251
autochtoon	255	261	249
niet-westers allochtoon	318	383	252

¹⁾ Gestandaardiseerd voor leeftijd en geslacht.

Bron: CBS, Vektis.

10

Handel en
horeca

10. Handel en horeca

Daling omzet detailhandel

In 2012 kwam de omzet van de detailhandel 1 procent lager uit dan een jaar eerder. Deze daling is toe te schrijven aan een krimp in het volume, de prijzen waren nog wel hoger dan een jaar eerder. Bovendien komt de verslechtering in de detailhandel vooral door slechte prestaties van de non-foodwinkels.

In de voedings- en genotmiddelenbranche wisten de supermarkten nog wel meer omzet te boeken dan in 2011, vooral door hogere prijzen. De omzet van de speciaalzaken in deze branche liep juist verder terug. De postorderbedrijven en internetwinkels presteerden met een omzetgroei van 9 procent aanmerkelijk beter dan de reguliere winkelbedrijven, net als in 2011. Tankstations zagen hun omzet ondanks een forse prijsstijging licht afnemen.

Minder omzetgroei in de horeca

Over heel 2012 heeft de horeca 1,5 procent meer omzet behaald dan een jaar eerder. In 2011 steeg de omzet nog met bijna 5 procent. De groei werd vooral in de eerste helft van 2012 gerealiseerd. Het jaar eindigde voor de horeca met een omzetzakking in het vierde kwartaal.

Cafés deden het slechter dan de overige horecabrancheën. Over heel 2012 realiseerden cafés een omzetzakking en ze kampten voor het zesde jaar op rij met een volumekrimp.

Restaurants deden het stukken beter en boekten over heel 2012 een omzetstijging van ruim 3 procent. Cafetaria's en hotels behaalden in 2012 een gemiddelde omzetgroei.

Omzet non-foodwinkels zakt verder weg

In 2012 behaalden non-foodwinkels bijna 4 procent minder omzet dan het jaar ervoor. Deze terugval in omzet was vooral toe te schrijven aan een krimp in het volume van bijna 5 procent. De prijzen lagen ongeveer een procent hoger dan een jaar eerder, deels door de verhoging van het hoge btw-tarief van 19 naar 21 procent per 1 oktober. Non-foodwinkels presteerden hiermee beduidend minder goed dan de winkels in voedings- en genotmiddelen, die hun omzet het afgelopen jaar zagen toenemen.

De grootste klappen in de non-foodbranche vielen bij de winkels op het gebied van doe-het-zelfartikelen, keukens, vloeren, meubels en woning-inrichting. In het afgelopen jaar kochten consumenten in dit soort winkels aanzienlijk minder producten. Ook de winkeliers in recreatieartikelen, bovenkleding en consumentenelektronica hadden te maken met omzetzakkingen.

Winkels in artikelen voor persoonlijke verzorging behaalden echter meer omzet dan het jaar ervoor. In 2012 nam hun omzet met 3 procent toe. Dit betreft voor deze winkels de grootste omzetstijging sinds 2003. In vergelijking met andere non-foodbranches is de persoonlijke verzorgingsbranche minder gevoelig voor conjuncturele schommelingen.

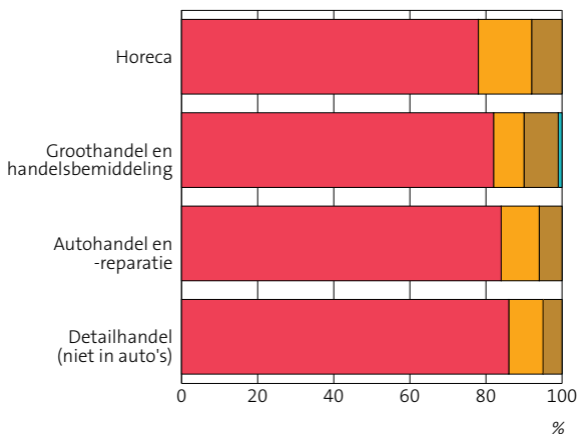
10.1 Arbeidsvolume werkzame personen (1 000 arbeidsjaren)

	2010*	2011*
Totaal	1 250	1 273
Detailhandel (niet in auto's)	486	495
Groothandel en handelsbemiddeling	448	452
Autohandel - en reparatie	118	121
Horeca	198	205

10.2 Werkzame personen

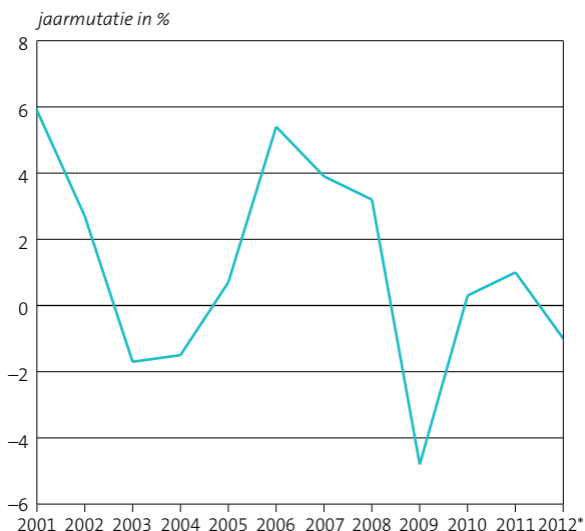
	2010*		2011*	
	totaal	w.o. vrouwen	totaal	w.o. vrouwen
	x 1 000	%	x 1 000	%
Totaal	1 738	46	1 770	45
Detailhandel (niet in auto's)	772	59	787	58
Groothandel en handelsbemiddeling	509	31	513	30
Autohandel - en reparatie	139	19	142	18
Horeca	318	50	328	50

10.3 Bedrijven naar bedrijfsgrootte, 1 januari 2012* (%)

- 1 tot 5 werkzame personen
- 5 tot 10 werkzame personen
- 10 tot 100 werkzame personen
- 100 en meer werkzame personen

10.4 Omzet detailhandel

10.5 Omzet detailhandel (jaarmutatie in %)

	2010	2011	2012*
Totaal	0,3	1,0	-1,0
prijs	1,4	2,6	2,3
volume	-1,1	-1,6	-3,2
Winkels in voedingsmiddelen	1,1	1,6	2,3
prijs	0,4	2,1	2,2
volume	0,7	-0,5	0,1
Winkels in non-foodartikelen	-1,5	-0,9	-3,8
prijs	0,0	1,1	1,1
volume	-1,5	-2,0	-4,9
Tankstations	4,4	7,3	-1,2
prijs	10,9	10,2	6,8
volume	-5,9	-2,6	-7,4
Postorderbedrijven, internetwinkels	14,6	4,6	9,0

10.6 Omzet voedings- en genotmiddelen (jaarmutatie in %)

	2010	2011	2012*
Totaal	1,1	1,6	2,3
Supermarkten e.d.	1,8	2,3	3,0
Winkels gespecialiseerd in voedings- en genotmiddelen	-3,8	-2,2	-2,4
w.o. in dranken	-1,0	0,6	0,5

10.7 Omzet non-foodwinkels (jaarmutatie in %)

	2010	2012*
Totaal	-1,5	-3,8
w.o. doe-het-zelfwinkels	-4,1	-6,6
w.o. bouwmarkten	-4,2	-6
in bovenkleding	-0,4	-2,9
in consumentenelektronica	0,3	-2,6
in drogisterij-artikelen	0,6	2,5
in huishoudelijke artikelen	3,0	-2,0
in woninginrichtingsartikelen	-4,3	-7,7
textielsupermarkten	0,8	-2,4

10.8 Omzet groothandel (jaarmutatie in %)

	2010	2011	2012*
Totaal	8,8	7,2	1,2
w.o. in landbouwproducten en levende dieren	8,5	11,6	11,6
in voedings- en genotmiddelen	4,9	1,4	4,8
in non-food	4,8	3,9	0,2
overige gespecialiseerde groothandel	15,3	14,1	-5,4
in ICT-apparatuur	14,8	2,4	6,5
in industriemachines	4,3	9,1	-2,3

Omzet totale motor- en autobranche in de min

De omzet van de motor- en autobranche daalde in 2012 met ruim 5 procent ten opzichte van een jaar eerder. De sterkste daling werd gemeten in de bedrijfsautobranche, waar in vergelijking ruim 15 procent minder werd omgezet. In 2011 noteerde de bedrijfsautobranche nog een omzetsijging van bijna 18 procent. Ook in de overige sectoren daalden de omzetten, alleen de importeurs van personenauto's en lichte bedrijfsauto's zagen in 2012 een geringe omzetsijging van een half procent. De omzet van de handel en reparatie van motorfietsen nam voor het tweede opeenvolgende jaar af, in 2012 met ruim 5 procent. In 2011 was dat ruim 6 procent in vergelijking met 2010.

10.9 Omzet motor- en autobranche (jaarmutatie in %)

	2010	2011	2012*
Totaal	8,7	7,1	-5,1
Import van nieuwe personenauto's	19,4	12,7	0,5
Handel en reparatie personenauto's	6,0	2,9	-5,7
Handel in en reparatie van vrachtwagens, aanhangers	-7,7	17,9	-15,4
Gespecialiseerde autoreparatie	1,7	1,6	-4,0
Handel in auto-onderdelen	18,1	11,7	-5,9
Handel en reparatie van motorfietsen	0,5	-6,5	-5,1

Aantal bedrijven

Autohandel en -reparatie

Groothandel en handelsbemiddeling

Detailhandel (niet in auto's)

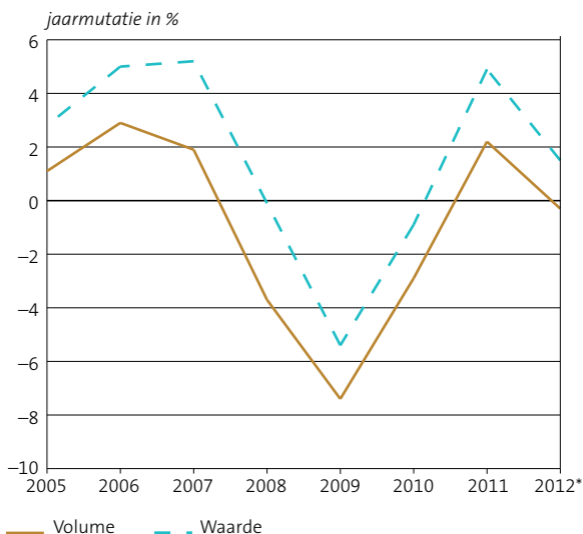

 = 10 000

 = 10 000

 = 10 000

10.10 Volume- en omzetontwikkeling in de horeca

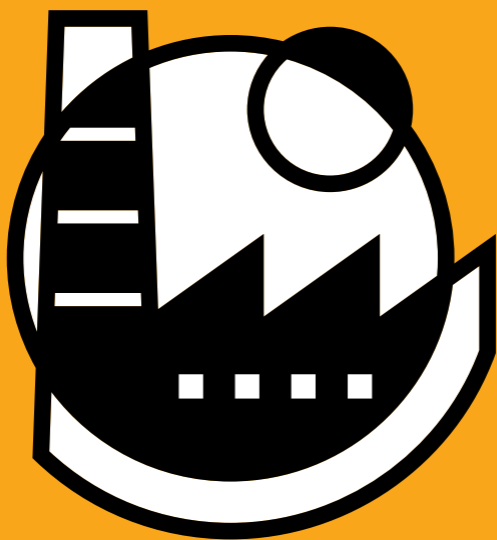

10.11 Omzet, prijs en volume horeca (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012*
Omzet			
Hotels, eetgelegenheden, cafés	-0,9	4,9	1,5
cafés e.d.	-0,5	1,9	-1,6
cafeteria's, lunchrooms, snackbars	0,1	7,8	1,8
hotels, pensions, conferentie-oorden	2,3	4,6	1,5
restaurants	-4,3	5,1	3,1
Prijs			
Hotels, eetgelegenheden, cafés	2,0	2,6	1,8
w.o. cafés e.d.	2,9	3,0	2,4
cafeteria's, lunchrooms, snackbars	2,1	3,1	2,4
restaurants	1,8	2,5	1,9
Volume			
Hotels, eetgelegenheden, cafés	-2,9	2,2	-0,3
w.o. cafés e.d.	-3,4	-1,1	-3,9
cafeteria's, lunchrooms, snackbars	-2,0	4,6	-0,6
restaurants	-6,0	2,6	1,2

11

Industrie
en energie

11. Industrie en energie

Omzet industrie stabiel in 2012

In 2011 was er nog sprake van economisch herstel in de industrie, maar in 2012 stagneerde de groei. Het omzetniveau bleef vrijwel gelijk aan dat van 2011. Daarmee was het omzetniveau ongeveer gelijk aan dat van 2008, vóór het dieptepunt in 2009. De prijzen stegen in 2012 ruim 3,5 procent ten opzichte van 2011. De orderontvangsten bleven stijgen, maar wel minder dan in eerdere jaren. Ten opzichte van 2011 waren de ontvangsten bijna 1,5 procent hoger, terwijl de stijging in 2011 nog bijna 7 procent was. De omzet bleef zowel op de exportmarkten als op de binnenlandse markt vrijwel gelijk. De omzet nam het meest toe in de aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie, en wel met bijna 6 procent. In de meeste overige branches daalde de omzet.

De productie in de industrie nam met bijna 1 procent af. In de transportmiddelenindustrie daalde de productie met ruim 5 procent het sterkst. De aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie liet de grootste productietoename zien ten opzichte van 2011, te weten ruim 3 procent.

Het producentenvertrouwen was het hele jaar negatief. In de laatste maanden van 2012 waren de ondernemers pessimistischer dan in het begin van 2012.

Energieverbruik hoger, aardgasverbruik lager in 2012

Het energieverbruik in Nederland in 2012 was met 1,3 procent iets hoger dan in 2011. Desondanks was het aardgasverbruik ruim 4 procent lager dan een jaar eerder. De verstoekte 1373 petajoule aardgas was de kleinste hoeveelheid sinds 1990. Het was in 2012 kouder dan 2011. Hiermee rekening houdend was het energieverbruik 0,3 procent lager dan een jaar eerder.

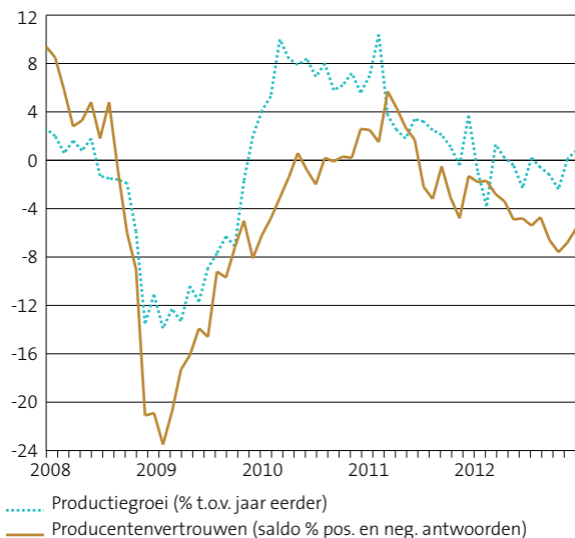
Het afgelopen jaar is bij het produceren van elektriciteit maar liefst 16 procent minder aardgas ingezet, de inzet van steenkool steeg juist zeer sterk, met 16 procent. Overigens nam de productie van elektriciteit in Nederland fors af, mede doordat meer goedkope elektriciteit werd ingevoerd uit vooral Duitsland.

De productie van hernieuwbare elektriciteit was 12,2 miljard kWh in 2012. Dat komt overeen met ruim 10 procent van het totale elektriciteitsverbruik in Nederland, iets meer dan in 2011. De elektriciteitsproductie uit wind nam toe, de productie uit biomassa bleef gelijk.

11.1 Omzet- en productie-index industrie (2010=100)

	2010	2011	2012*
Omzet	100,0	114,4	114,4
Bestemming			
binnenland	100,0	111,1	111,3
buitenland	100,0	117,0	116,8
Branche			
voedings-, genotmiddelenindustrie	100,0	109,9	109,2
textiel-, kleding-, lederindustrie	100,0	104,5	101,2
hout-, bouwmaterialenindustrie	100,0	107,7	101,2
papier-, grafische industrie	100,0	103,7	97,0
aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie	100,0	120,0	126,7
basismetaal-, metaalproducten-industrie	100,0	113,9	105,2
elektrotechnische, machine-industrie	100,0	116,4	108,1
transportmiddelenindustrie	100,0	115,0	111,9
meubelindustrie	100,0	96,4	96,0
Productie	100,0	103,3	102,5
Branche			
voedings-, genotmiddelenindustrie	100,0	101,6	99,2
textiel-, kleding-, lederindustrie	100,0	103,2	100,1
hout-, bouwmaterialenindustrie	100,0	106,1	98,5
papier-, grafische industrie	100,0	100,9	99,5
aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie	100,0	100,0	103,2
basismetaal-, metaalproducten-industrie	100,0	103,9	101,8
elektrotechnische, machine-industrie	100,0	107,1	104,9
transportmiddelenindustrie	100,0	122,3	116,0
meubelindustrie	100,0	99,0	96,5

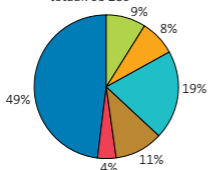
11.2 Producentenvertrouwen en productiegroei industrie

11.3 Kernuitkomsten industrie

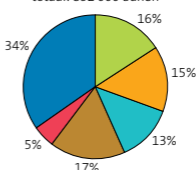
Bedrijven, 2012

totaal: 53 285

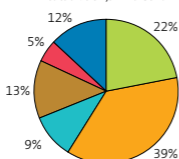
Banen van werkzame personen, 2011

totaal: 852 000 banen

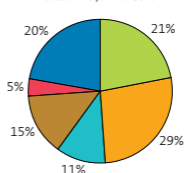
Productiewaarde, 2011

totaal: 304,3 mld euro

Bruto toegevoegde waarde, 2011

totaal: 69,6 mld euro

- Voedings-, genotmiddelenindustrie
- Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie
- Basismetaal-, metaalproductenindustrie
- Elektrotechnische, machine-industrie
- Transportmiddelenindustrie
- Textiel-, papier-, hout-, meubel- en overige industrie

11.4 Werkzame personen industrie (1 000 arbeidsjaren)

	2010**	2011*
Totaal	763	757
Voedings-, genotmiddelenindustrie	117	115
Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie	120	119
Basismetaal-, metaalproductenindustrie	102	102
Elektrotechnische, machine-industrie	129	132
Transportmiddelenindustrie	38	38
Textiel-, papier-, hout-, meubel- en overige industrie	257	251

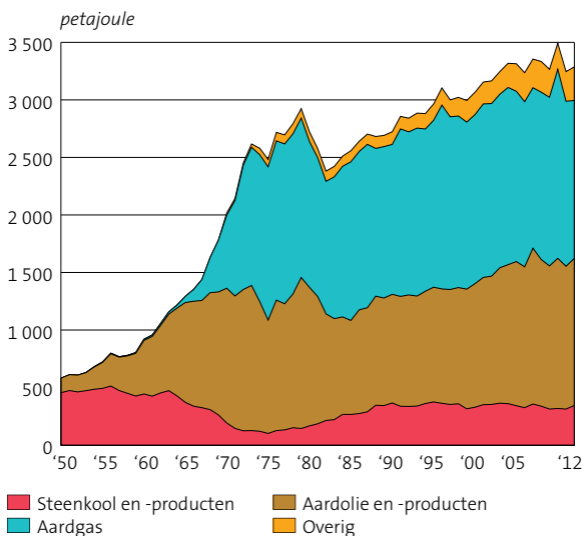
11.5 Investerings in vaste activa industrie (mln euro)

	2010	2011*
Totaal	6 105	7 288
Voedings- en genotmiddelenindustrie	1 341	1 343
Aardolie-industrie	461	610
Chemische industrie	1 009	1 532
Metaal- en elektrotechnische industrie	2 074	2 459
Overige industrie	1 221	1 343

11.6 Energiebalans (petajoule)

	2010	2011	2012*
Aanbod van energie	3 492	3 246	3 287
winning	2 935	2 707	2 699
invoer	9 594	9 329	10 099
uitvoer (-)	8 300	8 145	.
bunkers (-)	729	783	719
voorraadmutatie	-7	137	.
Verbruik van energiedragers			
steenkool en -producten	318	313	344
aardolie en -producten	1 305	1 241	1 278
aardgas	1 643	1 434	1 373
hernieuwbare energie	127	132	136
kernenergie	38	40	39
afval en andere energie	51	53	55
elektriciteit	419	422	413

11.7 Energieaanbod naar energiedrager

11.8 Elektriciteitsbalans (mld kWh)

	2010	2011	2012*
Aanbod van elektriciteit	120,9	122,1	118,7
productie	118,2	113,0	101,6
centraal	75,8	70,6	63,7
decentraal	42,3	42,4	37,9
invoer	15,6	20,6	32,2
uitvoer (-)	12,8	11,5	15,0
Verbruik van elektriciteit	120,9	122,1	118,7
via het openbare net	103,8	104,8	101,9
via bedrijfsnetten	13,4	13,4	13,3
bij de productie	3,8	3,9	3,5
Netverliezen	4,5	4,6	4,5

11.9 Hernieuwbare elektriciteit (% van totale elektriciteitsverbruik)

	2010	2011	2012*
Bruto productie	9,69	9,84	10,14
waterkracht ¹⁾	0,08	0,08	0,08
windenergie ¹⁾	3,72	3,87	4,10
zonnestroom	0,05	0,08	.
biomassa	5,84	5,80	5,85
Invoer certificaten	13,67	21,66	28,03
waterkracht	13,11	18,84	25,48
windenergie	0,38	1,95	1,50
zonnestroom	.	.	.
biomassa	0,18	0,87	1,05
Uitvoer certificaten	0,36	2,79	3,27

¹⁾ Genormaliseerd volgens de EU-richtlijn Hernieuwbare energie.

11.10 Afzet motorbrandstoffen¹⁾ voor vervoer (petajoule)

	2010	2011	2012*
Wegverkeer	472	479	462
autogas (lpg)	14	13	13
motorbenzine	184	188	181
autodiesel	275	278	269
Scheepvaart	590	640	582
gasolie en lichte stookolie	73	76	74
stookolie	517	563	507
Luchtvaart	145	151	145

¹⁾ Inclusief afzet internationale scheep- en luchtvaart.

11.11 Consumentenprijzen energie (euro)

	2010	2011	2012*
Aardgas per m ³	0,57	0,60	0,70
Elektriciteit per kWh	0,17	0,18	0,19
Motorbenzine (Euro95) per liter	1,50	1,64	1,76
Autodiesel per liter	1,17	1,35	1,44
Autogas (lpg) per liter	0,64	0,70	0,77

12

Inkome
en
bestedin-
gen

12. Inkomen en bestedingen

Koopkracht in 2011 opnieuw gedaald

In 2011 is de koopkracht van de Nederlandse bevolking met 0,3 procent afgenomen. Ook in 2010 daalde de koopkracht. Het koopkrachtverlies bedroeg toen 0,5 procent. Op de werknemers na, bij wie de koopkracht met 0,6 procent toenam, gingen alle groepen er in 2011 op achteruit. Evenals in 2010 werden vooral gepensioneerden flink getroffen. Ze leverden 1,1 procent aan koopkracht in. De afgelopen jaren zijn veel pensioenen niet of maar weinig geïndexeerd. Ook de koopkracht van zelfstandigen slonk opnieuw, met 0,6 procent. De bijstandsontvangers die hun koopkracht in 2010 nog met 0,5 procent zagen stijgen, gingen er in 2011 1,0 procent op achteruit. Van werknemers die hun baan kwijtraakten en van een werkloosheidsuitkering afhankelijk werden, daalde de koopkracht met bijna 20 procent.

Risico op armoede flink gestegen

Het aandeel huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens is in 2011 fors toegenomen. Had in 2010 nog 7,4 procent van de huishoudens een laag inkomen, in 2011 was dat 8,7 procent. Dit komt neer op ruim 600 duizend huishoudens, 90 duizend meer dan een jaar eerder. Het aantal minderjarige kinderen dat in een gezin met risico op armoede opgroeide, nam toe met ruim 55 duizend tot iets meer dan 370 duizend. De stijging deed zich vooral voor bij kinderen jonger dan twaalf jaar.

Kinderen hebben een grotere kans op armoede dan gemiddeld. Dit komt onder meer doordat eenoudergezinnen sterk zijn oververtegenwoordigd onder de lage inkomens. Behalve voor kinderen uit eenoudergezinnen is ook voor kinderen van niet-westers allochtone herkomst het risico op armoede betrekkelijk hoog.

Voordeel hypotheekrenteaftrek: 290 per maand

Bijna de helft van de 7,3 miljoen huishoudens financierde in 2011 de eigen woning met een hypotheek. Van de 33 miljard euro aan hypotheekkosten werd ruim 14 miljard euro via de hypotheekrenteaftrek terugontvangen van de overheid. Dit komt neer op gemiddeld 290 euro per maand per huishouden.

Huishoudens met een hoger inkomen hebben vaker een hypotheekschuld dan lagere inkomens. Ook hebben zij gemiddeld een hogere schuld. Van de huishoudens in de laagste inkomensgroep had 17 procent in 2011 voordeel van de aftrek voor de eigen woning. Dit liep op tot 92 procent van de huishoudens in hoogste inkomensgroep. De aftrek per maand per huishouden varieerde van gemiddeld 130 euro voor de laagste inkomens tot ruim 520 euro voor de hoogste inkomens. Vooral hierdoor kwam bijna de helft van het belastingvoordeel uit de hypotheekrenteaftrek in 2011 terecht bij de 20 procent huishoudens met de hoogste inkomens.

12.1 Gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen (1 000 euro)

	2005	2010	2011*
Totaal	29,4	33,2	33,5
Eenpersoonshuishouden	17,2	19,1	19,2
alleenstaande man	17,9	20,0	20,0
alleenstaande vrouw	16,6	18,2	18,5
Meerpersoonshuishouden	35,9	41,1	41,5
(echt)paar	36,9	42,4	43,0
zonder kinderen	33,1	37,2	37,9
uitsluitend minderjarige kinderen	37,4	44,8	45,2
minstens één meerderjarig kind	48,3	54,1	54,8
eenoudergezin	24,4	27,9	28,0
uitsluitend minderjarige kinderen	19,6	23,1	23,0
minstens één meerderjarig kind	30,7	33,6	33,9
overig	40,3	47,7	46,7

12.2 Besteedbare huishoudensinkomens, 2011* (x 1 000)

	Totaal	Eenpersoonshuishoudens	Meerpersoonshuishoudens
Totaal	7 412	2 674	4 737
Minder dan 10 000 euro	428	343	85
10 000 tot 20 000 euro	1 713	1 372	341
20 000 tot 30 000 euro	1 803	679	1 124
30 000 tot 40 000 euro	1 351	179	1 172
40 000 tot 50 000 euro	903	55	847
50 000 euro en meer	1 214	46	1 168

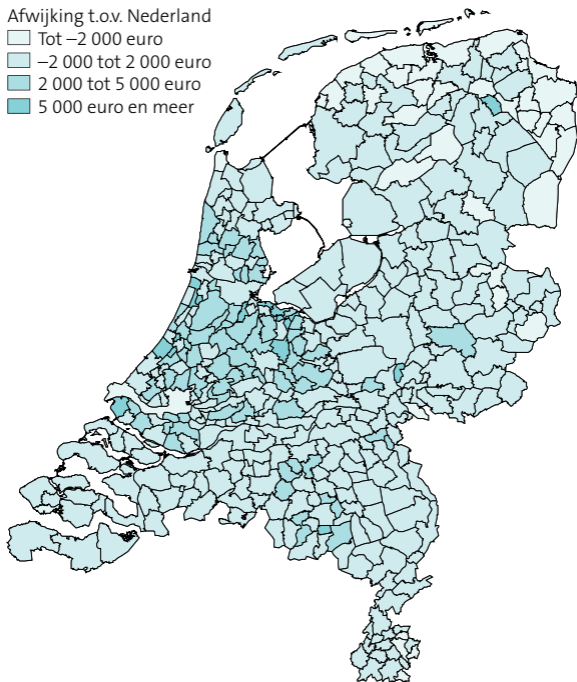
12.3 Gemiddeld persoonlijk inkomen (1 000 euro)

	2005	2010	2011*
Totaal personen	24,7	28,4	28,7
Actief	29,9	34,5	34,9
werknemer	29,5	34,7	35,3
zelfstandige	34,4	36,1	34,6
overig (freelancer e.d.)	10,6	13,4	13,4
Niet-actief	16,2	18,4	18,6
werkloze, bijstandsvanger	13,7	15,7	15,7
arbeidsongeschikte	17,7	20,6	21,1
pensioenontvanger	19,3	21,9	22,3
overig (student e.d.)	7,1	8,0	8,0

12.4 Gestandaardiseerd inkomen per gemeente, 2010

Afwijking t.o.v. Nederland

- Tot -2 000 euro
- 2 000 tot 2 000 euro
- 2 000 tot 5 000 euro
- 5 000 euro en meer

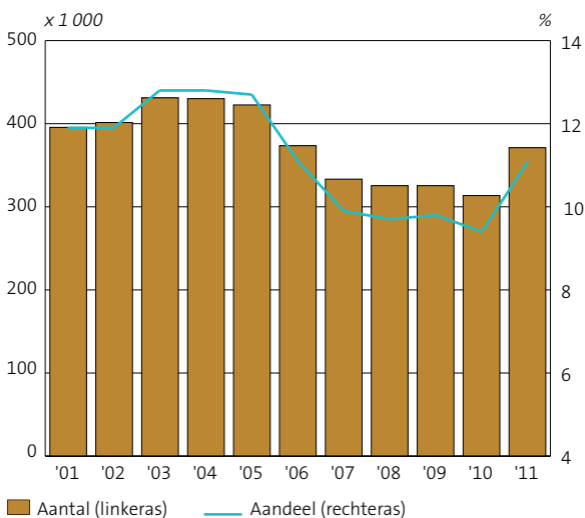
12.5 Koopkrachtmutatie naar voornaamste inkomensbron (%)

	2005	2010	2011*
Totaal personen	-0,3	-0,5	-0,3
Inkomensbron huishouden			
Inkomen uit arbeid	-0,1	-0,3	0,4
Inkomen uit eigen onderneming	1,1	-1,9	-1,1
Overdrachtsinkomen	-0,8	-0,6	-1,0
w.o. inkomensbron gelijkgebleven			
inkomen uit arbeid	0,1	-0,2	0,6
inkomen uit eigen onderneming	2,9	-0,7	-0,6
overdrachtsinkomen	-0,9	-0,8	-1,1

12.6 Huishoudens met een laag inkomen (x 1 000)

	2005	2010	2011*
Totaal	652	514	604
Herkomstland			
Nederland	433	318	371
Overig westers land	74	64	77
Niet-westers land	145	132	156
Suriname	27	20	22
Nederlandse Antillen/Aruba	13	10	12
Turkije	30	25	32
Marokko	27	25	30
overig niet-westers	48	51	60

12.7 Minderjarige kinderen met risico op armoede

12.8 Financiële problemen van huishoudens (%)

	2005	2010	2011
Rondkomen			
(Zeer) moeilijk	17	13	14
Eerder moeilijk / gemakkelijk	32	26	25
(Zeer) gemakkelijk	51	60	62
Betalingsachterstanden			
Huur of hypotheek	5	4	4
Gas, water of elektriciteit	4	3	3
Afbetaling gekochte artikelen	1	1	1

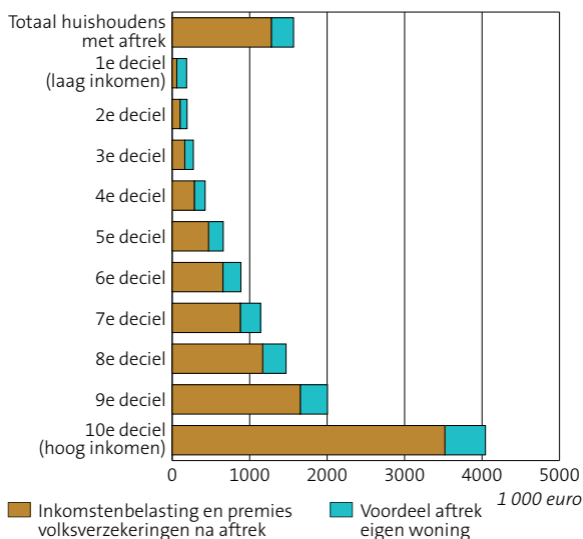
12.9 Oordeel financiële situatie eigen huishouden (%)

	2010	2011	2012
Laatste 12 maanden			
Verbeterd	12	12	10
Ongewijzigd	62	58	56
Verslechterd	25	29	33
Weet niet	1	1	1
Komende 12 maanden			
Verbeteren	14	13	10
Ongewijzigd blijven	64	62	56
Verslechteren	18	21	30
Weet niet	4	4	4
Op dit moment			
Schulden maken	2	2	2
Spaarmiddelen aanspreken	4	4	5
Precies rondkomen	44	46	45
Beetje geld overhouden	37	36	35
Veel geld overhouden	11	10	10
Weet niet	2	2	2

12.10 Economische zelfstandigheid (%)

	2005	2010	2011*
Mannen	69	68	67
15 tot 25 jaar	23	21	20
25 tot 35 jaar	82	81	79
35 tot 45 jaar	87	86	85
45 tot 55 jaar	83	84	83
55 tot 65 jaar	58	62	63
Vrouwen	42	48	48
15 tot 25 jaar	17	16	15
25 tot 35 jaar	63	68	67
35 tot 45 jaar	53	61	62
45 tot 55 jaar	49	58	57
55 tot 65 jaar	23	32	34

12.11 Voordeel van aftrek eigen woning naar inkomensgroep, 2011*

12.12 Mediane vermogen van huishoudens, 1 januari (1 000 euro)

	2009	2010	2011
Vermogen	42	33	30
Bezittingen	190	179	176
financiële bezittingen	17	16	16
bank- en spaartegoeden	15	14	13
effecten	12	13	14
onroerend goed	261	244	240
eigen woning	254	237	232
overig onroerend goed	167	172	172
roerende zaken	28	30	39
ondernemingsvermogen	11	9	9
Schulden	152	157	161
hypotheekschuld eigen woning	150	156	160
overige schulden	31	37	38

Huishoudens met zorgtoeslag naar inkomensgroep, 2011* (per 100 huishoudens)

1e kwartiel (laag inkomen)

2e kwartiel

3e kwartiel

4e kwartiel (hoog inkomen)

= 10

12.13 Bestedingen van huishoudens naar inkomensgroep, 2010** (%)

	1e kwartiel	2e kwartiel	3e kwartiel	4e kwartiel
Totale bestedingen (%)	100	100	100	100
Voeding	15,1	15,7	16,0	15,9
Woning	41,5	38,8	34,5	30,2
Kleding en schoenen	4,7	4,8	5,7	6,8
Hygiëne, geneesk. verzorging	7,2	7,3	7,8	8,6
Ontwikkeling, ontspanning, verkeer	28,5	30,0	32,8	35,6
Overige bestedingen	3,0	3,4	3,1	3,0
Totale bestedingen (euro)	19 825	24 694	33 288	48 203

13

Inter-
nationale
handel

13. Internationale handel

Lichte stijging volume goederenhandel

Het volume van de in- en uitvoer is in 2012 licht toegenomen in vergelijking met een jaar eerder. De invoer steeg met 4 procent, de uitvoer met 3 procent. In 2012 lagen de invoerprijzen 3 procent en de uitvoerprijzen 2 procent hoger dan in 2011. Hiermee zijn de in- en uitvoerwaarden in 2012 met respectievelijk 7 procent en 6 procent toegenomen. De handel met de landen buiten de Europese Unie deed het in 2012 voor het derde achtereenvolgende jaar beter dan de handel met EU-landen. Het overschot op de goederenhandelsbalans nam met 2 miljard euro af tot 42 miljard euro.

Duitsland is nog steeds onze belangrijkste handelspartner met een aandeel van 24 procent in de totale export. De uitvoer naar Duitsland steeg in 2012 met 5 procent tot 105 miljard euro.

Beperkte groei dienstenexport

De Nederlandse uitvoer van diensten groeide in 2012 met 2 procent ten opzichte van een jaar eerder, tot bijna 102 miljard euro. De diensteninvoer nam met 5 procent toe tot ruim 92 miljard euro. Het overschot op de dienstenbalans daalde hierdoor naar 9,6 miljard euro. In 2011 was dat nog 12 miljard euro. Toen steeg de dienstenuitvoer nog met 11 procent en de invoer met 9 procent. In 2012 kwam de stijging aan de uitvoerkant voor rekening van de vervoersdiensten en het reisverkeer. Bij de invoer speelde daarnaast ook de groei van de overige zakelijke diensten een belangrijke rol.

De Nederlandse in- en uitvoer van diensten steeg zowel bij de handel met landen binnen de Europese Unie alsook met overige landen.

13.1 Invoer en uitvoer van goederen (mld euro)

	2010	2011	2012*
Invoer	332	365	390
Europese Unie	177	194	202
overige landen	155	171	188
Uitvoer	372	409	431
Europese Unie	276	303	314
overige landen	96	106	118
Handelsbalans	40	44	42
Europese Unie	99	109	112
overige landen	-59	-65	-71

Nederlandse goederenexport naar Rusland

2000

2012*

= 1 miljard euro

13.2 Uitvoer van goederen (mld euro)

	2010	2011	2012*
Totaal	372	409	431
Voeding en levende dieren	45	48	50
Dranken en tabak	6	7	7
Niet-eetbare grondstoffen, excl. brandstoffen	19	21	21
Minerale brandstoffen	51	68	83
Dierlijke en plantaardige oliën en vetten	3	4	4
Chemische producten	71	73	77
Fabrikaten	33	37	36
Machines en vervoermaterieel	106	112	111
Niet elders genoemde goederen	37	40	42

13.3 Uitvoer naar land en landengroep (mld euro)

	2010	2011	2012*
Totaal	372	409	431
Europa	298	328	341
Europese Unie	276	303	314
w.o.			
België	41	49	51
Duitsland	90	99	105
Frankrijk	32	36	37
Italië	19	20	20
Verenigd Koninkrijk	30	32	35
Overig Europa	23	26	27
w.o.			
Russische Federatie	6	6	7
Afrika	11	13	15
Amerika	26	30	32
w.o.			
Verenigde Staten	17	20	20
Azië	32	34	41
w.o.			
China	5	7	8
Japan	3	3	4
Australië, Oceanië	5	4	5

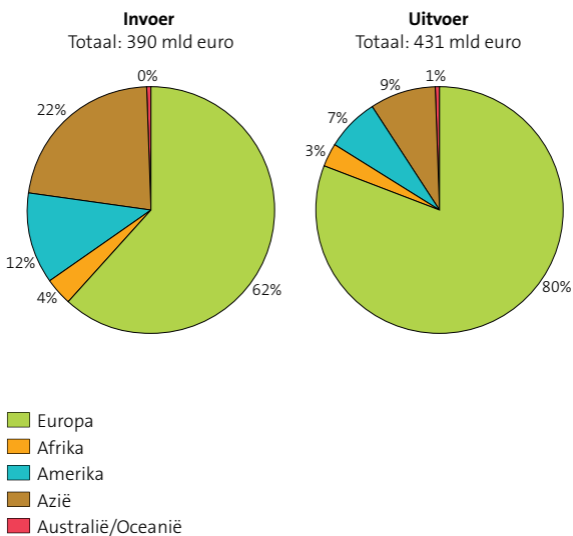
13.4 Invoer van goederen (mld euro)

	2010	2011	2012*
Totaal	332	365	390
Voeding en levende dieren	28	32	34
Dranken en tabak	3	4	4
Niet-eetbare grondstoffen, excl. brandstoffen	13	16	15
Minerale brandstoffen	60	80	99
Dierlijke en plantaardige oliën en vetten	3	4	5
Chemische producten	51	47	51
Fabrikaten	34	38	36
Machines en vervoermaterieel	100	103	105
Niet elders genoemde goederen	39	41	41

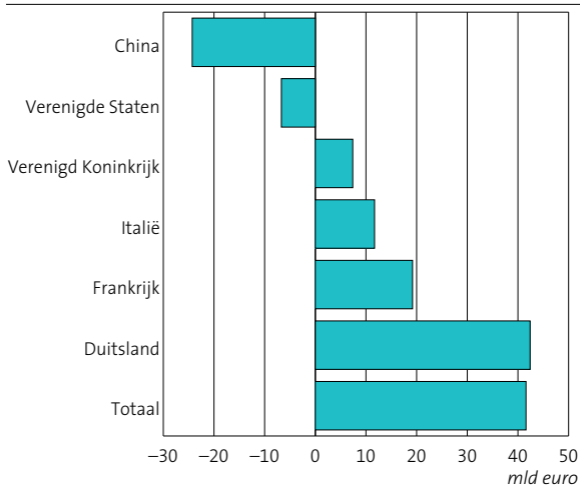
13.5 Invoer naar land en landengroep (mld euro)

	2010	2011	2012*
Totaal	332	365	390
Europa	205	229	242
Europese Unie	177	194	202
w.o.			
België	32	36	38
Duitsland	59	61	62
Frankrijk	14	17	17
Italië	7	8	8
Verenigd Koninkrijk	22	25	28
Overig Europa	28	35	40
w.o.			
Russische Federatie	14	17	20
Afrika	11	13	16
Amerika	40	42	45
w.o.			
Verenigde Staten	25	24	27
Azië	74	80	84
w.o.			
China	31	31	32
Japan	9	10	10
Australië, Oceanië	1	2	2

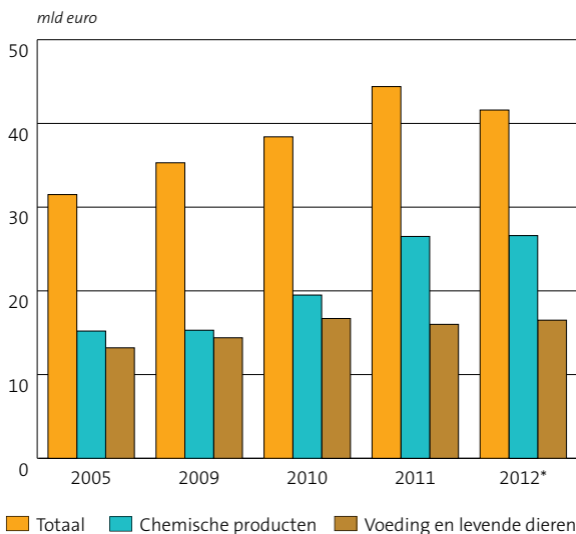
13.6 Invoer en uitvoer naar continenten, 2012*

13.7 Handelssaldo, belangrijkste landen, 2012*

13.8 Handelsoverschot, productgroepen

13.9 Invoer en uitvoer van diensten (mln euro)

	2010	2011	2012'
Invoer	80 219	87 500	92 164
Europese Unie	40 596	43 474	44 833
overige landen	39 623	44 025	47 331
Uitvoer	89 099	99 456	101 794
Europese Unie	53 702	58 324	58 783
overige landen	35 396	41 132	43 011
Handelsbalans	8 880	11 956	9 630
Europese Unie	13 106	14 850	13 950
overige landen	-4 227	-2 893	-4 320

13.10 Invoer en uitvoer van diensten naar dienstesoort (mln euro)

	2010	2011	2012 *
Invoer	80 219	87 500	92 164
Vervoersdiensten	14 218	15 492	16 665
Reisverkeer	14 807	14 748	15 705
Communicatiediensten	3 085	3 418	3 376
Bouwdiensten	1 519	1 566	1 918
Verzekeringsdiensten	805	855	893
Financiële diensten	1 192	1 260	1 353
Computer- en informatiediensten	4 025	3 791	4 188
Royalty's en licentierechten	15 129	15 608	16 150
Overige zakelijke diensten	24 355	29 671	30 677
Persoonlijke, culturele en recreatieve diensten	529	560	685
Overheidsdiensten	554	532	553
Uitvoer	89 099	99 456	101 794
Vervoersdiensten	19 309	21 496	23 254
Reisverkeer	9 718	10 308	10 809
Communicatiediensten	3 723	4 269	4 114
Bouwdiensten	2 102	1 949	2 176
Verzekeringsdiensten	472	513	532
Financiële diensten	1 059	1 128	1 176
Computer- en informatiediensten	4 758	4 530	4 773
Royalty's en licentierechten	18 569	22 192	22 545
Overige zakelijke diensten	27 014	30 612	29 970
Persoonlijke, culturele en recreatieve diensten	528	569	594
Overheidsdiensten	1 847	1 891	1 851

14

Landbouw

14. Landbouw

Bedrijven en grondgebruik

Tussen 1 april 2011 en 1 april 2012 nam het aantal landbouwbedrijven af met 2 procent naar 69 duizend bedrijven. Het gaat om een teruggang met 30 bedrijven per week. Ten opzichte van 2000, toen er nog 97 duizend bedrijven waren, is het aantal bedrijven met 29 procent gedaald. De oppervlakte cultuurgrond daalde slechts met 7 procent. De akkerbouwgrond is hierbij de grote verliezer met een daling van de oppervlakte grond van 18 procent, de tuinbouw op de open grond is de grote winnaar met een stijging van 7 procent.

Het verlies van akkerbouwgrond gaat samen een grote daling van het aantal akkerbouwbedrijven. Van 2000 tot 2012 was de afname 45 procent. De glastuinbouw verloor relatief de meeste bedrijven: het aantal bedrijven halveerde tussen 2000 en 2012. Ook in de tuinbouw open grond is het aantal bedrijven fors gedaald, met 38 procent. Het aantal bedrijven met grasland en groenvoedergewassen is met een kwart het minst gedaald. Grasland en groenvoedergewassen nemen ongeveer twee derde deel van de cultuurgrond in beslag.

Biologische landbouw op bijna 3 procent van de cultuurgrond

In 2012 hebben de biologische bedrijven 48 duizend ha biologische cultuurgrond in gebruik, bijna 3 procent van alle cultuurgrond. Ten opzichte van 2011 daalde het areaal akkerbouw met ruim 1 procent. De arealen tuinbouw open grond en tuinbouw onder glas stegen met 3 procent en 8 procent. Het grootste biologische grondgebruik ligt bij grasland en groenvoedergewassen. De toename hiervan was 3 procent. Vergeleken met 2011 is er over vrijwel de hele linie sprake van groei bij het houden van dieren. Het aantal biologisch gehouden kippen is met 20 procent fors gegroeid. Bij de geiten, runderen en de varkens varieerde de toename van 4 tot 5 procent. De schapenstapel nam met enkele procenten af.

Minder gezinsarbeidskrachten, meer tijdelijke arbeidskrachten

In 2012 is het arbeidsvolume in de landbouw ten opzichte van 2011 met 3 procent gedaald tot 161 duizend arbeidsjaareenheden. De arbeid van gezinsarbeidskrachten is gedaald tot 90 duizend arbeidsjaareenheden, een daling van 4 procent. In de periode 2000–2012 daalde het aandeel van gezinsarbeid in het arbeidsvolume van 66 procent tot 56 procent. Deze daling werd deels gecompenseerd door het inzetten van tijdelijke arbeidskrachten. Het aandeel daarvan steeg van 9 procent in 2000 tot 17 procent in 2012. De grootste afname van de gezinsarbeid (14 procent) vond plaats bij de tuinbouwbedrijven.

14.1 Oppervlakte landbouwgrond naar gebruik (1 000 hectare)

	2010	2011	2012
Totaal	1 872	1 858	1 842
Grasland en groenvoedergewassen	1 233	1 225	1 225
blijvend grasland	769	766	746
natuurlijk grasland	45	50	49
tijdelijk grasland	182	172	192
snijmaïs	231	230	232
overige groenvoedergewassen	7	7	6
Akkerbouw	542	535	521
consumptieaardappelen	73	73	67
pootaardappelen	39	38	39
zetmeelaardappelen	47	49	43
suikerbieten	71	73	73
uien	29	30	27
akkerbouwgroenten (excl. uien)	23	25	25
gerst	33	34	30
tarwe	154	152	152
overige granen	31	28	27
graszaden	13	11	14
braakland	7	7	8
overige akkerbouw	23	16	16
Tuinbouw open grond	87	89	86
boomkwekerijgew. en vaste planten	17	17	17
fruit open grond	19	19	19
tuinbouwgroenten	24	25	24
tulpen	11	12	11
overige bloembollen en -knollen	12	12	12
overige tuinbouw open grond	3	3	3
Tuinbouw onder glas	10	10	10
groenten onder glas	5	5	5
perkplanten	0	0	0
potplanten	1	1	1
snijbloemen	2	2	2
overige tuinbouw onder glas	1	1	1

Teeltoppervlakte voor fruit blijft dalen

De teeltoppervlakte voor fruit is in 2012 voor het derde jaar op rij gedaald. De oppervlakte fruit nam ten opzichte van 2011 met 450 ha af tot 18,8 duizend ha. In 2012 was de oppervlakte perenbomen met 8,2 duizend ha voor het eerst groter dan de teeltoppervlakte appels. De oppervlakte peren daalde in 2012 voor het eerst deze eeuw. De oppervlakte appels kwam voor het eerst onder de 8 duizend ha. De oppervlakte wijndruiven daalde met 5 ha, na een voortdurende areaaltoename sinds 2006.

14.2 Oogst akkerbouw (mln kg)

	2010	2011	2012
Aardappelen, consumptie-	3 546	3 857	3 384
Aardappelen, poot-	1 452	1 313	1 479
Aardappelen, zetmeel-	1 845	2 163	1 904
Suikerbieten	5 280	5 858	5 735
Zaaiuien	1 252	1 582	1 330
Gerst	204	205	206
Haver	8	8	10
Rogge	10	6	9
Tarwe	1 370	1 175	1 302
Triticale	14	10	12
Corn-cob-mix (met 65% droge stof)	85	75	63
Korrelmaïs (met 65% droge stof)	197	204	191
Snijmaïs (met 35% droge stof)	10 341	10 559	10 670
Vezelvlas	11	8	13

Aantal melkkoeien

1984

2012

 = 250 duizend melkkoeien

14.3 Oogst tuinbouw (mln kg)

	2010	2011	2012*
Aardbeien	43	47	50
Appelen	334	418	281
Elstar	145	172	115
Golden Delicious	20	24	20
Jonagold/Jonagored	100	132	73
Junami	10	17	8
Kanzi	15	17	14
Rode Boskoop	14	19	14
Rubens	7	8	3
Peren	274	336	199
Beurré Alexandre Lucas	15	22	12
Conference	214	260	161
Doyenne du Comice	26	33	17
Stoofperen	8	9	5
Aubergines	46	46	47
Champignons	266	304	307
Courgette	18	18	17
Komkommers	435	430	410
Paprika	365	365	345
Tomaten	815	825	805
Doperwten	21	21	15
Sperziebonen	47	42	36
Tuinbonen (groen te oogsten)	3	4	4
Bos- en waspeen	119	125	121
Knolselderij	56	77	66
Krotten	24	31	29
Radijs	23	24	23
Schorseneren	24	19	18
Winterpeen	362	357	390
Bloemkool	42	39	36
Boerenkool	13	14	12
Broccoli	19	19	17
Groene kool	3	3	2
Rode kool	40	41	35
Spitskool	15	14	13
Spruitkool	61	63	57
Witte kool	132	137	131
Andijvie	25	19	19
Asperges	14	17	16
Ijsbergsla	69	69	75
Overige sla	14	17	18
Prei	100	90	93
Spinazie	27	34	29
Witlof	53	50	52

14.4 Veestapel op landbouwbedrijven, 1 april (1 000 stuks)

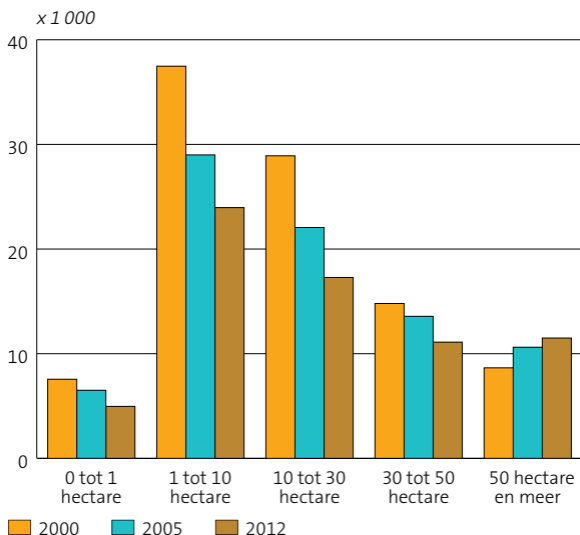
	2010	2011	2012
Graasdieren			
Geiten	353	380	397
Paarden en pony's	143	137	132
Rundvee	3 975	3 885	3 879
melk- en fokvee	2 725	2 678	2 678
vlees- en weidevee	1 250	1 207	1 201
Schapen	1 130	1 088	1 043
Hokdieren			
Kippen	101 248	96 919	95 273
legghennen (incl. ouderdieren)	49 156	45 669	44 052
vleeskuikens (incl. ouderdieren)	52 091	51 249	51 221
Overig pluimvee (eenden, kalkoenen)	2 374	2 324	1 822
Konijnen	299	302	327
Edelpelsdieren	964	978	1 031
Varkens	12 255	12 429	12 234
biggen	5 124	5 297	5 180
fokvarkens	1 227	1 227	1 180
vleesvarkens	5 904	5 905	5 874

Minder schapen, meer geiten

Op 1 april 2012 telden Nederlandse landbouwbedrijven 4 miljoen runderen, 12 miljoen varkens, 95 miljoen kippen, 400 duizend geiten en 1 miljoen schapen. Sinds 2000 zijn de aantallen runderen, varkens en kippen op landbouwbedrijven met ongeveer 5 tot 10 procent afgenomen, onder andere door de uitbraken van dierziekten (mond-en-klauwzeer in 2001 en vogelpest in 2003), maar steeds volgde er een herstel. De geitenstapel groeide tussen 2000 en 2012. De stijging werd in 2010 onderbroken door de Q-koortsruimingen.

De ontwikkeling van de schapenstapel toont een grillig verloop: na een herstel van mond-en-klauwzeer in 2006/2007 daalt het aantal schapen weer na de afschaffing van de oopremie en de ziekte blauwtong.

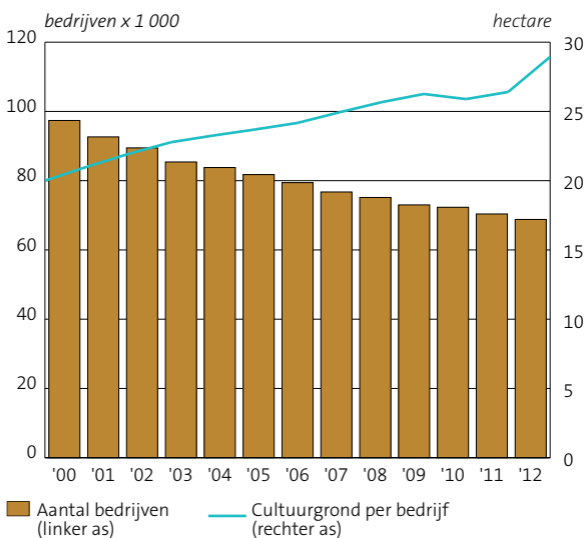
14.5 Omvang van landbouwbedrijven

14.6 Vlees-, zuivel- en eierproductie (mln kg)

	2010	2011	2012*
Vleesproductie (met been, incl. afsnijvet)			
kalveren	222	219	215
volwassen runderen	166	163	159
schapen en geiten	15	15	15
varkens	1 288	1 347	1 313
vleeskuikens	751	809	857
Onbewerkte koemelk ontvangen door zuivelfabrieken			
	11 626	11 642	11 670
Melkverwerking tot boter			
fabriekskaas	133	129	132
gecondenseerde melk	753	750	764
melkpoeder	347	356	371
	199	193	188
Kippeneieren (miljard stuks)			
	10	11	10

14.7 Land- en tuinbouwbedrijven, aantal en grootte

14.8 Arbeidskrachten op land- en tuinbouwbedrijven (x 1 000)

	2010	2011	2012
Arbeidsvolume (<i>arbeidsjaren</i>)	170	166	161
regelmatig werkzaam	141	139	134
gezinsarbeidskrachten	96	94	90
niet-gezinsarbeidskrachten	46	45	43
niet-regelmatig werkzaam	28	27	27
Regelmatig werkzaam (<i>personen</i>)	212	209	198
gezinsarbeidskrachten	148	147	137
niet-gezinsarbeidskrachten	64	62	61

14.9 Biologische landbouw

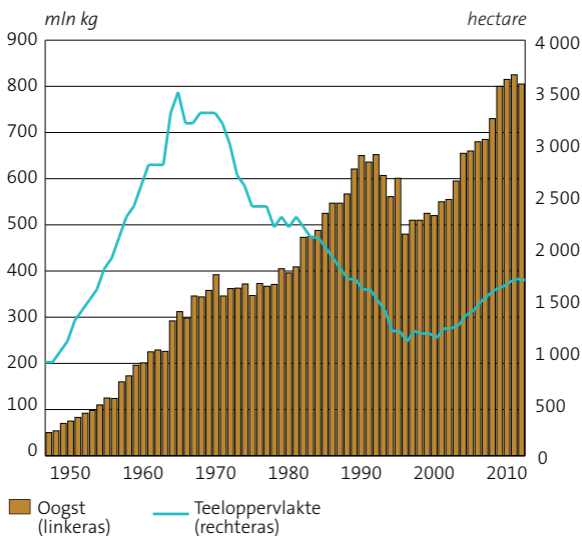
	2011	2012
Aantal biologische bedrijven	1 400	1 448
Teeltoppervlakte (ha)		
Akkerbouw	10 257	10 109
Tuinbouw open grond	1 870	1 932
Tuinbouw onder glas	118	127
Grasland en groenvoerdersgewassen	35 173	36 263
Aantal dieren (aantal)		
Rundvee	49 405	51 382
Schape	20 008	19 760
Geiten	25 160	26 277
Varkens	57 487	60 458
Kippen	1 832 940	2 212 109

Bron: Landbouwtelling.

14.10 Prijzen aangevoerde vis op Nederlandse afslagen (euro/kg)

	2010	2011	2012*
Bot	0,46	0,57	0,74
Garnaal	2,71	2,03	4,19
Griet	6,42	7,21	6,14
Kabeljauw	2,54	2,70	2,58
Langoestine	5,20	6,66	5,53
Mossel	1,23	1,37	1,75
Rode poot	2,03	2,31	1,99
Schar	0,76	0,80	0,91
Schol	1,32	1,42	1,43
Tarbot	10,59	10,34	8,27
Tong	11,48	11,14	9,65
Zeebaars	9,24	9,98	10,24

14.11 Tomaten, oogst en teeltoppervlakte, 1947–2012*

Tomatenoogst: 48 kilo per Nederlander

In 2012 is er 48 kg tomaten per Nederlander geoogst. Dat is ongeveer de productie van 1 vierkante meter tomatenland. In totaal bedroeg de oogst 805 miljoen kg in 2012. Deze opbrengst werd gerealiseerd op een oppervlakte van 1,7 duizend ha.

De teelt van tomaten heeft na de oorlog een enorme ontwikkeling doorgemaakt. In 1950 was de oogst per Nederlander 7,5 kilo en leverde een vierkante meter grond 7 kg tomaten. Vooral in de jaren tachtig steeg de opbrengst per vierkante meter, van 18 kg in 1980, in tot 41 kg in 1990. In die periode daalde het areaal van 2,2 duizend ha naar 1,6 duizend ha, de oogst nam toe van 396 miljoen kg (1980) tot 650 miljoen kg (1990).

15

Macro-
economie

15. Macro-economie

Krimp economie

De economie is in 2012 met 1,0 procent gekrompen ten opzichte van een jaar eerder. Dit is de eerste jaarkrimp sinds 2009, toen het bbp met 3,7 procent slonk. Vergeleken met 2011 werd er 1,4 procent minder geconsumeerd. De investeringen liepen met 4,6 procent terug. De overheidsconsumptie bleef gelijk. Alleen de invoer en de uitvoer lieten nog een behoorlijke groei zien van rond de 3 procent

Sterke achteruitgang bouwinvesteringen

Na twee jaar van forse krimp trokken de investeringen in 2011 nog aan. Daar was in 2012 niets meer van over. Op computers en vervoermiddelen na werd over de hele linie minder geïnvesteerd. De teruggang was echter het sterkst in de bouw. De investeringen in woningen daalden met bijna 10 procent, die in bedrijfsgebouwen met 6 procent en de investeringen in grond-, weg- en waterbouwkundige werken, die vooral door de overheid worden gedaan, met 6 procent. Doordat de overheid aan het begin van de crisis infrastructurele projecten vervroegd liet uitvoeren om de economie te stimuleren, groeiden de overheidsinvesteringen in 2009 nog wel. Vanaf 2010 vielen ze echter terug met gemiddeld 5 procent per jaar.

Aanschaf auto's en meubelen ver weggezaakt

De aankoop van duurzame goederen daalde tot 10 procent onder het niveau van 2007. Met name de aankoop van auto's, meubelen en andere goederen voor in huis zakte in. Daarnaast wordt er minder (privé) getankt dan vijf jaar eerder, en ook op genotmiddelen wordt bezuinigd. Door de relatief strenge winter van 2011/12 werd vrijwel evenveel aardgas verbruikt als een jaar eerder. Ook aan huisvesting en zorg werd meer uitgegeven.

Recordbedrag aan dividend niet-financiële bedrijven

De op de Amsterdamse beurs genoteerde niet-financiële bedrijven maakten in 2012 een recordbedrag van ruim 13 miljard euro aan dividend over aan hun aandeelhouders. Dit is een derde meer dan het vorige record van 2008. De financiële sector keerde 600 miljoen euro uit in 2012, driemaal zoveel als in 2011. Ondanks deze grote stijging is het record van 8,5 miljard euro uit 2007 nog ver weg. De huidige crisis heeft dus vooral gevolgen voor de dividenuitkeringen in de financiële sector.

15.1 Economische en sociale kernindicatoren

	2010*	2011*	2012*
Macro-economische kerncijfers			
Economische groei (% volumemutatie bbp)	1,6	1,0	-1,0
Bruto binnenlands product (deflatoren, % mutatie)	1,1	1,2	0,7
Netto nationaal inkomen (% volumemutatie)	2,2	4,2	-1,9
per inwoner (% volumemutatie)	1,7	3,8	-2,3
Netto beschikbaar nationaal inkomen (% volumemutatie)	2,2	4,3	-2,0
per inwoner (% volumemutatie)	1,6	3,8	-2,4
Consumentenprijsindex (% mutatie)	1,3	2,3	2,5
Saldo lopende transacties met buitenland (% bbp)	5,1	8,3	8,2
Arbeid			
Arbeidsvolume (% mutatie)	-0,6	0,5	.
Banen werknemers (x 1 000)	7 861	7 904	7 845
Werkzame beroepsbevolking (x 1 000)	7 391	7 392	7 387
Werkzame beroepsbevolking (% bevolking 15 tot 65 jaar)	67,1	67,2	67,2
Werkloze beroepsbevolking (x 1 000)	426	419	507
Werkloze beroepsbevolking (% beroepsbevolking)	5,4	5,4	6,4
Bbp per arbeidsjaar (% volumemutatie)	2,2	0,5	.
Inkomen, bestedingen en besparingen			
Consumptieve bestedingen (% volumemutatie)	0,5	-0,6	-0,9
Bruto-investeringen in vaste activa (% volumemutatie)	-7,2	5,7	-4,6
Netto nationale besparingen (% netto beschikbaar inkomen)	9,7	13,8	12,7
Overheid			
Belasting- en premiedruk (% bbp)	38,4	37,9	38,5
Overheidssaldo (EMU-definitie) (% bbp)	-5,1	-4,5	-4,1
Overheidsschuld (EMU-definitie) (% bbp)	63,1	65,5	71,2
Bedrijven			
Faillissementen (abs.)	9 565	9 531	11 235
Bevolking			
Gemiddelde omvang bevolking (x 1 000)	16 615	16 693	16 754
Migratieoverschot (% bevolking)	0,2	0,2	0,1

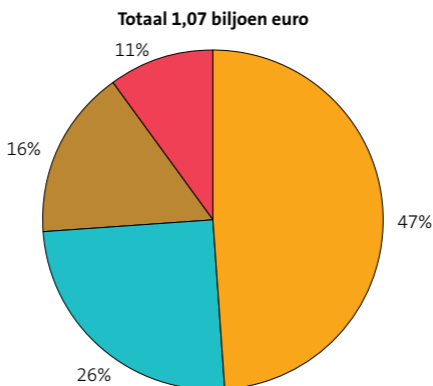
15.2 Binnenlands product, drie benaderingen (mln euro)

	2010*	2011*	2012*
Vanuit de productie			
Productie (<i>basisprijzen</i>)	1 141 512	1 187 629	1 199 225
Intermediair verbruik (<i>excl. aftrekbare btw</i>) (-)	615 336	648 254	659 185
Toegevoegde waarde (<i>bruto, basisprijzen</i>)	526 176	539 375	540 040
Saldo van productgebonden belastingen en subsidies	62 815	61 575	60 162
productgebonden belastingen	66 481	64 953	63 636
productgebonden subsidies (-)	3 666	3 378	3 474
Verskil toegerekende en afgedragen btw	-251	1 023	436
Binnenlands product (<i>bruto, marktprijzen</i>)	588 740	601 973	600 638
Vanuit de inkomensvorming			
Beloning van werknemers	300 434	306 609	307 686
lonen	234 495	238 799	238 723
sociale premies t.l.v. werkgevers	65 939	67 810	68 963
Saldo van belastingen op productie en invoer en subsidies	63 473	62 536	62 348
belastingen op productie en invoer	73 568	72 038	71 172
subsidies (-)	10 095	9 502	8 824
Exploitatieoverschot/gemengd inkomen (<i>bruto</i>)	224 833	232 828	230 604
afschrijvingen	89 212	88 726	88 242
exploitatieoverschot/gemengd inkomen (<i>netto</i>)	135 621	144 102	142 362
Binnenlands product (<i>bruto, marktprijzen</i>)	588 740	601 973	600 638
Vanuit de finale bestedingen			
Consumptieve bestedingen	434 875	439 268	443 893
Investerings in vaste activa (<i>bruto</i>)	102 031	106 690	101 133
Veranderingen in voorraden	3 828	2 221	2 499
Uitvoer van goederen en diensten	460 493	499 620	524 719
Invoer van goederen en diensten (-)	412 487	445 826	471 606
Binnenlands product (<i>bruto, marktprijzen</i>)	588 740	601 973	600 638

15.3 Belangrijkste macro-economische saldi (mln euro)

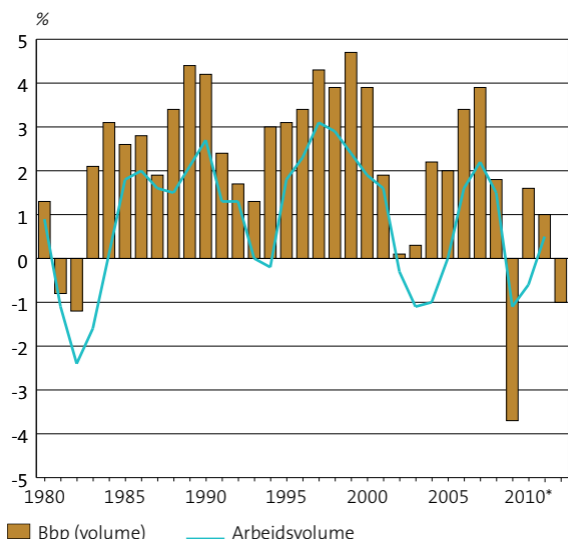
	2010*	2011*	2012*
Binnenlands product (bruto, marktprijzen)	588 740	601 973	600 638
Afschrijvingen (-)	89 212	88 726	88 242
Saldo uit het buitenland ontvangen primaire inkomens	-9 423	5 207	5 926
Nationaal inkomen (netto, marktprijzen)	490 105	518 454	518 322
Saldo uit het buitenland ontvangen inkomensoverdrachten	-8 871	-9 248	-9 622
Beschikbaar nationaal inkomen (netto)	481 234	509 206	508 700
Consumptieve bestedingen (-)	434 875	439 268	443 893
Correctie pensioenvoorziening (saldo buitenland)	154	82	9
Nationale besparingen (netto)	46 513	70 020	64 816
Investerings in vaste activa (netto) (-)	12 819	17 964	12 891
Veranderingen in voorraden (-)	3 828	2 221	2 499
Saldo lopende transacties met het buitenland	29 866	49 835	49 426
Saldo uit het buitenland ontvangen kapitaaloverdrachten	-3 259	-2 058	-1 624
Nationaal vorderingensaldo	26 607	47 777	47 802
verandering van vorderingen op het buitenland	121 327	204 329	.
verandering van schulden aan het buitenland (-)	94 031	157 738	.
statistisch verschil	689	1 186	.

15.4 Finale bestedingen naar categorieën, 2012*

- Uitvoer van goederen en diensten
- Consumptieve bestedingen gezinnen
- Consumptieve bestedingen overheid
- Investerings (bruto)

15.5 Groei economie en werkgelegenheid

15.6 Bruto toegevoegde waarde, basisprijzen (% volumemutatie)

	2010*	2011*	2012*
Totaal	1,8	1,2	-0,7
Landbouw, bosbouw en visserij	-1,1	1,6	-0,6
Delfstoffenwinning	12,9	-7,6	-0,2
Industrie	6,9	3,5	-0,4
Energiebedrijven	5,8	-6,1	-1,3
Waterbedrijven en afvalbeheer	1,9	1,8	0,8
Bouwnijverheid	-11,1	4,5	-8,4
Handel, vervoer en horeca	3,5	2,8	-0,9
Informatie en communicatie	0,3	0,3	-1,8
Financiële dienstverlening	1,6	-1,4	-0,9
Exploitatie en handel in onroerend goed	2,5	2,1	1,0
Zakelijke dienstverlening	-2,5	-0,1	-1,1
Overheid en zorg	2,4	1,3	1,2
Cultuur, recreatie, overige diensten	-1,1	-0,4	-0,6

15.7 Arbeidsvolume werkzame personen (1 000 arbeidsjaren)

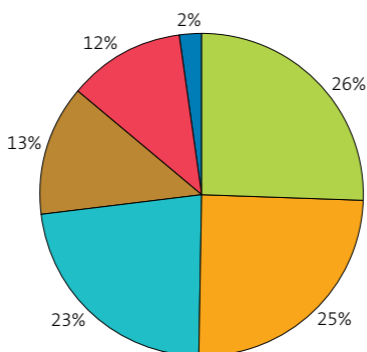
	2010*	2011*
Totaal	6 718	6 752
Landbouw, bosbouw en visserij	180	178
Delfstoffenwinning	7	7
Industrie	764	757
Energiebedrijven	25	25
Waterbedrijven en afvalbeheer	36	36
Bouwnijverheid	456	448
Handel, vervoer en horeca	1 588	1 612
Informatie en communicatie	228	233
Financiële dienstverlening	238	234
Exploitatie en handel in onroerend goed	63	62
Zakelijke dienstverlening	1 010	1 023
Overheid en zorg	1 788	1 803
Cultuur, recreatie, overige diensten	335	333

15.8 Arbeidsproductiviteit per arbeidsjaar (% volumemutatie)

	2010*	2011*
Totaal	2,5	0,7
Landbouw, bosbouw en visserij	0,6	2,6
Delfstoffenwinning	13,7	-13,7
Industrie	10,1	4,5
Energiebedrijven	0,7	-9,2
Waterbedrijven en afvalbeheer	1,9	2,8
Bouwnijverheid	-8,9	6,4
Handel, vervoer en horeca	4,0	1,3
Informatie en communicatie	4,4	-1,7
Financiële dienstverlening	4,9	0,3
Exploitatie en handel in onroerend goed	8,0	4,4
Zakelijke dienstverlening	0,7	-1,3
Overheid en zorg	-0,5	0,5
Cultuur, recreatie, overige diensten	-2,6	0,0

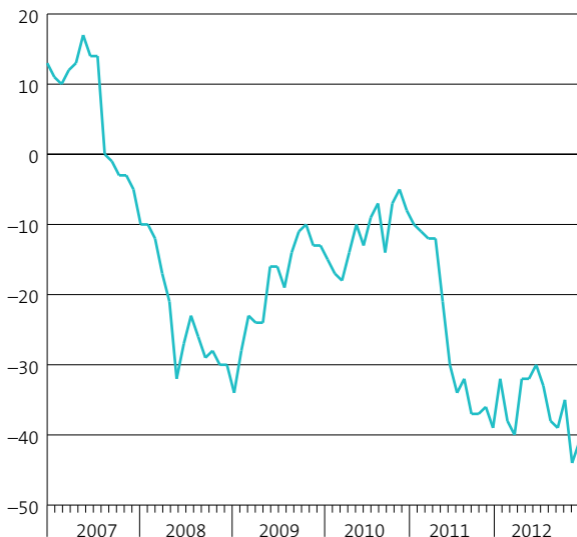
15.9 Bruto toegevoegde waarde, basisprijzen, 2012*

Totaal: 540 mld euro

- Financiële en zakelijke dienstverlening
- Nijverheid
- Handel, horeca, vervoer en communicatie
- Zorg en overige dienstverlening
- Overheid
- Landbouw, bosbouw en visserij

15.10 Consumentenvertrouwen, seizoengecorrigeerd

15.11 Invoer goederen en diensten (mln euro)

	2010*	2011*	2012*
Invoer van goederen en diensten	412 487	445 826	471 606
Landbouw- en visserijproducten	15 117	16 907	17 511
Aardolie, aardgas en overige delfstoffen	36 975	44 669	53 655
Industriële producten	272 685	293 511	306 709
voedings- en genotmiddelen	23 866	27 835	30 252
textiel, kleding, leder en lederwaren	12 778	14 220	13 942
papier, papierproducten, drukwerk	6 817	7 174	7 078
aardolieproducten	19 055	27 806	34 659
chemische producten	48 547	45 913	50 114
rubber- en kunststofproducten	7 489	8 536	8 420
basismetalen en metaalproducten	26 246	30 793	29 394
machines en apparaten	17 072	19 520	19 225
elektrotechnische machines	80 192	78 688	81 041
transportmiddelen	19 739	22 516	22 803
overige industriële producten	10 884	10 510	9 781
Overige productgroepen	79 356	82 751	85 325
Consumptie door Ned. in het buitenland	11 628	11 553	12 234
Cif/fob-correctie	-3 274	-3 565	-3 828

15.12 Uitvoer goederen en diensten (mln euro)

	2010*	2011*	2012*
Uitvoer van goederen en diensten	460 493	499 620	524 719
Landbouw- en visserijproducten	21 117	20 861	22 422
Aardolie, aardgas en overige delfstoffen	15 841	18 711	24 459
Industriële producten	319 814	351 267	367 207
voedings- en genotmiddelen	42 349	48 009	49 843
textiel, kleding, leder en lederwaren	10 469	11 975	11 611
papier, papierproducten, drukwerk	6 445	6 678	6 524
aardolieproducten	34 457	46 271	55 889
chemische producten	65 378	66 297	71 550
rubber- en kunststofproducten	7 450	8 447	8 566
basismetalen en metaalproducten	26 471	29 957	28 951
machines en apparaten	19 537	21 810	22 630
elektrotechnische machines	85 415	86 931	86 920
transportmiddelen	15 246	18 591	18 528
overige industriële producten	6 597	6 301	6 195
Vervoer, post en telecommunicatie	21 262	22 572	24 054
Financiële en zakelijke diensten	54 892	57 351	56 105
Overige productgroepen	17 841	18 463	19 267
Consumptie door niet-ingezetenen in Ned.	12 223	13 127	13 868
Uitvoer van gebruikte activa	777	833	1 165
Cif/fob-correctie	-3 274	-3 565	-3 828

15.13 Bruto-investeringen in vaste activa (mln euro)

	2010*	2011*	2012*
Totaal	102 031	106 690	101 133
Woningen	28 662	29 197	25 475
Bedrijfsgebouwen	16 785	17 150	16 089
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	13 807	14 335	13 810
Vervoermiddelen	9 729	10 991	11 173
Machines en installaties	14 491	15 834	15 648
Overige vaste activa	21 106	21 789	21 364
Verkoop van gebruikte vaste activa (-)	2 549	2 606	2 426

15.14 Consumptief krediet (excl. creditcardkrediet) (mln euro)

	2010	2011	2012*
Verstrekt krediet	5 173	5 241	4 504
Rente	1 329	1 260	1 231
Aflossingen	7 001	6 423	6 088
Uitstaand saldo	15 960	16 042	15 690
aflopend krediet	2 787	3 130	3 251
doorlopend krediet	13 172	12 912	12 439
Toegezegde limieten	24 988	24 279	23 368
Roodstand	9 908	10 620	10 251

15.15 Beroep op Nederlandse kapitaalmarkt, Euronext A'dam (mln euro)

	2010	2011	2012
Totaal	213 835	184 733	183 160
Aandelen	5 180	7 566	7 187
financiële instellingen	-	981	2
beleggingsfondsen	3 770	4 806	2 293
vastgoedfondsen	704	314	35
overige fondsen	706	1 465	4 857
Obligaties	208 596	177 167	175 973
overheid	53 686	53 904	67 336
financiële instellingen	152 221	121 329	105 348
overige private sector	2 689	1 934	3 289
Pand-, bank-, en spaarbrieven	59	-	-

15.16 Dividend Nederlandse beursfondsen (mln euro)

	2010	2011	2012
Totaal	13 247	13 737	15 295
Bouwnijverheid en installatie	189	217	244
Delfstoffenwinning	4 409	4 344	4 992
Handel	394	443	567
Industrie	3 633	3 723	4 601
Niet-financiële dienstverlening	840	1 042	1 040
Transport, opslag en communicatie	1 488	1 616	1 209
Banken/financiële dienstverlening	34	38	52
Verzekeraars	149	172	562
Beleggingsfondsen	1 323	1 309	1 295
Vastgoedfondsen	616	596	486
Overige fondsen	173	230	248

16

Natuur en
milieu

16. Natuur en milieu

Fosfaat in mest weer onder mestplafond

De mestproductie daalde in 2011 met ruim 12 miljoen kg stikstof en 9 miljoen kg fosfaat. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn een afname van de rundvee- en pluimveestapel en lagere stikstof- en fosfaatgehalten van rundveemengvoer. De fosfaatproductie ligt voor het eerst sinds 2007 weer onder het mestplafond van 173 miljoen kg dat door de Europese Commissie is vastgesteld. In 2012 (voorlopig cijfer) daalde de fosfaatproductie verder.

Afvalpreventie voedingsmiddelenindustrie en chemie loont

In 2010 kwam bij de industrie 14,4 miljoen ton niet-gevaarlijk afval vrij. Zonder afvalpreventie zou dit 6,8 miljoen ton meer geweest zijn, ervan uitgaande dat de hoeveelheid afval even hard zou zijn gegroeid als de toegevoegde waarde in de periode van 2000 naar 2010.

Vooraf in de voedingsmiddelenindustrie en de chemische industrie werd veel afval voorkomen (respectievelijk 3,9 miljoen ton en 1,6 miljoen ton). Door voornamelijk intern hergebruik, het gebruik van andere of minder vervuilende grondstoffen en de overgang naar schonere productieprocessen kwam er vooral veel minder grondtarra en fosforzuurgips vrij.

Minder uitstoot van broeikasgassen en verzurende stoffen

In 2011 was de uitstoot van broeikasgassen in Nederland 7 procent lager dan in 2010. Dit is grotendeels het gevolg van de daling van het energieverbruik met 7 procent. Er is door de zachte winter, maar in mindere mate ook door de economische crisis, veel minder aardgas verbruikt. Dit heeft geleid tot een aanzienlijke afname van de uitstoot van kooldioxide. De uitstoot van broeikasgassen ligt 8 procent onder het niveau van 1990, het basisjaar van het Kyoto-protocol. Volgens het Kyoto-protocol moet Nederland in de periode 2008–2012 gemiddeld 6 procent minder broeikasgassen uitstoten dan in 1990. Het gemiddelde in de periode 2008–2011 is 5 procent lager dan in 1990.

In 2011 zijn 4 procent minder verzurende stoffen uitgestoten dan in 2010. Ten opzichte van 1990 bedraagt de daling 65 procent. Dit is het resultaat van allerlei emissiebeperkende maatregelen met name in de industrie en verkeer en vervoer.

Minder dagvlinders, vooral in het agrarisch gebied

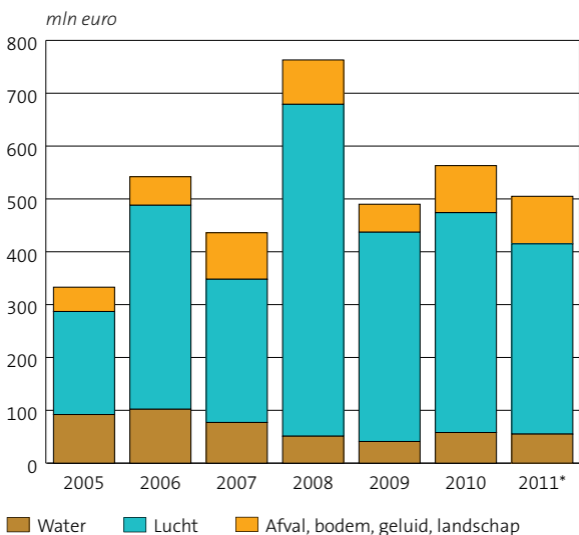
De dagvlinderstand staat in 2012 op het laagste niveau van de laatste twintig jaar. Vooral de vlinders die voorheen overal op de graslanden voorkwamen zijn in het agrarisch gebied erg achteruitgegaan.

Zeer slecht gaat het met zeldzame soorten als het spiegeldikkopje en de kleine heivlinder maar ook algemene soorten als de dagpauwoog en het groot koolwitje doen het niet goed. De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang is het verdwijnen van geschikt leefgebied. Ook de kwaliteit van het resterende leefgebied vermindert, onder meer door versnippering, intensivering van de landbouw, verdroging en vermessing.

Er zijn ook soorten die sterk toenemen, zoals het bont zandoogje en het oranjetipje. Het bont zandoogje kwam vroeger alleen in bossen voor, maar is nu ook in tuinen en wegbermen te vinden en kon zo sterk uitbreiden. Het oranjetipje profiteert vooral van regelmatig warme voorjaarsmaanden.

Van de boerenlandvlinders is nog maar een kwart over in vergelijking met 1992. De oorzaak van deze achteruitgang is vooral de intensivering van de landbouw, waardoor op graslanden, maar ook in wegbermen, nog maar weinig bloeiende bloemen voorkomen. Er is wel een verschil tussen het agrarisch gebied, het stedelijk gebied en de graslanden in natuurgebieden. In de laatste twee gebieden is de situatie iets gunstiger. Onlangs is een voorlopige Rode lijst met bedreigde nachtvlinders verschenen. Ook met deze groep vlinders gaat het niet goed: ongeveer de helft van de soorten is bedreigd of is uit Nederland verdwenen.

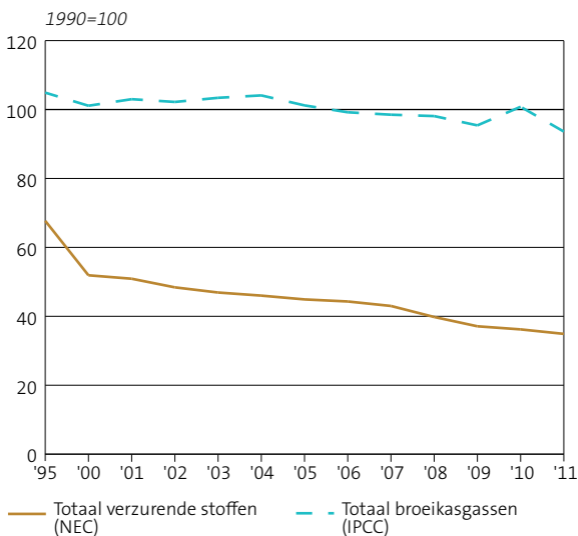
16.1 Milieu-investeringen nijverheid (20 en meer werknemers)

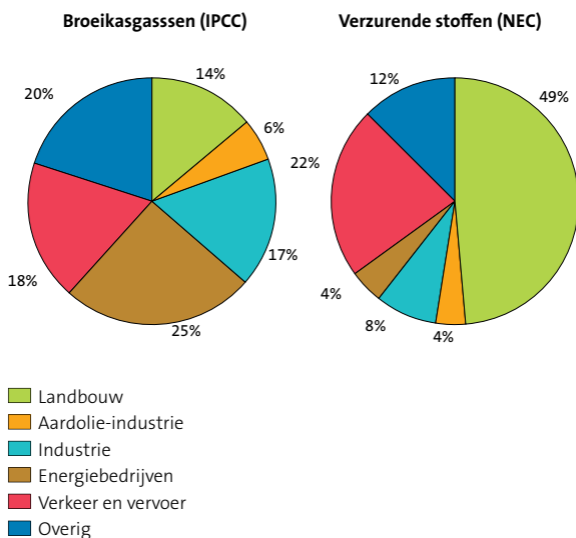
16.2 Geluidshinder en geurhinder (% personen van 18 jaar en ouder)

	2005	2010	2011
Geluidshinder			
verkeer en/of industrie	44	40	40
vliegverkeer	17	15	14
railverkeer	6	6	7
wegverkeer	32	29	30
industrie	4	2	3
buren	20	19	20
Geurhinder			
verkeer en/of industrie	13	8	7
verkeer	7	3	4
industrie	8	5	5
landbouw	11	8	9
open haarden en/of allesbranders	11	11	10

16.3 Luchtverontreiniging, uitstoot verzurende stoffen en broeikasgassen

16.4 Luchtverontreiniging, uitstoot door alle bronnen, 2011 (%)

16.5 Zuivering van afvalwater in rioolwaterzuiveringsinstallaties

	2005	2010	2011
Effluent (1 000 kg)			
fosfor (als P-totaal)	2 651	2 226	2 126
stikstof (als N-totaal)	21 742	16 586	15 250
cadmium	0,25	0,23	0,17
chrom	3,4	2,9	2,4
koper	12	8,8	7,9
kwik	0,097	0,087	0,07
lood	6,2	3,9	3,6
Zuiverings-slib (1 000 kg)	1 494 028	1 321 586	1 304 669
w.o.			
droge stof	347 557	332 601	331 336
fosfor (als P-totaal)	7 771	11 110	10 757
stikstof (als N-totaal)	18 733	18 736	18 728
cadmium	0,45	0,47	0,42
chrom	14	14	14
koper	132	133	137
kwik	0,33	0,26	0,25
lood	39	40	38

16.6 Waterverontreiniging, uitstoot door alle bronnen (1 000 kg)

	2005	2010	2011*
Fosfor (als P-totaal)	15 286	15 033	14 941
Stikstof (als N-totaal)	92 703	85 641	84 989
Cadmium	1,51	0,98	0,98
Chroom	15,8	5,9	5,3
Koper	281	273	275
Kwik	0,58	0,33	0,32
Lood	57,0	41,3	41,3

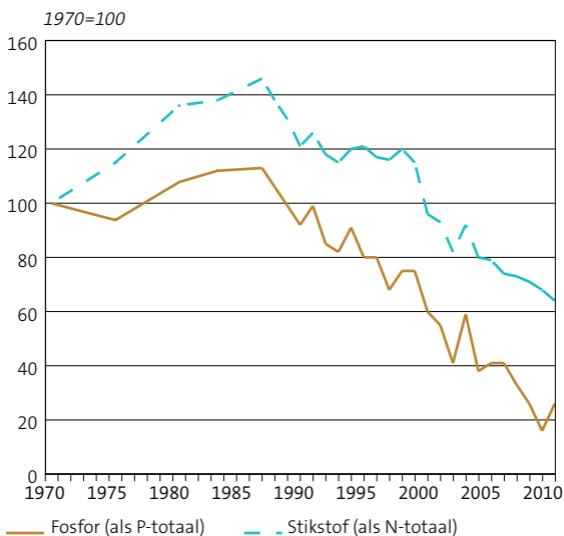
16.7 Bedrijfsafvalstoffen nijverheid (mln kg)

	2010	2011		
	totaal	totaal	hergebruik	eindverwerking
Totaal niet-gevaarlijk afval	23 867	24 235	19 775	4 460
Delfstoffenwinning	244	200	112	88
Industrie	14 400	14 630	13 437	1 193
voedings- en genotmiddelenind.	8 217	8 130	7 763	368
chemische industrie	912	1 004	794	210
basismetalaalindustrie	2 074	1 765	1 723	42
overige industrie	215	3 731	3 157	573
Energievoorziening	1 152	1 165	1 136	29
Waterbedrijven en afvalbeheer	8 071	8 240	5 090	3 150
Niet-chemisch afval	21 834	22 232	18 729	3 504
metalen	1 089	1 136	1 127	11
papier en karton	747	759	739	18
hout	765	776	750	26
dierlijk en plantaardig afval	6 521	6 506	6 398	108
gemengd afval	3 362	3 399	1 902	1 497
slib	2 155	2 275	1 037	1 236
mineralen en steenachtig materiaal	6 880	7 057	6 468	588
overig niet-chemisch afval	5	323	307	18
Chemisch afval	2 034	2 003	1 047	956

16.8 Gemeentelijk afval (mIn kg)

	2009	2010	2011
Totaal	10 323	10 061	10 169
Afval van huishoudens	9 059	8 860	8 946
gemengd ingezameld afval	4 605	4 441	4 437
huishoudelijk restafval	3 878	3 751	3 760
grof huishoudelijk afval	640	615	599
gemengd verbouwingsafval	88	75	78
gescheiden ingezameld afval	4 453	4 419	4 509
gft	1 302	1 255	1 297
papier	1 077	1 065	1 046
glas	345	350	350
grof tuinafval	444	447	447
houtafval	326	323	334
schoon puin	429	402	425
overig gescheiden afval	530	577	610
Reinigingsdienstenafval	1 138	1 076	1 099
Overig afval	126	124	125

16.9 Mineralenoverschotten in de landbouw (1970=100)

16.10 Productie van mest en mineralen (mln kg)

	2010	2011	2012*
Mest veestapel	72 172	71 434	71 207
Rundvee	55 942	55 354	55 416
Schape en geiten	1 706	1 674	1 699
Paarden en pony's	993	961	929
Varkens	11 841	11 821	11 571
Pluimvee	1 527	1 457	1 416
Konijnen en pelsdieren	164	166	176
Mineralenuitscheiding			
Stikstof (als N-totaal)	490	477	474
Fosfaat (als P ₂ O ₅)	179	170	168
Kalium (als K ₂ O)	523	512	509

16.11 Trends in populaties van dier- en plantgroepen (2000=100)

	2005	2010	2011
Broedvogels	94	93*	98*
Wintervogels ¹⁾	97	57*	63*
Watervogels ²⁾	117	113*	118*
Zoogdieren ³⁾	110	137*	122*
Vleermuizen	152	196*	210*
Amfibieën	112	114*	90*
Reptielen	103	101*	104*
Dagvlinders	92	100*	85*
Libellen	95	119*	101*
Bospaddenstoelen	72	79*	58*

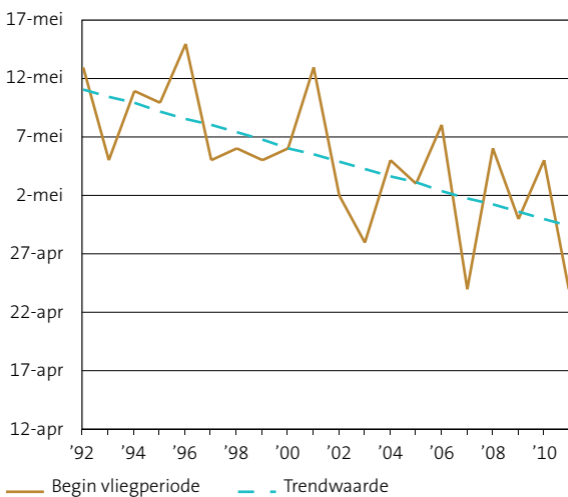
Bron: NEM (PGO's en CBS).

¹⁾ In de winter in Nederland verblijvende vogels.

²⁾ Seizoen 2004/2005, 2009/2010 en 2010/2011.

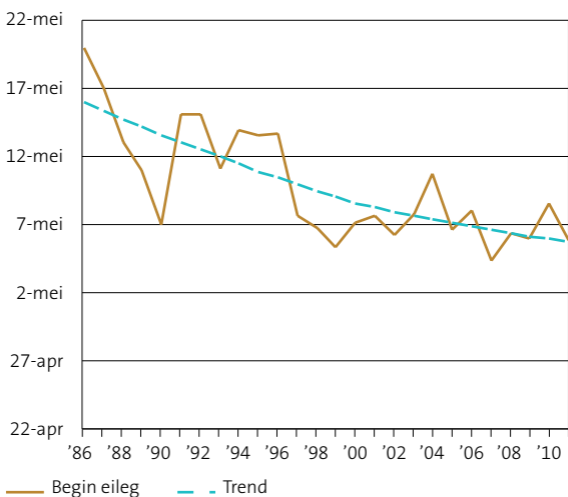
³⁾ Overdag actieve zoogdieren: eekhoorn, haas, konijn, ree en vos.

16.12 Begin vliegperiode dagvlinders

Bron: NEM (Vlinderstichting, CBS).

16.13 Begin eileg zangvogels

Bron: NEM (SOVON, CBS).

17

Onderwijs

17. Onderwijs

Ruim één op de vijf vsv'ers haalt later alsnog een startkwalificatie

Van de voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) die in het schooljaar 2004/'05 met een opleiding in het voortgezet onderwijs of mbo zijn gestopt, heeft na zeven jaar ongeveer 22 procent alsnog een startkwalificatie behaald, dat wil zeggen een diploma op minimaal havo-, vwo- of mbo-2-niveau. Bij de vsv'ers uit het voortgezet onderwijs was dat 27 procent, en bij die uit het mbo 20 procent.

Naarmate vsv'ers op het moment van uitval dichter tegen het niveau van de startkwalificatie aanzaten, behaalde een groter deel later alsnog het gewenste diploma. Binnen het voortgezet onderwijs liep dit percentage na zeven jaar uiteen van 72 voor de vsv'ers uit het vwo tot 19 voor die uit de brugklassen. Binnen het mbo haalde van de vsv'ers uit niveau 4 (middenkader en specialisten) 26 procent later alsnog een startkwalificatie. Van de vsv'ers uit niveau 1 (assistentopleidingen) was dit slechts 11 procent.

Alleen in hoger onderwijs stijgt lumpsum financiering

De totale onderwijsuitgaven in 2011 waren iets meer dan 40 miljard euro. Dit is een stijging met een half miljard ten opzichte van 2010. Hiervan nam de overheid 86 procent voor haar rekening. Er waren hogere uitgaven voor subsidie- en fiscale regelingen. Zo wordt sinds augustus 2010, toen de Wet Ontwikkelingskansen door Kwaliteit en Educatie (Wet OKE) in werking trad, een deel van de uitgaven voor kinderopvang toegerekend aan educatie. Daarnaast was de vooruitbetaling voor de OV-studentenkaart aan de OV-bedrijven in 2011 hoger dan in 2010.

Voor het eerst sinds 1995 daalde de lumpsum financiering van het primair onderwijs en secundair onderwijs (voortgezet onderwijs en mbo) respectievelijk met 160 en 45 miljoen euro. Het hoger onderwijs kreeg er 110 miljoen euro bij.

De financiële situatie van de onderwijsinstellingen in het primair en secundair onderwijs is in 2011 verder verslechterd met een verlies van 105 miljoen euro respectievelijk 104 miljoen euro (2010: -117 en -51 miljoen euro). In het hoger onderwijs daarentegen verbeterde de financiële situatie met een winst van 174 miljoen euro (2010: 185 miljoen euro).

17.1 Primair onderwijs

	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
Onderwijsinstellingen			
Basisonderwijs	6 895	6 849	6 808
Speciaal basisonderwijs	311	308	304
Speciale scholen	323	324	324
Leerlingen (x 1 000)			
Basisonderwijs	1 548	1 535	1 517
Speciaal basisonderwijs	43	43	42
Speciale scholen	68	69	70

17.2 Voortgezet onderwijs

	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
Onderwijsinstellingen	657	659	659
Leerlingen (x 1 000)	935	940	949
algemeen leerjaar	388	393	402
vwo	164	165	164
havo	149	151	153
vmbo-gt	102	102	104
vmbo-bk	106	102	100
praktijkonderwijs	27	27	27
Slagingspercentages¹⁾ (%)			
vwo	89	89	.
havo	85	85	.
vmbo-gt	94	93	.
vmbo-bk	95	95	.
Doorstroom geslaagden¹⁾ (%)			
van vwo naar wo	72	71	.
van vwo naar hbo	13	12	.
van havo naar hbo	78	78	.
van havo naar vwo	4	4	.
van havo naar mbo	3	3	.
van vmbo-gt naar havo	18	16	.
van vmbo-gt naar mbo	79	81	.
van vmbo-bk naar mbo	95	95	.

¹⁾ Voorlopige cijfers in 2010/'11.

17.3 Mbo en educatie

	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
Onderwijsinstellingen	71	73	70
Deelnemers mbo (x 1 000)	522	528	523
bol	351	358	358
bbl	171	170	165
niveau 1	24	25	24
niveau 2	130	129	125
niveau 3	142	145	144
niveau 4	226	229	230
Doorstroom geslaagden ¹⁾ (%)			
van niveau 1 naar 2	38	.	.
van niveau 2 naar 3	41	.	.
van niveau 3 naar 4	33	.	.
van niveau 4 naar hbo	41	.	.
Voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo ¹⁾ (%)			
niveau 1	36	37	.
niveau 2	13	13	.
niveau 3	5	5	.
niveau 4	4	4	.
Volwassenenonderwijs deelnemers (x 1 000)			
educatie	36	28	22
vavo	17	15	14

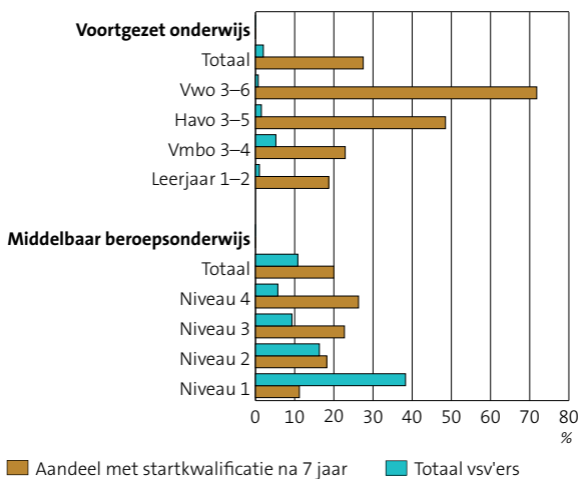
¹⁾ Voorlopige cijfers in 2010/'11.

17.4 Hoger onderwijs

	2009/'10	2010/'11	2011/'12*
Ingeschrevenen (x 1 000)			
hbo	403	417	424
wo	233	242	245
Gediplomeerden ¹⁾ (x 1 000)			
hbo bachelor	62	61	.
wo bachelor	27	31	.
wo master/doctoraal	30	33	.
Gemiddelde studieduur ¹⁾ (mnd)			
voltijd hbo bachelor	54	54	.
voltijd wo door vwo'ers			
bachelor	53	53	.
master/doctoraal	75	75	.

¹⁾ Voorlopige cijfers in 2010/'11.

17.5 Voortijdig schoolverlaters en aandeel van hen dat alsnog een startkwalificatie heeft behaald¹⁾

¹⁾ Het betreft hier de vsv'ers die in het schooljaar 2004/'05 met een vo- of mbo-opleiding zijn gestopt.

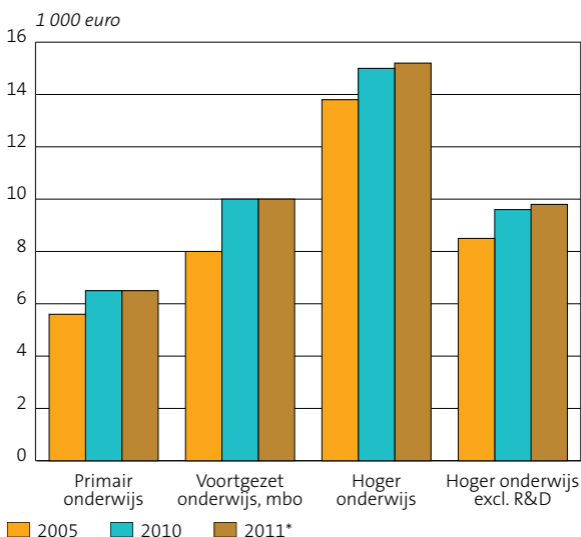
17.6 Onderwijsniveau bevolking (15 tot 65 jaar) (%)

	2010	2011
Bevolking (x 1 000)	11 017	10 994
Onderwijsniveau (%)		
Basisonderwijs	8	8
Vmbo, mbo 1, avo onderbouw	23	23
w.o.		
avo-onderbouw	10	10
Havo, vwo, mbo	40	40
mbo 2 en 3	13	13
mbo 4	17	17
havo, vwo	10	11
Hbo, wo-bachelor	18	18
Wo-master, doctoraal	10	9

17.7 Uitgaven aan onderwijs (mln euro)

	2010	2011*
Totaal	39 567	40 080
Door overheid	32 802	33 243
primair onderwijs	10 935	10 881
voortgezet onderwijs, mbo	13 906	13 873
hoger onderwijs	7 961	8 489
Door huishoudens	3 468	3 315
primair onderwijs	229	303
voortgezet onderwijs, mbo	1 470	1 513
hoger onderwijs	1 769	1 499
Door bedrijven	2 866	3 007
primair onderwijs	17	41
voortgezet onderwijs, mbo	1 522	1 536
hoger onderwijs	1 327	1 430
Door buitenland	431	515
primair onderwijs	24	21
voortgezet onderwijs, mbo	161	224
hoger onderwijs	246	270
In % bbp	6,7	6,7

17.8 Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

17.9 Resultaat onderwijsinstellingen, 2011* (mln euro)

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs, mbo	Hoger onderwijs
Baten	9 976	11 879	9 756
rijksbijdragen	9 066	10 548	5 967
overige baten	909	1 330	3 789
Lasten	10 127	11 955	9 531
personeel	8 246	9 070	6 469
afschrijvingen	215	562	601
huisvesting	627	829	693
overige lasten	1 039	1 495	1 768
Saldo baten en lasten (1)	-152	-77	225
Financiële baten en lasten saldo (2)	47	-30	-41
Bijzondere posten saldo (3)	-1	3	-10
Resultaat (1)+(2)+(3)	-105	-104	174
Investerings	279	818	794

17.10 Balans van onderwijsinstellingen, 2011* (mln euro)

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs, mbo	Hoger onderwijs
Totaal activa	4 578	8 589	9 696
totaal vaste activa	1 791	6 118	6 494
immaterieel	0	12	17
materieel	1 329	5 760	6 265
financieel	462	346	212
totaal vlottende activa	2 787	2 471	3 202
voorraden	0	21	15
vorderingen	846	659	1 214
effecten	61	72	39
liquide middelen	1 879	1 718	1 934
Totaal passiva	4 578	8 589	9 696
eigen vermogen	2 696	3 831	4 379
voorzieningen	442	726	608
langlopende schulden	70	1 558	1 427
kortlopende schulden	1 370	2 474	3 282

18

Overheid
en politiek

18. Overheid

Op elke uitgegeven euro bijna 10 cent tekort

Ook in 2012 kon de overheid haar uitgaven niet dekken uit de lopende inkomsten. Op elke uitgegeven euro kwam ze bijna 8 cent tekort. Het overheidstekort bedroeg ruim 24 miljard euro. Dat is 4,1 procent van het bbp, iets lager dan in 2011.

Uitgaven hoger door toename zorglasten en uitkeringen

De overheidsuitgaven stegen in 2012 licht. Er werd bijna 3 miljard euro meer uitgegeven aan lasten in het kader van de AWBZ. De uitgaven aan de basiszorgverzekering daarentegen, bleven voor het eerst in jaren stabiel. Aan AOW-uitkeringen werd 1,4 miljard euro meer besteed, terwijl de hogere werkloosheid leidde tot 0,8 miljard euro extra uitkeringslasten. Net als vorig jaar daalden de overheidsinvesteringen, salarislasten en subsidies.

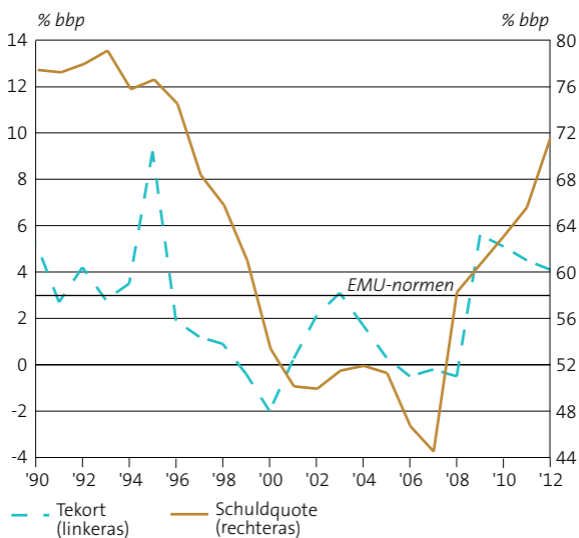
Inkomsten groeien door extra belastingen en aardgasbaten

De inkomsten van de overheid waren 5 miljard euro hoger dan vorig jaar, vooral dankzij hogere inkomsten uit loon- en inkomstenbelasting en sociale premies. Deze brachten ruim 4 miljard euro meer op dan in 2011. Verder ontving de staat ruim 2 miljard euro meer aan aardgasbaten. De inkomsten uit de vennootschapsbelasting namen verder af. De verlaging van de overdrachtsbelasting halverwege 2011 was ook in 2012 nog zichtbaar. Dit was voor een belangrijk deel te danken aan de zorgverzekeringspremies. De ontvangsten hieruit daalden met 0,8 miljard euro.

Overheidsschuld loopt op tot 71 procent van bbp

De overheidsschuld nam in 2012 toe met 33 miljard tot 428 miljard euro, 71 procent van het bbp. De schuld steeg meer dan het tekort doordat de staat kapitaal verstrekte aan landen in nood via het Europese hulpfonds EFSF en door storting van kapitaal in het nieuwe noodfonds ESM, samen goed voor ruim 9 miljard euro. De ING betaalde vorig jaar 1 miljard euro van de kapitaalsteun uit 2008 terug, waarmee de staat de schuld kon verlagen.

18.1 Overheidstekort en -schuld

Opbrengst belastingen Rijk

2001

2011

€ = 20 miljard euro

18.2 Macro-economische kerncijfers van de overheid

	2010**	2011*	2012*
Inkomsten en uitgaven (mln euro)			
Inkomsten	271 669	273 318	278 429
belastingen	143 208	139 569	135 503
wettelijke sociale			
verzekeringspremies	83 109	88 798	95 546
verkoop van goederen en diensten	19 997	20 096	20 070
overig	25 355	24 855	27 310
Uitgaven	301 213	299 928	302 455
beloning van werknemers	59 207	58 877	58 419
aankopen goederen en diensten	46 879	45 607	46 127
uitkeringen	131 144	136 003	140 110
bruto investeringen in vaste activa	21 337	20 238	20 192
overig	42 646	39 203	37 607
Vorderingensaldo	-29 544	-26 610	-24 026
Schuld en saldo¹⁾			
Overheidssaldo (mln euro)	-30 118	-27 009	-24 405
Overheidssaldo (% bbp)	-5,1	-4,5	-4,1
Overheidsschuld (mln euro)	371 784	394 197	427 515
Overheidsschuld (% bbp)	63,1	65,5	71,2
Overheidsconsumptie			
Consumptieve bestedingen (mln euro)	167 065	168 157	170 603
Consumptieve bestedingen (% volumemutatie)	1	0,1	0
Arbeidsvolume (1 000 arbeidsjaren)	1 095	1 082	.

¹⁾ EMU-definitie.

18.3 Belastingontvangsten (mln euro)

	2010**	2011*	2012*
Totaal	143 208	139 569	135 503
BTW (belasting over toegevoegde waarde)	42 458	41 321	41 435
Loon- en inkomstenbelasting	48 178	46 693	44 404
Vennootschapsbelasting	12 782	12 409	11 854
Accijnzen	11 120	11 268	11 288
Verbruiksbelasting op milieugrondslag	4 606	4 408	4 014
Milieuheffingen	3 911	4 004	4 171
Motorrijtuigenbelasting (incl. eurovignet)	5 209	5 180	5 139
BPM (bel. personenauto's en motorrijwielen)	2 096	1 978	1 502
Overdrachtsbelasting	2 785	1 935	1 127
Onroerendezaakbelasting	3 046	3 128	3 351
Dividendbelasting	2 400	2 590	2 481
Vermogensheffingen	1 717	1 538	1 383
Assurantiebelasting	861	1 020	1 145
Kansspelbelasting	442	475	458
Bankenbelasting			536
Loonkostenheffing	609	541	165
Overige belastingen	988	1 081	1 050

18.4 Overheid; uitgaven naar COFOG-functies (mln euro)

	2010**	2011*
Totaal	301 213	299 928
Algemeen overheidsbestuur	34 882	33 475
Landsverdediging	8 325	8 174
Openbare orde en veiligheid	12 389	12 456
Economische aangelegenheden	35 613	32 760
Milieubescherming	10 400	10 010
Huisvesting en gemeenschapsvoorziening	4 141	3 465
Volksgezondheid	48 978	50 966
Recreatie, cultuur en religie	10 810	10 505
Onderwijs	34 319	34 734
Sociale bescherming	101 356	103 383
ziekte en arbeidsongeschiktheid	26 063	27 099
ouderdom	40 341	41 492
werkloosheid	11 344	10 732
overige sociale bescherming	23 608	24 060

Uitgavenquote sinds 2008 fors gestegen

Sinds 2009 voldoen het overheidstekort en de overheidsschuld niet meer aan de EMU-normen van hoogstens 3 procent respectievelijk 60 procent van het bbp. De tekorten zijn veroorzaakt doordat de overheidsuitgaven in 2009 fors zijn toegenomen en zich in de jaren daarna stabiliseerden. De inkomsten vielen dat jaar juist terug vanwege de kredietcrisis en herstelden zich vervolgens maar langzaam. In 2012 waren zij weer terug op het niveau van 2008.

De inkomsten als percentage van het bbp zijn sinds 2008 licht gedaald, terwijl de uitgaven met 4 procentpunt tot boven de 50 procent van het bbp stegen. De toename is grotendeels toe te schrijven aan de uitkeringen zorglasten die bijna de helft van de overheidsuitgaven uitmaken. Deze groeiden vanaf 2008 met 23 miljard euro, terwijl de overige uitgaven maar met 4 miljard euro toenamen.

18.5 Overheidsschuld naar schuldtitel (mln euro)

	2010**	2011*	2012*
Totaal	371 784	394 197	427 515
binnenland	144 401	175 596	202 688
buitenland	227 383	218 601	224 826
Chartaal geld	435	473	473
binnenland	435	473	473
buitenland	0	0	0
Kortlopende waardepapieren	53 223	43 317	32 870
binnenland	1 670	1 567	2 887
buitenland	51 553	41 750	29 983
Obligaties	240 525	265 570	298 387
binnenland	86 108	108 662	117 033
buitenland	154 417	156 908	181 353
Kortlopende leningen	14 038	19 818	29 003
binnenland	13 731	19 511	28 629
buitenland	307	307	374
Langlopende leningen	63 563	65 019	66 782
binnenland	42 457	45 383	53 666
buitenland	21 106	19 636	13 116

18.6 Uitgaven begrotingshoofdstukken van het Rijk (mln euro)

	2010	2011
Totaal	237 570	236 681
Huis der Koningin		
De Koning	40	40
Staten Generaal	146	145
Overige Hoge Colleges van Staat	114	122
Algemene Zaken	76	59
Koninkrijksrelaties	1 744	437
Buitenlandse Zaken	10 984	11 015
Justitie	6 099	
Veiligheid en Justitie		11 438
Binnenlandse Zaken	6 055	5 276
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	37 173	33 964
Nationale schuld	43 250	58 203
Financiën	12 161	9 700
Defensie	8 472	8 157
Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening	1 111	
Verkeer en Waterstaat	9 441	
Infrastructuur en Milieu		11 209
Economische Zaken	2 810	
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	2 637	
Economische Zaken, Landbouw en Innovatie		5 944
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	29 137	30 767
Volksgeneeskunde, Welzijn en Sport	21 748	19 145
Jeugd en Gezin	6 730	
Wonen, Wijken en Integratie	3 833	
Gemeentefonds	18 381	18 576
Provinciefonds	1 483	1 268
Infrastructuurfonds	8 783	8 372
Fonds Economische Structuurversterking	2 314	
Spaarfonds AOW	0	
Diergezondheidsfonds	55	16
BTW-compensatiefonds	2 789	2 788
Waddenfonds	6	15
BES-fonds		25

Lage rente maskeert hoge schuld

De lage rente op staatsobligaties vormt al enkele jaren een meevaller voor de Nederlandse overheid. Ondanks de fors hogere schuld zijn de rentelasten de afgelopen jaren niet toegenomen. De verhouding tussen de totale rentelasten en de totale schuld nam hierdoor af van bijna 5 procent in 2007 tot 2,9 procent in 2012. Deze verhouding weerspiegelt het gemiddelde rentepercentage waartegen de overheid heeft geleend. De huidige marktrente is zelfs nog een stuk lager, waardoor een stijgende schuld op korte termijn niet hoeft te leiden tot hogere uitgaven. Op langere termijn kunnen de lasten echter sterk toenemen, mocht de rente gaan stijgen. Een stijging van de rente met 1 procentpunt bij gelijkblijvende schuld zou een lastenverhoging van 4 miljard euro betekenen.

18.7 Begrote heffingen decentrale overheden (mln euro)

	2010	2012	2013*
Totaal	11 515	12 215	12 536
Afvalstoffenheffing/reinigingsrechten	1 771	1 769	1 766
Bouwleges	493	467	436
Heffingen op waterverontreiniging	1 144	1 213	1 230
Waterschapsheffingen ingezetenen	427	476	500
Waterschapsheffingen gebouwd/ ongebouwd/natuur	691	737	774
Onroerendezaakbelasting	2 961	3 233	3 408
Opcenten motorrijtuigenbelasting	1 415	1 456	1 451
Parkeerbelasting	566	617	645
Rioolrechten	1 303	1 415	1 463
Overig	744	833	864
Gemeenten	7 812	8 303	8 552
Provincies	1 441	1 486	1 480
Waterschappen	2 262	2 426	2 504

18.8 Begrote lasten van provincies (mln euro)

	2010	2012	2013*
Totaal	8 386	9 051	8 121
Algemeen bestuur	316	278	316
Economische en agrarische zaken	685	626	672
Milieubeheer	543	514	485
Openbare orde en veiligheid	19	20	14
Recreatie en natuur	798	751	829
Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting	337	316	285
Verkeer en vervoer	2 121	2 227	2 263
Waterhuishouding	233	136	125
Welzijn	1 824	1 733	1 735
Financiering, algemene dekkingsmiddelen	1 510	2 451	1 398

Opbrengst heffingen lokale overheden stijgt met 2,6 procent

In 2013 verwachten lokale overheden 12,5 miljard euro te ontvangen uit heffingen. Dat is een stijging van 2,6 procent vergeleken met 2012.

De gemeenten hebben 8,5 miljard euro aan heffingsinkomsten begroot, 2,9 procent meer dan vorig jaar. Ondanks dalende OZB-waarden, raamden ze een hogere opbrengst vanuit de onroerendezaakbelasting (OZB) op woonhuizen en bedrijfspanden. De toename is vooral het gevolg van tariefstijgingen en areaaluitbreidingen. De provincies verwachten 0,4 procent minder inkomsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting te ontvangen. De daling komt voornamelijk door de opkomst van milieuvriendelijke, zuinige auto's waarvoor geen motorrijtuigenbelasting verschuldigd is. De begrote opbrengst van de waterschapsheffingen is 3,2 procent hoger dan in 2012. Het meest stijgt de watersysteemheffing, bedoeld voor de aanleg en het onderhoud van waterkeringen, vaarwegen en waterlopen.

18.9 Begrote lasten van gemeenten (mln euro)

	2010	2012	2013*
Totaal	54 187	52 269	52 141
Algemeen bestuur	3 201	3 089	3 061
Cultuur en recreatie	5 035	5 067	4 979
Economische zaken	867	1 001	1 001
Onderwijs	3 147	2 945	2 980
Openbare orde en veiligheid	1 691	1 759	1 768
Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting	9 278	8 058	7 339
Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening	16 578	16 053	16 037
Verkeer, vervoer en waterstaat	4 391	4 633	4 825
Volksgezondheid en milieu	5 258	5 359	5 422
Financiering, algemene dekkingsmiddelen	4 742	4 305	4 728

19

Prijzen

19. Prijzen

Inflatie stijgt

De inflatie in Nederland is in 2012 uitgekomen op 2,5 procent. Dit is iets hoger dan in 2011, toen de inflatie 2,3 procent was. De stijging is grotendeels het gevolg van hogere huurprijzen. De huur van woningen steeg gemiddeld harder dan vorig jaar. Ook de prijzen van nieuwe auto's en reizen naar het buitenland droegen bij aan een hogere inflatie. Auto-brandstoffen zijn in 2012 flink in prijs gestegen en behoorden tot de meest in prijs gestegen producten. Naast autobrandstoffen werden ook bus- en taxivervoer, gas en sigaretten flink duurder. Water en consumentenelektronica zijn juist goedkoper geworden.

Zowel lagere als hogere prijzen commerciële dienstverlening

In 2012 waren de prijzen van commerciële dienstverlening gemiddeld 0,1 procent hoger dan het jaar ervoor. Dit is aanzienlijk minder dan de inflatie van 2,5 procent in 2012. Tegelijkertijd zijn er duidelijke verschillen in prijsontwikkeling binnen de commerciële dienstverlening. Bij IT-dienstverleners en organisatieadviesbureaus stonden de prijzen met een daling van bijna 3 procent het meest onder druk. Ook de prijzen van opslag en vervoerondersteuning, architecten, ingenieurs, reclame en marktonderzoek waren lager dan in 2011. Toch konden de meeste dienstverleners nog een kleine prijsstijging noteren. Geen enkele branche haalde echter het niveau van de inflatie. Vervoer over water, schoonmaakdiensten en landschapsverzorging kenden met ruim 2 procent de grootste prijsstijging.

Stijging prijzen industrie houdt aan

De prijzen van de industrie waren in 2012 gemiddeld 3,4 procent hoger dan een jaar eerder. De prijsstijging was minder sterk dan in 2011, toen de prijzen nog met 9,9 procent toenamen. De prijsontwikkeling van de industrie wordt sterk beïnvloed door de ruwe-olieprijs, die in 2012 minder sterk steeg dan in voorgaande jaren. Daardoor namen ook de prijzen in de aardolieverwerkende en de chemische industrie minder toe, met 10,5 procent respectievelijk 2,4 procent. De voedings- en genotmiddelenindustrie verhoogde de prijzen met ruim 4 procent.

Er waren ook industrietakken waar de prijzen in 2012 lager waren dan in 2011. Zo lagen de prijzen in de basismetalenindustrie ruim 4 procent lager. Ook in de papier-, grafische- en farmaceutische industrie werden de prijzen in 2012 verlaagd.

19.1 Consumentenprijzen (jaarmutatie in %)

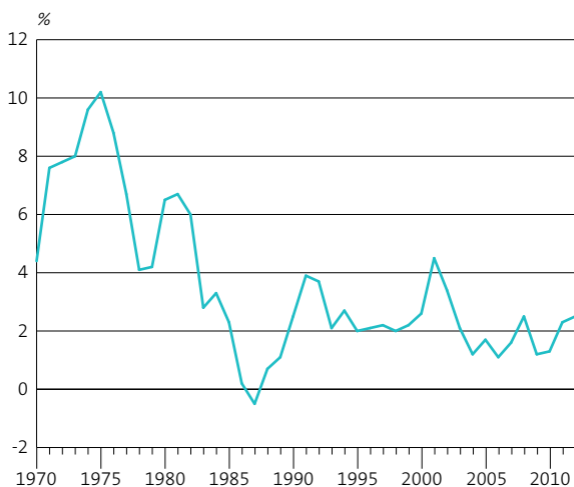
	2010	2011	2012
Totaal bestedingen	1,3	2,3	2,5
Voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken	-0,1	2,2	2,0
Alcoholhoudende dranken en tabak	3,2	3,5	4,3
Kleding en schoenen	-0,5	1,0	0,5
Huisvesting, water en energie	-0,1	2,6	2,9
Stoffering en huishoudelijke apparaten	0,8	1,3	1,1
Niet-verzekerde gezondheidszorg	1,2	-0,5	0,9
Vervoer	4,5	4,4	4,4
Communicatie	2,0	2,2	0,1
Recreatie en cultuur	0,3	0,3	1,8
Particulier onderwijs	-0,8	2,3	3,9
Hotels, cafés en restaurants	2,4	2,7	2,3
Diverse goederen en diensten	1,7	2,3	2,4
Consumptiegebonden belastingen en overheidsdiensten	3,8	1,3	1,2
Consumptie in het buitenland	3,3	4,3	3,7
Frequente aankopen*	2,4	3,2	3,2
Niet-frequente aankopen	0,7	1,9	2,1

* Minimaal maandelijkse aankopen die direct worden afgerekend.

19.2 Stijging consumentenprijzen naar inkomstenbron (jaarmutatie in %)

	2010	2011	2012
Alle huishoudens (inflatie)	1,3	2,3	2,5
Huishoudens			
met inkomen uit loon	1,3	2,3	2,5
met inkomen uit eigen bedrijf of vermogen	1,2	2,3	2,4
met inkomen uit pensioen	1,2	2,4	2,5
met inkomen uit uitkeringen anders dan aow	1,1	2,4	2,5

19.3 Inflatie

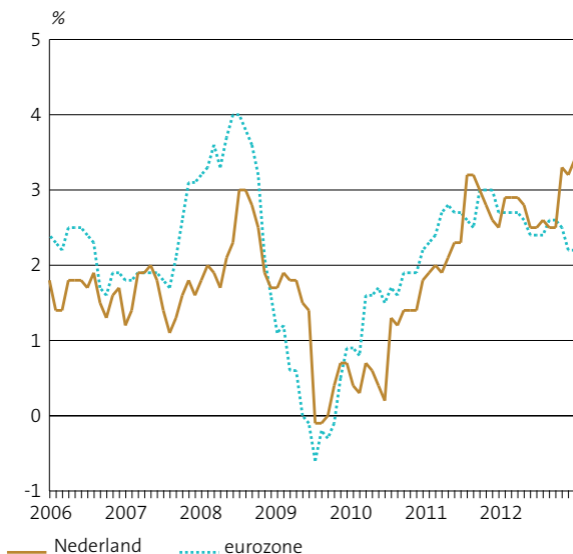

19.4 Inflatie volgens Europees geharmoniseerde methode (HICP*) in de eurozone (in %)

	2010	2011	2012
Nederland	0,9	2,5	2,8
Eurozone	1,6	2,7	2,5
Europese Unie	2,1	3,1	2,6
België	2,3	3,4	2,6
Cyprus	2,6	3,5	3,1
Duitsland	1,2	2,5	2,1
Estland	2,7	5,1	4,2
Finland	1,7	3,3	3,2
Frankrijk	1,7	2,3	2,2
Griekenland	4,7	3,1	1,0
Ierland	-1,6	1,2	1,9
Italië	1,6	2,9	3,3
Luxemburg	2,8	3,7	2,9
Malta	2,0	2,5	3,2
Oostenrijk	1,7	3,6	2,6
Portugal	1,4	3,6	2,8
Slovenië	2,1	2,1	2,8
Slowakije	0,7	4,1	3,7
Spanje	2,0	3,1	2,4

* Geharmoniseerde prijsindex die is ontwikkeld om de inflatiecijfers van de lidstaten van de EU te vergelijken.

19.5 Inflatie Nederland en eurozone

19.6 Gemiddelde prijzen (in euro's)

	Eenheid	2010	2011
Brandstoffen en diensten voor vervoer			
APK-keuring	1 keuring	40,41	38,53
Autorijles	1 uur	40,49	41,47
Benzine	liter euro95	1,50	1,64
Diesel	liter	1,17	1,35
LPG	liter	0,64	0,70
Eten en drinken in de horeca			
Frikandel	stuk	1,29	1,35
Bier	fluitje pils	1,96	2,01
Rode huiswijn	glas	2,85	2,84
Kopje koffie	zwarte koffie	1,87	1,83
Pizza	25–30 cm	8,43	8,66

19.6 Gemiddelde prijzen (in euro's) (slot)

	Einheid	2010	2011
Levensmiddelen			
Aardappelen	<i>kg</i>	0,88	0,83
Appelmoes	<i>pot, 720 gram</i>	0,68	0,70
Bananen	<i>kg</i>	1,60	1,67
Bier	<i>krat pilsener</i>	1,41	1,40
Boterhamworst	<i>kg</i>	7,71	7,68
Brood	<i>bruin tarwe gesneden</i>	1,17	1,29
Champignons	<i>250 gram</i>	0,93	0,89
Hagelslag	<i>400 gram</i>	1,27	1,29
Hamlappen	<i>kg</i>	7,44	8,18
Kaas	<i>kg, belegen Goudse</i>	8,80	9,30
Kipfilet	<i>kg</i>	6,97	7,19
Kippeneieren	<i>scharrelei, middelgroot</i>	0,16	0,16
Koffie	<i>500 gram, snelfiltermaling</i>	3,09	4,08
Komkommer	<i>stuk</i>	0,86	0,64
Krentenbol	<i>stuk</i>	0,27	0,28
Macaroni	<i>kg</i>	1,36	1,35
Margarine	<i>500 gram, kuipje</i>	1,53	1,57
Melk	<i>liter, pak halfvolle</i>	0,64	0,67
Mineraalwater	<i>1,5 liter, koolzuurvrij</i>	0,51	0,50
Riblappen	<i>kg</i>	7,91	8,57
Rijst	<i>kg, witte snelkook</i>	1,82	1,75
Roomboter	<i>250 gram, ongezoeten</i>	1,04	1,16
Rundergehakt	<i>kg</i>	5,06	5,47
Sinaasappelsap	<i>liter, niet koelvers</i>	0,90	1,00
Sperziebonen in blik	<i>480 gram uitlekgewicht</i>	0,89	0,90
Suiker	<i>kg, kristalsuiker</i>	0,75	0,79
Thee	<i>80 gram, Engelse thee</i>	0,72	0,79
Toilet papier	<i>8 rollen</i>	2,56	2,48
Tonijn in blik	<i>185 gram</i>	1,17	1,21
Vanillevla	<i>liter</i>	0,86	0,82
Zelfrijzend bakmeel	<i>kg</i>	0,78	0,80
Zonnebloemolie	<i>liter</i>	1,30	1,33
Overige diensten			
Dameskapper	<i>wassen, knippen, föhnen</i>	34,85	34,94
Herenkapper	<i>knippen</i>	19,84	20,17
Testament	<i>opmaken</i>	370,49	381,93
Zwemles	<i>1 uur</i>	9,97	10,27

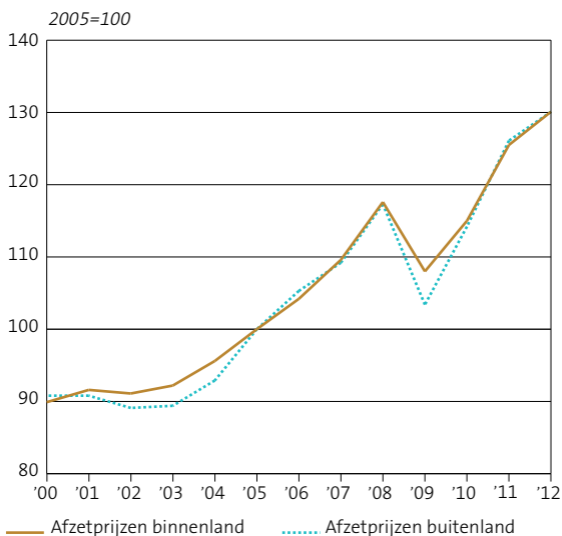
19.7 Prijzen afzet nijverheid (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012
Delfstoffenwinning	1,7	21,4	9,7
binnenland	-5,6	17,6	9,7
buitenland	8,3	24,5	9,6
Industrie	8,7	9,9	3,4
binnenland	6,4	9,2	3,6
buitenland	10,4	10,4	3,2
Energiebedrijven	-3,5	1,2	0,0
binnenland	-3,8	0,6	0,1
buitenland	12,9	21,5	.
Waterleidingbedrijven en afvalbeheer	0,1	0,4	-10,0
binnenland	0,1	0,4	-10,0

19.8 Prijzen afzet nijverheid (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012
Winning van aardolie en aardgas	1,7	21,8	10,0
Winning van overige delfstoffen	1,5	14,4	2,4
Voedingsmiddelenindustrie	5,4	10,1	4,3
Drankenindustrie	1,6	4,6	3,8
Tabaksindustrie	3,5	3,3	10,8
Textielindustrie	1,1	4,6	2,4
Kledingindustrie	1,1	3,4	2,5
Leer- en schoenenindustrie	0,6	5,8	2,2
Houtindustrie	-1,6	2,2	1,2
Papierindustrie	4,2	5,7	-2,2
Grafische industrie	-2,2	0,9	-0,6
Aardolie-industrie	32,2	25,9	10,5
Chemische industrie	19,6	16,5	2,4
Farmaceutische industrie	2,1	4,8	-0,3
Rubber- en kunststofproductenindustrie	1,7	4,9	1,5
Bouwmaterialenindustrie	-0,4	1,8	2,2
Meubelindustrie	1,1	2,3	1,4
Basismetalaalindustrie	10,4	8,0	-4,1
Metaalproductenindustrie	-0,4	2,5	0,3
Elektrotechnische industrie	1,1	1,9	2,3
Elektrische apparatenindustrie	1,5	2,8	1,2
Machine-industrie	1,0	1,0	1,1
Auto- en aanhangwagenindustrie	1,1	1,3	1,4

19.9 Producentenprijsindex industrie

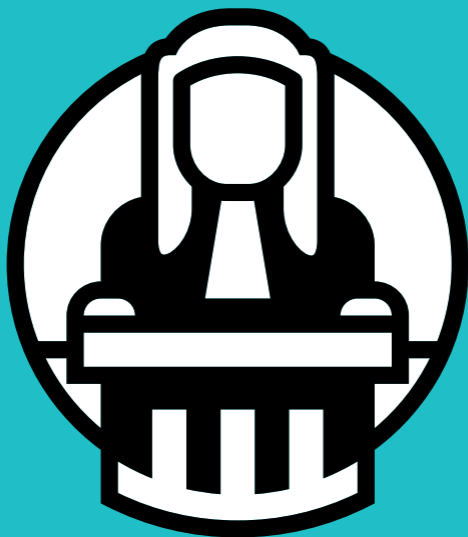

19.10 Commerciële-dienstenprijzen (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012
Dienstenprijsindex	0,8	0,7	0,1
Vervoer en opslag	1,7	1,9	1,9
Vervoer te land en via pijpleidingen	0,0	3,5	1,9
Vervoer over water	6,2	1,0	2,4
Opslag en vervoerondersteuning	-2,5	3,6	-1,3
IT Dienstverlening	1,2	-3,4	-2,8
Exploitatie en handel in onroerend goed	1,3	0,9	0,9
Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische diensten	-0,9	0,4	-1,1
Notarissen, advocaten en accountants	0,7	2,0	0,3
Advies inzake bedrijfsbeheer en organisatieadvies	-4,6	-0,1	-2,9
Architecten en ingenieurs en technisch advies	-0,8	-0,1	-0,6
Reclame en marktonderzoek	1,3	-0,7	-1,8
Administratieve en ondersteunende diensten	1,0	1,5	1,1
Autolease	0,9	1,4	0,0
Arbeidsbemiddeling en personeelsvoorziening	1,0	1,5	1,3
Beveiligings- en opsporingsdiensten	2,7	0,8	1,4
Schoonmaakdiensten en landschapsverzorging	0,9	1,8	2,1

20

Veiligheid
en recht

20. Veiligheid en recht

Meer brandmeldingen, minder verzoeken om hulpverlening

In 2011 zijn bij de brandweer 155 duizend meldingen binnengekomen, waarvan 107 duizend brandmeldingen en 48 duizend verzoeken om hulpverlening. Het aantal brandmeldingen was 4 procent hoger dan het jaar ervoor, het aantal verzoeken om hulpverlening een half procent lager. Van alle meldingen was 45 procent (69,7 duizend) loos alarm. Daarbij ging het vrijwel altijd om een loze brandmelding. Een loos verzoek om hulpverlening komt weinig voor.

Een op de acht Nederlanders slachtoffer van cybercrime

In 2012 gaf 12 procent van de Nederlanders van 15 jaar of ouder aan in de afgelopen twaalf maanden slachtoffer te zijn geworden van computercriminaliteit. De helft van hen was het slachtoffer van *hacken* (inbreken op computer of smartphone, e-mailaccount of website). Een kwart werd gepest via internet en een kwart had te maken met aan- of verkoopfraude. Een klein aandeel was slachtoffer van identiteitsfraude (onrecht gebruik van persoonsgegevens voor financieel gewin).

Jongeren, die relatief actief zijn op internet, hebben vaker te maken met cybercrime. Bijna een op de vijf jongeren tussen 15 en 25 jaar was slachtoffer van computercriminaliteit. Ook bij 25- tot 45-jarigen is dit aandeel met 15 procent hoger dan gemiddeld. Overigens komt de 'traditionele' criminaliteit nog altijd vaker voor: bijna 20 procent van de Nederlanders was slachtoffer van een of meer traditionele vormen van veel voorkomende criminaliteit, zoals geweld, vermogensdelicten en vandalisme.

Meer woninginbraken, maar minder verdachten

Tussen 2007 en 2011 daalde het aantal geregistreerde verdachten van woninginbraak met 7 procent. In 2011 registreerde de politie 8 duizend verdachten voor dit misdrijf, in 2007 nog bijna 9 duizend. In dezelfde periode steeg het aantal geregistreerde woninginbraken (inclusief pogingen daartoe) van bijna 68 duizend naar ruim 89 duizend. Deze stijging wijkt af van de daling van de totale geregistreerde criminaliteit. In 2011 werden 8 procent minder misdrijven geregistreerd dan vijf jaar eerder.

20.1 Halt-jongeren naar herkomst en geslacht (%)

	2005	2010	2011*
Totaal	1,6	1,4	1,4
Alle jongens	2,3	2,0	2,0
Autochtoon	2,1	1,7	1,8
Allochtoon	3,2	2,9	2,7
Westers allochtoon	2,7	2,3	2,3
Niet-westers allochtoon	3,5	3,2	2,9
Alle meisjes	0,7	0,8	0,8
Autochtoon	0,6	0,6	0,6
Allochtoon	1,2	1,4	1,3
Westers allochtoon	1,0	1,1	1,1
Niet-westers allochtoon	1,3	1,5	1,4

Bron: CBS/Halt.

20.2 Door politie en Koninklijke Marechaussee geregistreerde criminaliteit (x 1 000)

	2005	2010	2011
Misdrijven, totaal	1348	1 194	1 194
Vermogensmisdrijven	792	704	710
w.o.			
diefstal en inbraak met geweld	16	16	15
diefstal en inbraak zonder geweld	7 42	646	654
Vernielingen, misdrijven tegen openbare orde en gezag	231	184	181
Gewelds- en seksuele misdrijven	123	113	112
Misdrijven Wetboek van Strafrecht (overig)	10	11	11
Verkeersmisdrijven	161	154	152
Drugsmisdrijven	19	17	17
(Vuur)wapenmisdrijven	6	6	7
Misdrijven overige wetten	6	5	4

20.3 Aangehouden verdachten naar herkomst en generatie, 12 jaar en ouder (%)

	2009	2010	2011*
Totale bevolking	1,5	1,2	1,1
Autochtonen	1,2	0,9	0,9
Allochtonen	2,9	2,5	2,2
1e generatie	2,9	2,2	2,0
westers	1,3	1,2	1,1
niet-westers	3,8	2,9	2,6
2e generatie	3,0	2,8	2,6
westers	1,6	1,3	1,2
niet-westers	6,0	5,2	4,6

Bron: CBS/KLPD.

20.4 Beschikkingen Wet Mulder (*x 1 000*)

	2010	2011	2012
Op basis van kenteken	9 843	8 981	9 160
door rood licht rijden	225	178	185
foutparkeren	867	820	692
te hard rijden	8 175	7 316	7 539
overige	576	667	744
Op basis van staandehouding	1 130	748	501
door rood licht rijden	91	60	39
foutparkeren	44	32	24
te hard rijden	128	88	61
overige	866	567	376

Bron: Centraal Justitieel Incassobureau.

20.5 Transacties OM en schuldigverklaringen rechter 1e aanleg (x 1 000)

	2005	2010	2011
Totaal transacties	76,1	42,3	33,0
Wetboek van Strafrecht	40,1	26,4	21,2
vermogensmisdrijven	16,7	12,7	10,4
vernielingen en misdrijven tegen			
openbare orde en gezag	11,3	6,1	4,8
gewelds- en seksuele delicten	9,5	5,6	4,5
Verkeersmisdrijven	11,5	5,0	3,0
Drugsmisdrijven	3,3	2,7	2,7
Misdrijven overige wetten	21,1	8,2	6,1
Totaal schuldigverklaringen	124,4	95,8	91,4
Wetboek van Strafrecht	78,1	64,8	65,6
vermogensmisdrijven	38,9	31,6	32,8
vernielingen en misdrijven tegen			
openbare orde en gezag	15,0	11,6	11,0
gewelds- en seksuele delicten	21,3	18,4	18,5
Verkeersmisdrijven	27,9	17,6	12,7
Drugsmisdrijven	8,5	6,5	6,3
Misdrijven overige wetten	9,9	6,9	6,8

20.6 Rechtbankstrafzaken, sancties rechter eerste aanleg (x 1 000)

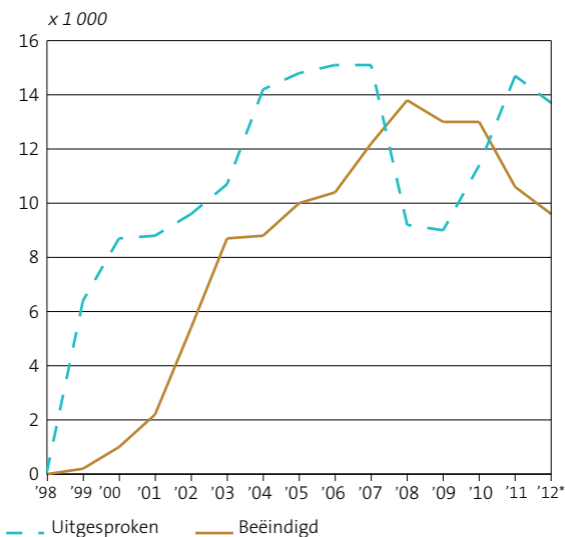
	2005	2010	2011
Totaal (incl. onbekend)	185,9	135,0	127,4
Hoofdstraffen	142,6	105,7	100,3
w.o.			
geldboete	54,4	37,8	32,5
gevangenisstraf	43,9	30,4	31,4
jeugddetentie	5,6	2,1	1,9
taakstraf	38,4	35,1	34,3
Bijkomende straffen	21,6	13,0	10,0
w.o. ontzegging rijbevoegdheid	18,3	10,5	8,1
Maatregelen	21,0	15,9	16,9

20.7 Kinderen betrokken bij ondertoezichtstelling en voogdij (x 1 000)

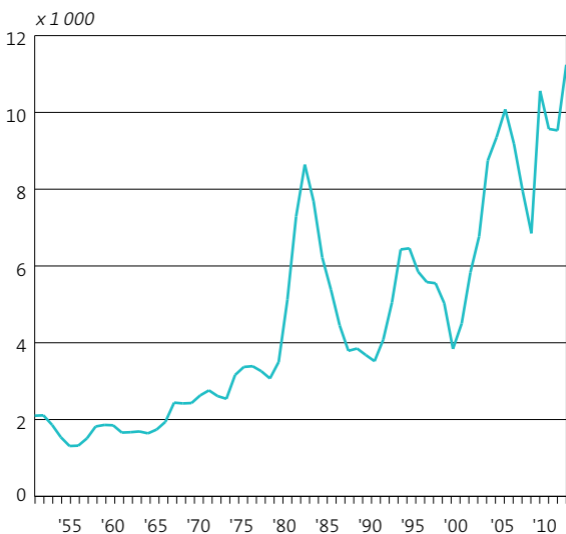
	2010	2011	2012
Ondertoezichtstelling			
In het jaar onder toezicht gesteld	10,2	10,6	10,6
Ondertoezichtstelling beëindigd	9,5	10,8	11,7
Op 31 dec. onder toezicht staand	32,6	32,1	30,6
Voogdij (inclusief voogdij asiel)			
In het jaar onder voogdij gesteld	2,6	2,4	2,1
Voogdij in het jaar beëindigd	2,0	2,1	1,7
Op 31 dec. onder voogdij staand	9,5	10,0	10,1
w.o.			
alleenstaande minderjarige vreemdelingen	2,6	2,3	2,0

Bron: Ministerie van veiligheid en justitie, bewerking CBS.

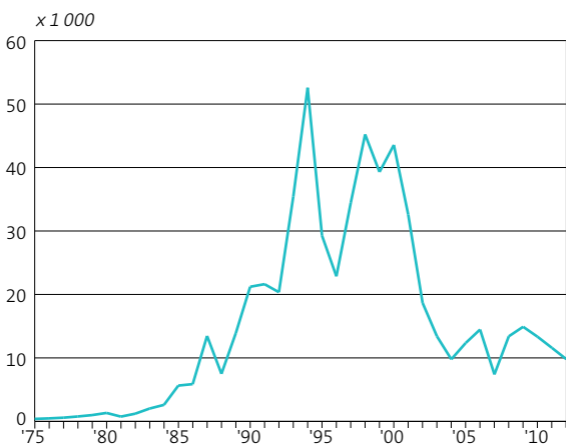
20.8 Definitief uitgesproken en beëindigde schuldsaneringen

20.9 Uitgesproken faillissementen

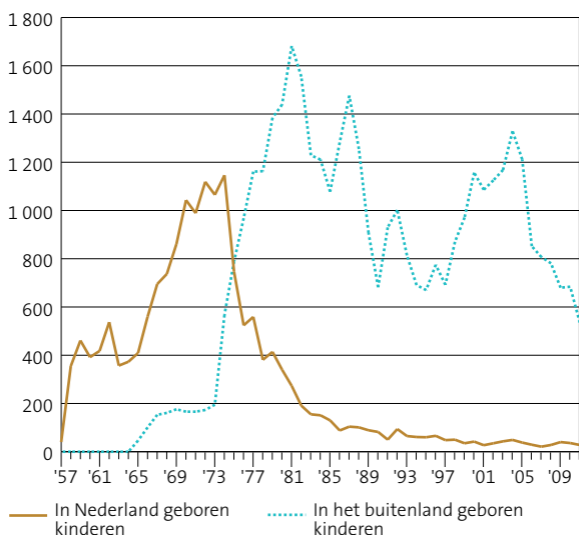
20.10 In Nederland ingediende asiolverzoeken

Vanaf 2007: alleen eerste asiolverzoeken. Daarvoor: eerste en volgende verzoeken.

Bron: IND.

20.11 Adoptiekinderen

20.12 Brandweer in Nederland

	2005	2010	2011*
Meldingen (x 1000)	144	152	155
Brandmeldingen			
binnenbranden	13	16	14
Buitenbranden	29	24	25
schoorsteenbranden	2	2	2
loos alarm	58	61	66
Hulpverleningsmeldingen			
in gebouwen	15	23	21
buiten gebouwen	22	20	24
loos alarm	5	5	3
Directe financiële schade door brand (x mln euro)			
totaal	735	649	764
wv. 500 000 of meer	320	362	451
Personeel (x 1 000)			
repressief beroepskracht	5	6	5
repressief vrijwilliger	22	22	21
overig	3	4	4
Gemeentelijke uitgaven voor de brandweer			
totaal (x mln euro)	724	1 025	1 024
gemiddeld per inwoner	44	68	68

20.13 Uitgaven aan veiligheidszorg

	2005	2010	2011*
Totale uitgaven veiligheidszorg (<i>mln euro</i>)	9 809	12 855	12 886
personele uitgaven	6 071	8 000	8 010
materiële uitgaven	3 738	4 856	4 876
Uitgaven per hoofd bevolking (<i>euro</i>)	602	776	774
Uitgaven (% <i>bbp</i>)	1,9	2,2	2,1
Activiteiten veiligheidszorg			
preventie (<i>mln euro</i>)	4 672	5 927	5 891
opsporing	2 269	2 945	2 906
tenuitvoerlegging	1 613	2 297	2 345
Andere activiteiten	1 255	1 687	1 744
Aanbieders veiligheidszorg			
politie (<i>mln euro</i>)	3 505	4 477	4 419
beveiligings- en opsporingsbedrijven	1 425	1 852	1 898
Dienst Justitiële Inrichtingen	1 455	2 034	2 098
Andere aanbieders	3 425	4 492	4 470

20.14 Leefbaarheid en overlast in woonbuurt, 2012

Leefbaarheid woonbuurt (% (helemaal) eens)

Sociale cohesie

mensen kennen elkaar nauwelijks	24,0
mensen gaan prettig met elkaar om	69,0
gezellige buurt met veel saamhorigheid	42,9
voel mij thuis bij mensen in deze buurt	60,4
veel contact met andere buurtbewoners	37,0
tevreden met samenstelling bevolking	68,8

Rapportcijfer leefbaarheid woonbuurt 7,4

% komt
weleens
voor

% ervaart
veel
overlast

Overlast in woonbuurt

Fysieke verloedering

hondenpoep	70,3	19,6
rommel op straat	55,8	6,8
straatmeubilair dat vernield is	33,5	3,3
bekladde muren of gebouwen	28,3	2,2
een of meer vormen van fysieke verloedering	83,4	24,5

Sociale overlast

rondhangende jongeren	41,6	6,7
dronken mensen op straat	27,2	3,1
drugsgebruik of drugshandel	24,1	3,7
mensen worden op straat lastiggevallen	14,8	1,7
een of meer vormen van sociale overlast	52,5	10,2

Bron: Veiligheidsmonitor 2012

20.15 Slachtofferschap naar leeftijd, 2012 (%)

	Totaal	15 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
Cybercrime totaal	12,1	19,5	14,9	10,0	5,1
Identiteitsfraude	1,5	0,9	1,9	1,8	0,8
Koop- en verkoopfraude	2,9	4,3	4,2	2,4	0,7
Hacken	6,0	9,2	7,4	4,9	3,0
Cyberpesten	3,1	8,0	3,1	2,1	0,9
(Traditioneel) slachtofferschap totaal	19,8	26,2	22,2	19,1	12,3
Gewelddelicten totaal	2,6	5,3	2,8	2,1	0,9
mishandeling	0,9	2,5	0,9	0,5	0,2
bedreiging	1,6	2,5	1,9	1,5	0,5
geweld met seksuele bedoelingen	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0
Vermogensdelicten totaal	13,2	18,5	14,4	12,4	8,4
(poging) tot inbraak	2,9	3,1	2,9	3,2	2,4
fietsdiefstal	3,7	8,3	4,1	2,5	1,3
autodiefstal	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3
diefstal uit of vanaf auto	2,6	1,3	3,4	2,8	1,7
diefstal andere voertuigen	0,7	0,8	0,7	0,7	0,4
(poging tot) zakkenrollerij, beroving	2,3	4,4	2,0	1,6	2,2
overige diefstal	3,8	4,9	4,1	4,1	1,9
Vandalismedelicten totaal	7,7	7,5	9,0	8,1	4,8
vernielingen aan voertuigen	4,9	5,0	6,1	5,0	2,6
overige vernielingen	2,8	2,5	2,9	3,1	2,2

Bron: Veiligheidsmonitor 2012.

Uitgesproken faillissementen

2000

2012

 = 1 000 faillissementen

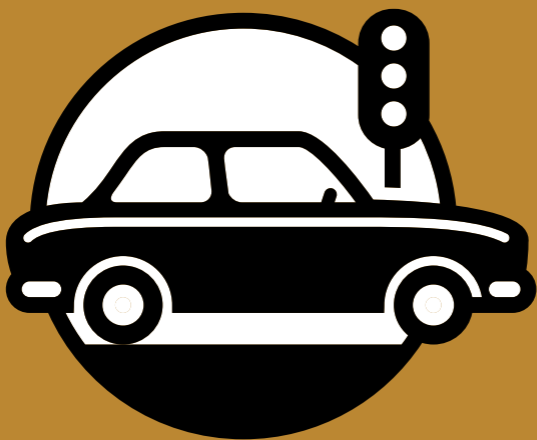
20.16 Onveiligheidsbeleving naar leeftijd, 2012

	Totaal	15 tot 25 jaar	25 tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar of ouder
Onveiligheidsbeleving in de buurt (%)					
Voelt zich wel eens onveilig in buurt	18,0	22,4	18,5	17,0	15,8
Voelt zich vaak onveilig in buurt	1,7	2,3	1,8	1,8	1,1
Onveiligheidsbeleving in de woonplaats (% wel eens onveilig ('vaak'/'soms'))					
Rondom uitgaansgelegenheden	25,4	35,6	29,6	23,4	14,0
Op plekken waar jongeren rondhangen	44,4	55,2	49,9	42,7	30,0
In centrum van woonplaats	18,9	20,0	19,8	19,3	15,6
In winkelgebied/winkelcentrum	14,7	14,6	14,9	15,2	13,8
In openbaar vervoer	19,4	24,7	22,2	18,6	12,2
Bij treinstation in woonplaats	19,6	24,9	21,7	19,1	12,7
In eigen huis	8,9	9,0	9,2	8,8	8,3
Onveiligheidsbeleving algemeen					
Voelt zich wel eens onveilig (%)	36,6	44,5	40,6	34,7	27,4
Voelt zich vaak onveilig (%)	1,8	2,2	1,8	1,9	1,3
Kans op slachtofferschap van... (% '(heel) groot')					
zakkenrollerij	3,9	5,3	3,9	3,5	3,5
beroving op straat	2,7	3,3	2,7	2,7	2,5
inbraak in woning	10,2	10,7	11,7	10,4	7,1
mishandeling	2,4	3,4	2,4	2,4	1,6

Bron: Veiligheidsmonitor 2012.

21

Verkeer en
vervoer

21. Verkeer en vervoer

Transportsector sluit 2012 positief af

De omzet in de transportsector groeide over heel 2012 met 3 procent. Slechts enkele branches binnen de sector noteerden een omzetzdaling. Het aantal uitgesproken faillissementen nam fors toe.

Stijgers binnen transport

De omzet van de zeevaart steeg in 2012 met 10 procent in vergelijking met het voorgaande jaar. De omzet steeg in alle kwartalen mede door hogere tarieven. De omzet van luchtvaartbedrijven nam in het vierde kwartaal met ruim 8 procent toe. Over heel 2012 nam de omzet met 8 procent toe door gestegen passagiersvervoer. Het goederenvervoer daalde licht. Koeriers profiteerden onder meer van gestegen online verkopen waardoor het ladingaanbod steeg. Hierdoor steeg de omzet in 2012 met ruim 4 procent.

Forse stijging van verkoop BPM-vrijgestelde personenauto's

In 2011 zijn bijna 556 duizend nieuwe personenauto's verkocht, 15 procent meer dan in 2010. De toename komt volledig voor rekening van BPM-vrijgestelde auto's. De verkoop van deze auto's steeg ten opzichte van 2010 met bijna 75 procent, terwijl de verkoop van nieuwe auto's zonder vrijstelling met 4 procent afnam. Sinds de invoering van BPM-vrijstelling voor zuinige auto's op 1 januari 2009 is de populariteit van deze auto's flink toegenomen. In 2009 was 15 procent van de nieuw verkochte auto's vrijgesteld van BPM, in 2011 was dat al 37 procent. Vooral het aantal nieuw verkochte diesels met BPM-vrijstelling is sterk toegenomen. In 2011 werden er bijna 70 duizend vrijgestelde diesels verkocht, tegenover slechts 65 stuks in 2009. Hierdoor was vorig jaar ruim een derde van alle verkochte BPM-vrijgestelde auto's een diesel.

Groeiende concurrentie wegvervoer uit Oost-Europa

Vrachtwagens uit Oost-Europa vervoeren steeds meer goederen van en naar Nederland. Tussen 2007 en 2011 steeg hun aandeel van 8 procent naar 12,5 procent en het gewicht dat zij vervoerden met meer dan een derde. Poolse transporteurs hebben een aandeel van 15 procent in het wegvervoer door buitenlandse vervoerders van en naar Nederland. Tussen 2007 en 2011 steeg hun aandeel met 4 procentpunt.

De laatste jaren spelen ook de overige Oost-Europese landen een steeds grotere rol in het internationale wegvervoer van en naar ons land. Na Polen zijn Tsjechië, Hongarije en Slowakije in dit vervoer de grootste Oost-Europese vervoerders.

Bulgarije vervoerde, toen het in 2007 lid werd van de Europese Unie, nauwelijks vracht van en naar Nederland. Sindsdien maakt dit land van alle Oost-Europese transporteurs de grootste relatieve groei door.

21.1 Vervoermiddelen, 1 januari

	2010	2011	2012
Motorvoertuigenpark (<i>x 1 000</i>)	9 340	9 452	9 572
personenauto's	7 622	7 736	7 859
motorfietsen	623	636	647
bedrijfsmotorvoertuigen	1 094	1 080	1 066
autobussen	12	11	11
bestelauto's	872	861	850
speciale voertuigen	65	65	64
trekkers	72	71	71
vrachtauto's	73	71	70
Luchtvloot (<i>abs.</i>)	2 796	2 785	2 779
ballonvaartuigen	469	463	462
hefschroefvliegtuigen	94	96	91
vleugelvliegtuigen	2 233	2 226	2 226
schroefturbinemotoren	77	67	53
straalmotoren	256	251	256
ultra lights	442	466	502
zuigermotoren	755	744	737
zweefvliegtuigen	703	698	678

Bron: RDW/CBS.

Hybride personenauto's

2007

2012

 = 5 000

21.2 Nieuw verkochte motorvoertuigen

	2010	2011	2012
Totaal	555 179	638 574	581 737
Personenauto's	483 168	555 777	502 445
Motorfietsen	12 230	10 857	9 950
Autobussen	684	640	784
Bestelauto's	49 610	58 655	56 554
Speciale voertuigen	467	444	393
Trekkers	4 827	7 829	7 716
Vrachtauto's	4 193	4 372	3 895

Bron: RDC Datacentrum/CBS.

21.3 Verkeersindexcijfers buiten de bebouwde kom (2000=100)

	2010	2011*
Totaal	111	112
Naar wegcategorie		
Rijkswegen	113	114
Provinciale wegen	104	107
Naar landsdeel		
Rijkswegen		
Noord-Nederland	123	126
Oost-Nederland	120	121
West-Nederland	107	107
Zuid-Nederland	115	119

21.4 Jaarkilometrage personenauto's (1 000 km)

	2010*	2011*
Totaal	13,3	13,3
Op naam particulier	11,8	11,8
benzine	10,2	10,2
diesel	20,6	20,4
overige brandstofsoorten	16,6	15,9
Op naam bedrijf	24,9	24,3
benzine	18,6	18,7
diesel	31,3	29,8
overige brandstofsoorten	27,9	27,0

21.5 Sloop, export en overig uitval motorvoertuigen (x 1 000)

	2010	2011
Totaal	516,8	612,2
Personenauto's	426,5	513,7
sloop	229,6	235,9
export	193,1	273,9
overig uitval	3,7	3,8
Bedrijfsvoertuigen	90,4	98,5
sloop	16,2	15,2
export	71,3	80,3
overig uitval	2,8	3,1

In Zuid-Holland het dichtst bij een ziekenhuis

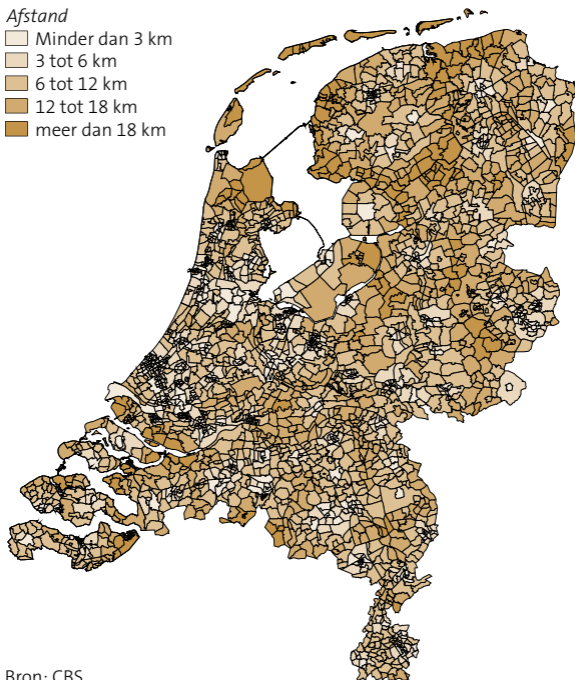
Nederlanders woonden in 2012 op gemiddeld 6,5 kilometer van het dichtstbijzijnde ziekenhuis. Voor inwoners van Zuid-Holland is deze afstand met gemiddeld 4,7 kilometer het kleinst, voor inwoners van Friesland met gemiddeld 10,9 kilometer het grootst.

Inwoners van sommige wijken hoeven maar een paar honderd meter af te leggen naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis, terwijl die afstand in andere wijken tientallen kilometers bedraagt. Zo moeten inwoners van Terschelling en Vlieland meer dan 50 kilometer reizen naar het dichtstbijzijnde Nederlandse ziekenhuis op het vasteland. Inwoners van de wijk Hemelum in Súdwest-Fryslân moeten echter ook meer dan 33 kilometer reizen naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis in Sneek.

21.6 Afstand tot dichtstbijzijnde Nederlandse ziekenhuis, 2012

Afstand

- Minder dan 3 km
- 3 tot 6 km
- 6 tot 12 km
- 12 tot 18 km
- meer dan 18 km

Bron: CBS.

21.7 Verkeersprestaties Nederlandse motorvoertuigen (mln km)

	2010*	2011*
Totaal	141 148	143 617
In Nederland	122 960	125 123
personenauto's	99 170	101 317
bestelauto's	16 682	16 690
vrachtauto's	2 426	2 393
trekkers	4 048	4 093
autobussen	633	630
In het buitenland	18 189	18 494
personenauto's	14 067	14 371
bestelauto's	695	695
vrachtauto's	620	600
trekkers	2 707	2 732
autobussen	100	96

21.8 Verkeersbewegingen (x 1 000)

	2010	2011
Zeeschepen	89,8	
w.o.		
Amsterdam	11,0	
Delfzijl en Eemshaven	2,4	
IJmuiden	2,2	
Moerdijk	3,3	
Rotterdam	49,7	
Terneuzen	4,4	
Vlaardingen	2,9	
Vlissingen	6,4	
Vliegbewegingen	547	583
Eindhoven	19	23
Groningen	13	13
Maastricht	15	11
Rotterdam	29	29
Schiphol	397	432
overige	73	75
Reizigers in de luchtvaart	48 592	53 868
Eindhoven	2 183	2 664
Groningen	123	114
Maastricht	227	334
Rotterdam	923	1 075
Schiphol	45 137	49 681

21.9 Infrastructuur, 1 januari (lengte in kilometers)

	2010	2011	2012
Wegennet	137 347	137 692	139 295
gemeentelijke en waterschapswegen	124 377	124 707	126 373
provinciale wegen	7 861	7 863	7 802
rijkswegen	5 109	5 121	5 120
w.o.			
met gescheiden rijbanen	2 646	2 651	2 658
Vaarwegen	6 220	6 219	6 237
w.o.			
kanaal	2 686	2 689	2 687
rivier, gekanaliseerd	823	823	823
meer-, plassengebied	807	806	806
vaargeul	695	695	695
rivier	590	590	590
vaarwegen in havens	442	442	446
Spoorwegnet	3 013	3 013	3 013
enkelsporig	922	922	922
dubbel/meersporig	2 091	2 091	2 091

Bron: Dienst Verkeer en Scheepvaart (DVS), Topografische Dienst Kadaster (TDK), ProRail.

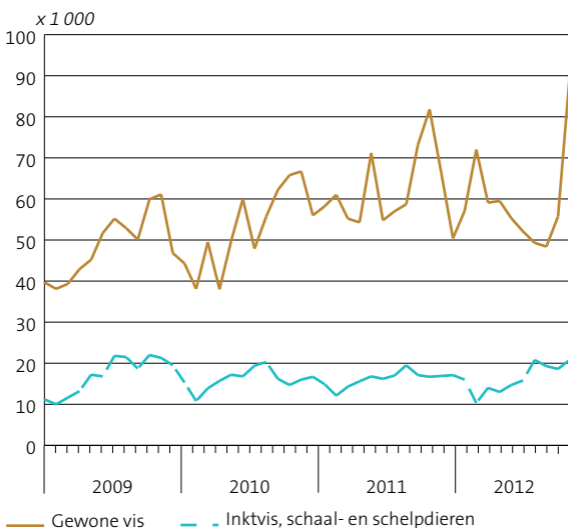
Aanvoer van koel- en vriescontainers met vis groeit

Sinds begin 2009 toont de maandelijkse aanvoer van containers met vis, schaal- en schelpdieren een stijgende trend. Het aantal containers is in deze periode opgelopen van gemiddeld 2,7 duizend naar ruim 3,4 duizend per maand. In oktober 2012 was de aanvoer van vis het grootst, 111 duizend ton.

Er is vooral meer gewone vis aangevoerd in *reefers*, zoals koel- en vriescontainers ook wel worden genoemd. De gemiddelde maandelijkse hoeveelheid is met 43 procent gestegen van 46 in 2009 naar nu 66 duizend ton per maand. Tegelijkertijd is het gemiddelde gewicht per gewone viscontainer met 6 procent toegenomen tot 24,7 ton. Dit is 1 400 kg meer dan in januari 2009. De aanvoer van inktvis, schaaldieren (krab, kreeft) en schelpdieren (mosselen, jakobsschelpen en oesters) is in de onderzochte periode op 16 à 17 duizend ton blijven hangen. Deze containers zijn gemiddeld nauwelijks zwaarder geworden en bevatten 23 ton aan lading.

Naast de aanvoer in containers komen er ook koel- en vriesschepen met vis in onze havens. In 2010 werd ongeveer een kwart van de vis in koel- en vriesschepen aangevoerd. Dit aandeel neemt al jaren af. Hierdoor kan mogelijk een deel van de stijging bij de reebers worden verklaard.

21.10 Over zee aangevoerde vis in koel- en vriescontainers

21.11 Goederenvervoer (mln ton)

	2010	2011
Totaal		
wegvervoer	700	694*
zeevaart	568	
binnenvaart	304*	344
pijpleidingvervoer	106	98
spoorvervoer	36	39
luchtvaart	2	2
Binnenlands	x	x
wegvervoer	504	497*
binnenvaart	93*	105
spoorvervoer	x	x

21.11 Goederenvervoer (mln ton) (slot)

	2010	2011
Internationaal bilateraal		
zeevaart	568	
binnenvaart	170*	194
wegvervoer	165	167*
pijpleidingvervoer	106	98
spoorvervoer	29	32
luchtvaart	2	2
Gelost in Nederland		
zeevaart	402	
wegvervoer	78	80*
binnenvaart	67*	66
pijpleidingvervoer	13	10
spoorvervoer	8	8
luchtvaart	1	1
Geladen in Nederland		
zeevaart	166	
binnenvaart	103*	128
wegvervoer	87	87*
pijpleidingvervoer	94	87
spoorvervoer	21	23
luchtvaart	1	1
Via Nederland		
binnenvaart	42*	45
spoorvervoer	x	x
Uitsluitend in buitenland		
wegvervoer	30	29*

Lagere groei logistieke omzet

Logistieke dienstverleners zoals het goederenwegvervoer, expediteurs en opslagbedrijven, zetten in 2012 meer om dan in 2011, maar de groei neemt af. De aanhoudende malaise in de bouwsector en de afname van de binnenlandse bestedingen zetten het binnenlandse goederenvervoer onder druk. Over heel 2012 lag de omzet 1 procent hoger. In het goederenvervoer over de weg was de omzet juist lager dan in 2011 door een verminderd vrachtaanbod en een afzwakkende groei van de internationale handel. De prijzen stegen licht.

Bij de tussenpersonen in het vrachtvervoer – hieronder zijn veel expediteurs – steeg de omzet in 2012 met 3 procent. Vooral in het laatste kwartaal van 2012 was er minder bedrijvigheid door verminderde vrachtvolumes. Opslagbedrijven noteerden in het laatste kwartaal een even grote omzet als een jaar eerder, maar over heel 2012 gerekend, daalde de omzet licht.

21.12 Omzet transportbedrijven (jaarmutatatie in %)

	2010	2011	2012*
Vervoer en opslag (totaal)	2,6	4,3	2,8
w.o.			
vervoer over land	2,3	4,1	1,1
w.o.			
vervoer per spoor (geen tram)	-0,4	1,9	1,7
personenvervoer over de weg	1,5	1,8	1,1
w.o.			
vervoer per taxi	1,3	0,9	2,0
overig personenvervoer over de weg	1,4	2,5	0,5
goederenvervoer over de weg	2,7	4,9	0,9
w.o.			
goederenwegvervoer (geen verhuis-)	3,0	5,0	1,0
verhuisvervoer	-5,9	0,7	-2,1
vervoer over water	-5,0	3,5	4,4
w.o.			
zee- en kustvaart	-7,9	-0,1	9,8
binnenvaart	2,2	11,7	-6,9
vervoer door de lucht	6,8	6,0	8,1
opslag, dienstverlening voor vervoer	5,6	5,3	2,6
w.o.			
opslag	2,4	5,0	-1,2
dienstverlening voor vervoer	6,2	5,4	3,3
w.o.			
dienstverlening voor landvervoer	1,5	6,2	3,7
dienstverlening voor de scheepvaart	5,0	4,2	2,2
dienstverlening voor de luchtvaart	-0,2	9,1	2,7
laad-, los- en overslagbedrijven	5,7	2,0	3,8
tussenpersonen vrachtvervoer	7,6	5,8	3,3
post en koeriers	-4,8	-1,2	0,4
w.o. lokale post en koeriers	-2,4	5,3	4,4

22

Vrije tijd
en cultuur

22. Vrije tijd en cultuur

Toename aantal hotelgasten

In 2012 steeg het aantal gasten dat in Nederlandse logiesaccommodaties verbleef met 2 procent naar ruim 31 miljoen. De toename komt vooral door de groei van het aantal buitenlandse toeristen. Het waren vooral Belgen (toename 8 procent) en Britten (toename 7 procent) die vaker in Nederlandse accommodaties verbleven.

Vooraf de hotels profiteerden hiervan. Het aantal hotelgasten en overnachtingen nam met respectievelijk 3 procent en 2,4 procent toe. Het aantal zakelijke overnachtingen nam met 3,0 procent af.

Duitsland blijft belangrijkste buitenlandse vakantiebestemming

In 2011 gingen bijna 13 miljoen Nederlanders één of meer keren op vakantie. Zij waren goed voor in totaal ruim 36 miljoen vakanties. Ongeveer de helft van deze vakanties werd in eigen land doorgebracht. Bij de buitenlandse vakanties bleef Duitsland in 2011 met 3,3 miljoen vakanties de belangrijkste bestemming, gevolgd door Frankrijk waar bijna 3 miljoen vakanties werden doorgebracht. Daarna volgen België met 2 miljoen en Spanje met 1,8 miljoen vakanties.

Een groot deel van de buitenlandse vakanties wordt traditioneel in het Middellandse Zeegebied doorgebracht. Spanje, Italië, Griekenland en Turkije zijn er de belangrijkste bestemmingen. Groot-Brittannië is de laatste jaren meer in trek bij Nederlandse vakantiegangers.

Gebruik computer en internet stabiliseert

De toegang tot desktop computer en laptop is in 2012 stabiel gebleven ten opzichte van 2011. Dat geldt ook voor de toegang tot internet en voor de meeste internetactiviteiten. Het telefoneren via internet is de enige internetactiviteit die significant is gestegen.

Gebruik sociale media blijft stijgen

In 2012 is het gebruik van sociale media verder gestegen. Bij de leeftijdsgroep 45 tot 65 jaar is dat aandeel het meest toegenomen, met 5 procentpunt. Het aandeel jongeren dat sociale media gebruikt is met 96 procent stabiel gebleven.

Een op de zes bezoekt regelmatig kerk of moskee

Van de volwassen Nederlandse bevolking rekent 55 procent zich tot een kerkelijke gezindte. Katholieken vormen de grootste groep, 28 procent hangt dit geloof aan. Verder rekent 8 procent zichzelf tot de Nederlandse Hervormde Kerk, 4 procent is gereformeerd en 6 procent geeft aan tot de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) te behoren. Vier procent is Islamiet. Tot een andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering – waaronder bijna 1 procent Hindoes en een half procent Boeddhisten – rekent zich 6 procent. Ten opzichte van de periode 2004–2008 is het aandeel kerkelijken in 2010–2011 met 3 procentpunt gedaald.

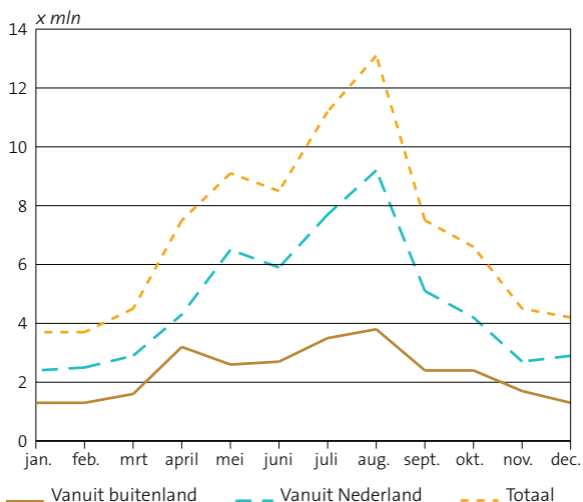
22.1 Vakanties van Nederlanders

	2010	2011
Vakanties in Nederland		
Vakanties (<i>x 1 000</i>)	17 708	17 741
Uitgaven (<i>mld euro</i>)	3	3
Uitgaven per vakantieganger (<i>euro</i>)	157	155
Vakanties in het buitenland		
Vakanties (<i>x 1 000</i>)	18 430	18 560
Uitgaven (<i>mld euro</i>)	12	12
Uitgaven per vakantieganger (<i>euro</i>)	662	668

22.2 Buitenlandse vakanties van Nederlanders (%)

	2010	2011
België	10,8	10,6
Caribisch gebied	0,9	0,3
Denemarken	1,0	1,0
Duitsland	17,5	17,9
Egypte	1,5	1,1
Frankrijk	15,5	15,9
Griekenland	3,3	3,2
Groot-Brittannië	4,3	4,3
Hongarije	0,8	0,9
Italië	5,5	5,3
Luxemburg	1,2	0,8
Noorwegen, Zweden, Finland	1,8	1,8
Oostenrijk	6,3	6,3
Portugal	1,7	1,6
Spanje	8,5	9,6
Tsjechië	1,3	1,1
Turkije	4,4	4,4
Verenigde Staten	2,3	2,0
Verre Oosten	2,1	1,8
Zwitserland	1,7	1,6
Overige landen	7,5	8,4
Totaal (<i>x 1 000</i>)	18 430	18 560

22.3 Overnachtingen in logiesaccommodaties, 2012*

22.4 Openbare bibliotheken

	2010	2011
Instellingen	166	163
Collectie boeken (x 1000)		
Boeken volwassenen	16 194	15 552
w.o.		
fictie	8 791	8 677
non-fictie	7 403	6 875
Boeken jeugd tot 18 jaar	12 338	12 370
w.o.		
fictie	8 982	9 082
non-fictie	3 356	3 288
Uitleningen (x 1000)		
Uitleningen volwassenen	49 961	48 832
w.o.		
fictie	38 258	37 391
non-fictie	11 703	11 441
Uitleningen jeugd tot 18 jaar	43 437	44 196
w.o.		
fictie	36 269	37 064
non-fictie	7 168	7 132
Leden (x 1 000)	3 996	4 009
w.v.		
volwassenen	1 883	1 820
jeugd tot 18 jaar	2 113	2 189

22.5 Aanbod en gebruik logiesaccommodaties (x 1 000)

	2010	2011	2012*
Hotels, pensions en jeugdaccommodaties			
Accommodaties (<i>abs.</i>)	3 172	3 194	3 155
Slaapplaatsen	212	214	217
Gasten	19 225	19 876	20 470
Nederlandse	10 499	10 849	11 113
buitenlandse	8 727	9 027	9 357
Overnachtingen	33 708	34 576	35 418
Nederlandse	17 533	17 891	18 352
buitenlandse	16 175	16 685	17 068
Kampeerterreinen (toeristisch)			
Accommodaties (<i>abs.</i>)	2 256	2 214	2 159
Slaapplaatsen	716	702	692
Gasten	3 483	3 422	3 440
Nederlandse	2 749	2 676	2 711
buitenlandse	734	746	729
Overnachtingen	19 297	18 817	17 414
Nederlandse	16 044	15 487	14 323
buitenlandse	3 254	3 330	3 091
Huisjesterreinen			
Accommodaties (<i>abs.</i>)	806	856	847
Slaapplaatsen	224	242	247
Gasten	5 907	6 133	6 140
Nederlandse	4 583	4 696	4 639
buitenlandse	1 323	1 437	1 501
Overnachtingen	27 994	28 601	27 980
Nederlandse	21 177	21 283	20 649
buitenlandse	6 817	7 319	7 331
Groepsaccommodaties			
Accommodaties (<i>abs.</i>)	720	703	691
Slaapplaatsen	50	49	49
Gasten	1 393	1 236	1 262
Nederlandse	1 294	1 145	1 170
buitenlandse	99	91	93
Overnachtingen	3 874	3 375	3 352
Nederlandse	3 320	2 969	2 941
buitenlandse	554	406	411
Zakelijke overnachtingen in hotels (<i>mln</i>)			
Totaal Nederland	14,6	15,2	14,8
w.v. in Amsterdam	3,4	3,5	3,4

22.6 ICT-gebruik, 12 tot 75 jaar (%)

	2010	2011	2012
Personal computer			
Toegang tot desktop en laptop	94	96	96
toegang tot desktop computer	80	79	78
toegang tot laptop computer	71	76	80
Pc-gebruik ¹⁾ (% gebruikers)			
(bijna) dagelijks	85	86	87
minstens 1 keer per week	12	12	12
minstens 1 keer per maand	1	1	1
minder dan 1 keer per maand	1	1	1
Internet			
Toegang tot internet	94	95	96
pc met internettoegang	93	95	95
Internetgebruik ¹⁾ (% gebruikers)			
(bijna) dagelijks	84	86	87
minstens 1 keer per week	14	12	11
minstens 1 keer per maand	2	1	2
minder dan 1 keer per maand	0	1	0
Activiteiten ¹⁾ (% gebruikers)			
baan zoeken of solliciteren	20	20	20
bankieren	81	82	82
e-mail versturen/ontvangen	96	95	95
telefoneren	19	25	27
chatten	29	29	30
informatie over diensten reisbranche	52	52	52
informatie over gezondheid	54	55	56
informatie over goederen en diensten	89	87	87
informatie zoeken op overheidssites	58	53	55
kopen/verkopen goederen en diensten	58	62	61
radio, televisie en kranten	74	76	77
spelletjes, afbeeldingen of muziek spelen of downloaden	58	59	61

¹⁾ Afgelopen 3 maanden.

22.7 Gebruik sociale media¹⁾, 12 tot 75 jaar (%)

	2010	2011	2012
Totaal	57	68	71
12 tot 25 jaar	90	96	96
25 tot 45 jaar	60	77	80
45 tot 65 jaar	39	51	56
65 tot 75 jaar	27	29	33

¹⁾ Afgelopen 3 maanden.

22.8 Kerkelijkheid en kerkbezoek, 18 jaar en ouder¹⁾

	Kerkelijken		Kerkbezoek	
	2008	2011	2008	2011
	%			
Totaal	58	55	19	17
Geslacht				
man	55	53	18	16
vrouw	61	58	21	18
Leeftijd				
18–24 jaar	49	45	13	13
25–34 jaar	50	47	14	13
35–44 jaar	53	50	15	13
45–54 jaar	58	55	17	15
55–64 jaar	64	60	22	17
65–74 jaar	71	67	33	25
75 jaar en ouder	75	74	34	33
Herkomstgroepering				
autochtonen	56	52	19	16
westerse allochtonen	57	56	15	13
niet-westerse allochtonen	81	82	29	29

¹⁾ 2008 gemiddeld 2004–2008; 2011 gemiddeld 2010–2011; kerkbezoek: eenmaal per maand of vaker.

Dagelijks op internet (% gebruikers)

68%

2005

87%

2012

Trefwoordenregister

A	
Aardappelen	145, 198, 199
Aardgas	50, 117, 120, 122, 155, 162, 163, 167, 200
Accijnzen	188
Adoptie	72
Afval	120, 167, 171, 172
Afvalstoffenheffing	191
Akkerbouw	143–145, 150
Alcohol	97
Allochtonen	25, 37–39, 46, 61, 71, 207, 234
Amfibieën	173
Anticonceptiepil	98
Arbeidsongeschiktheid	43, 188
Arbeidsparticipatie	36, 37
Arbeidsproductiviteit	161
Arbeidsvolume	110, 143, 149, 156, 160, 187
Auto's	50, 52, 110, 155, 192, 195, 217
Autochtonen	37–39, 46, 61, 95, 207, 234
B	
Balansgegevens	90
Banen	31–33, 35, 104, 156
Basisonderwijs	38, 39, 178, 180
Bbp	54, 103, 155, 156, 181, 185, 187, 189, 212
Bedreiging	213
Bedrijfslasten	91, 104
Bedrijfsresultaat	53, 92
Bedrijfstak	31, 34, 49
Bedrijven	41, 42, 47, 49, 50, 52, 54, 55, 81, 88, 110, 113, 143, 150, 155, 156, 181
Belastingen	53, 91, 156, 157, 185–188, 196
Beleggingen	89
Beleggingsinstellingen	89
Beleggingsopbrengsten	91
Beroepsbevolking	31, 36, 38, 156
Beroepsonderwijs	25
Beschikbaar nationaal inkomen	156, 158
Bestedingen	123, 125, 132, 156–159, 187, 196, 224
Bevalling	98
Bevolkingsprognose	73
Bibliotheken	51, 231
Binnenvaart	223–225
Borstvoeding	98
Bouwkosten	82

Bouwleges	191
Bouwnijverheid	32, 33, 40–42, 52, 81, 82, 160, 161, 164
Bouwvergunningen	80
Brand	87, 90, 211
Brandweer	205, 211
Broedvogels	173
Broeikasgassen	167, 169
Bruto toegevoegde waarde	160, 161

C

Consumentenvertrouwen	12, 162
Criminaliteit	205, 206
Crisis	9, 11–13, 59, 77, 87, 155, 167

D

Deelnamepercentage	25
Delicten	208
Demografische druk	60, 73
Deposito's	90
Detailhandel	50, 52, 109–111
Diefstal	206, 213
Dividendbelasting	188
Dodgeborenen	64
Doodsoorzaken	102
Doorstroming	17, 18

E

Echtscheiding	68
Economische zelfstandigheid	130
Educatie	177, 179
Eenmanszaken	49
Elektriciteit	117, 120–122, 129
Elektriciteitsproductie	117
Emigratie	13, 59, 61, 70, 73
Energie	32, 33, 52, 115, 117, 120, 122, 196
Energiebedrijven	50, 160, 161, 200
Energieverbruik	117, 167
EU-landen	61, 70, 71, 135
Europese Unie	135–138, 140, 197, 217
Export	135, 219

F

Financiële instellingen	90, 164
Fruit	144
Functionele beperkingen	96

G

Geboorte	59, 61, 64, 66, 72, 73, 95, 98
Geboorteland	65, 70

Gebouwen	81, 83, 211, 212
Geiten	143, 147, 148, 150, 173
Geld	90, 129, 189
Geluidshinder	169
Gemeentelijk afval	172
Geslaagden	178, 179
Gevangenisstraf	208
Geweld	205, 206, 213
Gezinsgrootte	12
Gezondheid	20, 93, 95, 96, 98, 233
Goederenvervoer	217, 223–225
Groei economie	159
Groepsaccommodaties	232
Groothandel	50, 52, 110, 112
H	
Handel	32, 33, 40–42, 51, 52, 107, 109, 113, 133, 135, 160, 161, 164, 201, 224
Havens	222, 223
Havo	25–27, 38, 39, 177, 178, 180
Heffingen	191, 192
Herkomst	95, 105, 125, 206, 207
Horeca	32, 33, 40–42, 49, 52, 107, 109, 110, 114, 160, 161, 198
Hotels	109, 114, 196, 229, 232
Huisarts	95, 99
Huishoudelijk afval	172
Huishoudens	17–21, 62, 63, 77, 89, 95, 125, 128, 129, 131, 132, 172, 181, 196
Huisjesterreinen	232
Huurwoningen	17, 19
Huwelijksjubilea	67
Huwelijkssluiting	12, 66, 67
Hypotheken	90
I	
Immigratie	13, 59, 61, 70, 73
Import	113
In- en uitvoer van diensten	135
Inbraak	206, 213, 214
Industrie	28, 40–42, 50, 52, 115, 117–120, 160, 161, 164, 167, 169, 171, 195, 200, 201
Infrastructuur	190, 222
Inkomen	77, 95, 105, 123, 125–128, 156–158, 196
Inkomensbron	127
Inkomstenbelasting	185, 188
Internet	205, 229, 233, 234
Investerings	52, 120, 155, 157, 158, 182, 187
Invoer	120–122, 135–138, 140, 155, 157, 162

J	
Jaarloon	41
Jeugdaccommodaties	232
K	
Kampeerterrinen	232
Kerkbezoek	234
Kerkelijke gezindte	229
Kippen	143, 147, 150
Koopkracht	125
Koopwoningen	18, 77, 78, 80
Kranten	233
Krediet	164
Kredietinstellingen	91
L	
Laag inkomen	95, 125, 128
Landbouwbedrijven	143, 147, 148
Landbouwgrond	144
Landen	59, 70, 71, 135, 136, 139, 140, 149, 185, 217, 230
Langdurige aandoeningen	96
Leerlingen	26, 27, 178
Lengte	98, 222
Leningen	90, 189
Levendgeborenen	59, 63–66, 73
Levensverwachting	66, 73, 98
Loonkosten	42
Loos alarm	205, 211
Luchtvaart	122, 221, 223–225
Luchtverontreiniging	169, 170
Luchtvloot	218
M	
Mbo	25, 27, 28, 38, 39, 177–182
Medische consumptie	99
Meervoudige geboorten	65
Melkkoeien	145
Mest	167, 173
Migratie	13, 59, 70
Milieubeheer	191
Milieu-investeringen	168
Mineralen	171, 173
Mineralenoverschotten	172
Mishandeling	213, 214
Motorbrandstoffen	122
Motorfietsen	113, 218
Motorvoertuigen	218, 219, 221
Muziek	233

N	
Nationaal inkomen	156, 158
Nationaliteit	72
Natuur	26–28, 165, 167, 190, 191
Niet-financiële ondernemingen	53
Nieuwbouw	81
Non-foodwinkels	109, 112
O	
Obligaties	90, 164, 189
Omzet	53, 77, 81, 87, 88, 109, 111–114, 117, 118, 217, 224, 225
Ondertoezichtstelling	209
Onderwijsrichting	26
Onderwijsuitgaven	177
Onroerendezaakbelasting	188, 191, 192
Opcenten motorrijtuigenbelasting	191, 192
Openbaar vervoer	214
Opleidingsniveau	25
Overgewicht	97
Overheidsschuld	156, 185, 187, 189
P	
Parkeerbelasting	191
Partnerschapsregistratie	67
Pc-gebruik	233
Pensioenfondsen	51, 89, 91
Pensions	114, 232
Peren	144, 146
Persoonlijk inkomen	126
Pijpleidingvervoer	223, 224
Politie	205, 206, 212
Praktijkonderwijs	178
Premies	91, 157, 185
Preventie	212
Provisie	91
Psychische gezondheid	96
R	
Rechter	208
Reizigers	221
Rente	91, 164, 191
Reptielen	173
Resultaat voor belastingen	53
Rioolrechten	191
Rioolwaterzuiveringsinstallaties	170
Roken	97
Rundvee	147, 150, 173

S

Samenwonen	11, 12, 18, 20
Schadeverzekeraars	87, 90
Schape	147, 148, 150, 173
Segregatie	26
Slagingspercentages	178
Sociaal gedrag	11
Sociale milieus	25
Sociale zekerheid	29, 31
Spaartegoeden	90, 131
Speciaal basisonderwijs	178
Speciale scholen	178
Specialist	99
Spoorvervoer	223, 224
Spoorwegnet	222
Steenkool	117, 120
Sterfte	59, 61, 66, 95, 101
Strafrecht	206, 208
Studieduur	179

T

Tandarts	99
Techniek	26–28
Televisie	233
Toegevoegde waarde	53, 157, 160, 161, 167, 188
Tuinbouw	143, 144, 146, 150

U

Uitgaven zorg	103
Uitkeringen	43, 45, 91, 185, 187, 189, 196
Uitvoer	120–122, 135–138, 140, 155, 157, 163
Uurloon	40, 41

V

Vaarwegen	192, 222
Vacatures	31, 33
Vakantie	229
Vandalisme	205
Varkens	143, 147, 148, 150, 173
Veestapel	147, 173
Veiligheid	188, 190–192, 203, 205, 209
Venootschapsbelasting	185, 188
Verhuizingen	15, 17–19
Verkeer	132, 167, 169, 190–192, 215, 217, 222
Verkeersongevallen	95
Vermogen	53, 104, 131, 182, 196
Vermogensdelicten	205, 213
Vermogensheffingen	188
Vermogensmisdrijven	206, 208

Vertrouwen	12
Vervoer	32, 33, 40–42, 50, 52, 122, 160, 161, 163, 167, 191, 192, 195, 196, 198, 201, 214, 215, 217, 225
Vervoermiddelen	155, 163, 218
Vervoersdiensten	135, 140
Vleermuizen	173
Vliegbewegingen	221
Vmbo	25–27, 38, 39, 180
Voertuigen	213, 218
Vogels	173
Voogdij	209
Voortgezet onderwijs	25, 177, 178, 181, 182
Voortijdig schoolverlaters	177, 179, 180
Vorderingen	53, 91, 158, 182
Vwo	25–28, 38, 39, 177–180

W

Waardepapieren	90, 91, 189
Waterkracht	122
Waterverontreiniging	171, 191
Wegennet	222
Wegvervoer	217, 223, 224
Werkgelegenheid	31, 32, 159, 190
Werkloosheid	11, 31, 38, 43, 185, 188
Werknemers	31–33, 35, 39–41, 45, 54, 104, 125, 156, 157, 168, 187
Werkzame beroepsbevolking	36, 156
Werkzame personen	32, 35, 54, 89, 110, 120, 160
Wet Mulder	207
Windenergie	122
Wintervogels	173
Woningen	17, 19, 77, 78, 80, 81, 155, 163, 195
Woningmarkt	17, 18, 20, 21, 77
Woonsituatie	18, 20
WOZ-waarde	77, 79

Z

Zakelijke diensten	85, 87, 135, 140, 163
Zeeschepen	221
Zeevaart	217, 223, 224
Zelfstandigen	32, 39, 125
Ziekteverzuim	45
Zuigelingensterfte	66
Zuivering van afvalwater	170
Zuiveringsslib	170

